

SÉD 17.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP

IV. évfolyam, 2018. 6. szám

séd

Veszprémi kritikai lap

2018. 6. szám

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János,
Gopcsa Katalin, Perlaki Claudia

E szám szerkesztője:

Géczy János

Szerkesztőségi titkár:

Hud Janka

Lapterv: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Fotó: Gáspár Gábor

Felelős kiadó:

Gelencsér András rektor
Kiadja a Pannon Egyetem

E-mail:

seed.veszpreem@gmail.com

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú
Város Önkormányzata támogatásával

SZÁMUNK SZERZŐI

Berta-Szénási Panna *PhD-hallgató*

Bodor Áron *rockénekes*

Borbásné Gazdag Gabriella *zenetanár,
karnagy*

Csuhai István *szerkesztő, kritikus*

Detre Villő *belsőépítész*

Farkasné Molnár Csilla *művelődésszervező*

Földes Györgyi *irodalomtörténész, kritikus*

Gáspár Gábor *fotóriporter*

Gopcsa Katalin *művészettörténész*

Hermann István *levéltáros, történész*

Hud Janka *programszervező, pedagógus*

Jakab Réka *levéltáros, történész*

Kalóczy Beáta *szerkesztő-műsorvezető*

Kovács Attila *zeneszerző, zongorista*

Mészáros Zoltán *kulturális menedzser*

M. Tóth Antal *ny. egyetemi tanár, orvos*

Nyakas Krisztián *zenész*

Órsi Ágnes *újságíró*

Regenye Judit *régész*

Rostetterné Nagy Rita *karvezető, zenetanár*

Rostetter Szilveszter *orgonaművész*

Schreiber Márta *könyvtáros*

S. Lackovits Emőke *néprajzkutató*

Somogyvári Lajos *neveléstörténész*

Strenner József *ny. főkertész*

Szegedi-Szabó Béla *költő, író*

Szelényi Károly *fotográfus*

Veres B. Zsuzsanna *művelődésszervező*

Vörösváry Ákos *műgyűjtő, kiállításrendező*

Ézsiás István kiállítása

a séd

az alábbi helyeken kapható:

- Egyetemi Könyvtár és Levéltár
Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Pannon Egyetem B épület, porta
Veszprém, Egyetem utca 10.,
- Veszprém Megyei Jogú Város
Önkormányzata Polgármesteri Hivatala
Veszprém, Óváros tér 9.,
- Hangvilla
Veszprém, Bruszniai Árpád u. 2.,
- Utas és Holdvilág Antikvárium
Veszprém, Szabadság tér 13.,
- Laczkó Dezső Múzeum
Veszprém, Erzsébet sétány 1.
- Eötvös Károly Megyei Könyvtár
Veszprém, Komakút tér 3.,
- Művészetek Háza
Veszprém, Vár utca 29.,
- Agóra Városi Művelődési Központ
Veszprém, Táboraállítás park 1.,
- Szaléziánium –
Érsekségi Turisztikai Központ
Veszprém, Vár utca 31.

Folyóiratunk minden páros
hónap első hetében jelenik meg.
Lapzárta: minden páratlan hónap 20-án.

Tartalom

- 19 Schreiber Márta
Egy nagyszerű vállalkozás szépséghibái
Váradi Péter Pál – Löwey Lilla: *Erdély. Bihar-hegység a Király-hágótól a Bihar-hágóig. A települések szórványmagyarsága.* Veszprém, 2018.
Váradi Péter Pál – Löwey Lilla: *Erdély. Kemény János, a marosvécsi mecénás. Az Erdélyi Helikon alapítója.* Veszprém, 2018.
- 19 Kilián László
Léttel és lélekkel
Csányi Vilmos és Géczy János: *Az Őszi kék – élet/történet/ konstrukció* című kötet (Athenaeum Kiadó, 2018.) bemutatója. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, 2018. október 5. Házigazda: Papp Sándor. Országos Könyvtári Napok
- 20 Rainer Pál
Személyiség és tudomány
In memoriam Veress D. Csaba. Tudományos emlékülés a veszprémi Polgármesteri Hivatalban, 2018. szeptember 25.
- 21 Ladányi István
Két tudós férfiú
Tudós férfiak. Emlékülés Székely György és Bécsy Tamás tiszteletére. A Pécsi Tudományegyetem, a Pannon Egyetem és a PIM – Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet emlékülése a száz éve született Székely György és a kilencven éve született Bécsy Tamás tiszteletére. Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum, 2018. október 16.
- 23 Ladányi István
A jó utas ülve is kapaszkodik
Ideiglenes amnézia. Kovács Endre és Can Togay könyvbemutatója. Veszprém, Utas és Holdvilág Antikvárium, 2018. október 25.
- 24 Herth Viktória
Látás, rálátás, kilátás
Veszprémi panorámák
- 29 Rainer Pál
A Tűztorony zenéje
- 31 G. László Judit
Újra a régi
A veszprémi érseki palota külső felújításáról. Megbízó: Veszprémi Főegyházmegeye, építész: Martin Gábor, statikus tervező: Ther Antal, restaurátorok: Fekete Attila kőrestaurátor, Jeney Zoltán farestaurátor, kutató: G. László Judit művészettörténész, kivitelező: Vemévszer
- 32 Strenner József
Pikkelylevelű fenyőritkaságaink
A pikkelylevelű ciprusfélék családjának (*Cupressaceae*) is több, ritka képviselője megtalálható városunkban
- 34 Farkasné Molnár Csilla
Térségi szerepkörben
8. Mozinet filmnapok az Agóra filmklubjában, 2018. október 20–23.
- 35 Varga Richárd
A darab kint van
Quimby Teátrum. Veszprém, Hangvilla, 2018. október 20.
- 35 Borbásné Gazdag Gabriella
Lengyel-magyar barátság a zene nyelvén
Veszprém, Hangvilla, 2018. november 10.
- 36 Ladányi Ibolya
Középkori kórusművek
Az Orlando énekegyüttes hangversenye. Veszprém, Árpád-házi Szent Margit-templom, 2018. október 28.
- 36 Veres B. Zsuzsa
Zene – történet
Kovács Attila zongorakoncertje. Pannon Egyetem, E-kamaraterem, 2018. szeptember 25.
- 37 Kovács Attila
Szárnyaló regiszterek
Kapitány Dénes orgonakoncertje. Veszprém, Szent Margit-templom, 2018. október 22.
- 37 Ányos Viktória – Lukács Elek
Gesamtkunstwerk
Brains szimfonik. Veszprém, Hangvilla, Nagyterem, 2018. november 3.
- 38 Molnár Erzsébet
Könyves vasárnapon
Gitáros vasárnap. Berzevici Zoltán koncertje. Országos Könyvtári Napok, Veszprém, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, 2018. október 7.
- 38 Őrsi Ágnes
Valahol délen
Kulcsár Ágnes kiállítása. Pannon Egyetem, aula, Veszprém, 2018. október 16–30.
- 39 Hermann István
Dubniczay
Dubniczay István hantai prépost, a zirci ciszterci apátság mecénása. Szerkesztette Vida Beáta, Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház, Országos Széchényi Könyvtár, Zirc–Budapest, 2018.
- 39 Ladányi István
Égi és földi
Ladányi Tamás: *Öt kontinens csillagai.* Balatonfüred Városért Közalapítvány, Balatonfüred, 2018.
- 40 Őrsi Ágnes
A Nagy Háború képregényben
Kiállítás a Pannon Egyetem átjárógalériájában, Veszprém, 2018. november 5–22.
- 40 Kovács Gergő
Élőszereplős diavetítés
Aladdin. Rendezte: Iványi Árpád. A Noir Színház vendégjátéka, Veszprémi Petőfi Színház, 2018. október 14.
- 40 Őrsi Ágnes
Boribon az Agórában
Marék Veronika gyerekkönyv-illusztrációi, Agóra Veszprém VMK, 2018. október 24. – november 13.
- 41 Hud Janka
Nincsen sárkány
Mamlasz királyság krónikája. Andrew Lang *Maflázia* című meséje alapján írta Nagy Viktória és Schneider Jankó, rendezte: Schneider Jankó. A Kabóca Bábszínház előadása, Veszprém, Hangvilla, 2018. szeptember 23.
- 42 M. Tóth Antal
Évadnyitó koncert Kelemen Barnabással
A Győri Filharmonikusok hangversenye, Veszprém, Hangvilla, 2018. október 2.
- 43 Szabó Eszter
Ha jól sikerül egy fesztivál
III. Veszprémi Egyetemi Színpadi Találkozó, Veszprém, Pannon Egyetem, 2018. november 13–18.
- 44 Szabó Eszter
Szerénység óriásplakáton
Dikció-akció Mácsai Pállal. III. Veszprémi Egyetemi Színpadi Találkozó, Dubniczay-ház, 2018. november 13.
- 45 Konczer Kinga
Hat nap dráma
III. Veszprémi Egyetemi Színpadi Találkozó – I. Drámaműhelynapok, Veszprém, Pannon Egyetem, 2018. november 13–18.
- 47 Keszte Bálint
Epilógus
Íróportrék: Kun Árpád. Beszélgetőtársa: Ladányi István. Pannon Egyetem, W-épület, Vár utca 39. 2018. október 11.
- 48 R. Kiss Lenke levele Mikus Sándornéhoz, 1982
- Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

Veszprém legrégebbi zászlójának eredetijét a város 1745-ben készítette, Mária Terézia uralkodása idején, az osztrák örökösödési háború (1740–1748) alatt, Padányi Biró Márton püspökségének első évében. Jelenleg a Hadtörténeti Intézet és Múzeum gyűjteményében őrzik, hiányos, megfakult, korrodált állapotban. Mérete: 145 cm x 180 cm.

A legrégebbi veszprémi zászló rekonstrukciója

Séd, 2017. tavasz, 2. old.

ez az egyetlen katonai, a két penge között ott se maradt meg. A pajzs felét pedig püspöki szögny a 15-16. század fordulójára valamely veszprémi közelet székelyházában elhelyezett Szent Péter neopraxikantó végezte el, aki itt is otthonosan mozgott. Miután sorra vette a királyi élettörténetét és címerét, az 1512-1520 között határozta meg a körméket.

horvátok ma székék rá. És

Szent Péter püspök, horvát bán sírköve

Séd, 2017. nyár, 2. old.

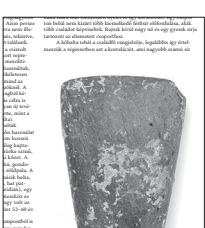
Séd, 2018. 1-2. sz., 3. old.

Séd, 2018. 3. sz., 2. old.

Séd, 2018. 4. sz., 2. old.

Séd, 2018. 5. sz., 2. old.

Típusa szerint az ún. egylapos, fecskefarkú zászlók közé tartozik. Kékes színű, mintásan szőtt, két színoldalú selyemszövetből készült. Mindkét oldalát festmény, a széleit körben paszomány díszíti. Egyik festmény a koronás magyar címet ábrázolja, a másik Veszprém város rajzolt helységnevét; azaz a város címerét, helyesebben annak jellegzetes címeralakját mutatja. Mindkét oldal jelképeit leveles, indás girland fogja körbe. A veszprémi oldalon látható még az indás díszítményen belül a „WESZ.VÁRO:” felirat és az 1745-ös évszám. Valószínűleg ennél több információt hordozhatott a zászló egykori szalagja vagy szalagjai, amelyek sajnos nem maradtak fenn. A zászló ékítményeinek naivikus kivitelezése, a felirat elhelyezésének megszerkesztetlensége, valamint hogy a két oldal girlandjai nem fedik egymást mind arra utal, hogy valamilyen nem tervezett esemény következtében hirtelen kellett elkészíttetni, valószínűleg hadászati céllal.

Földesi Ferenc (nyá. ezredes, veszprémi helytörténész), aki Rainer Pál történésznek a *Múzeumi Diáriumban* megjelent írása nyomán kezdett el foglalkozni e veszprémi vonatkozású zászlóval, megtalálta a készíttetés elszámolásáról szóló bejegyzést a város jegyzőkönyvében. Ennek dátuma 1745. június 24. A zászló a legkorábbi olyan tárgyi emlékünknél, amin színes címerábrázolás szerepel.

Igazolhatóan több mint háromszáz éves múltra tekint vissza Veszprém címeralakja, a kivont kardú, vágótűző/ügető lovas vitéz. Városunk hősi múltjára, több évszázados küzdelmeire utal, és eleink helytállására a legnehezebb végvári időkben is, amire méltán lehetünk büszkéek.

Az első címeres városi pecsétlenyomat, amiről tudunk, 1715-ből ismert. A jelkép azóta is használatban van, kisebb változásokkal. Még a kommunizmus éveiben is, a '70-es évektől engedték bizonyos mértékű alkalmazását.

2015-ben Földesi Ferenc javaslatára a város elkészíttette az 1745-ös, „Nemes Város Zászlójának” másolatát. A munkát a Laczó Dezső Múzeum restaurátorai (Cziráki Veronika, Egervári Márta, K. Juhász Andrea, V. Rajkai Tünde) végezték el. A 270 éves zászló rossz állapota, a festmények színeinek besötétedése miatt meglehetősen sok részletet kellett analógiák alapján rekonstruálni, például a korona díszítményeiből leginkább csak a körvonalak maradtak meg. Komoly gondot okozott az eredeti anyag szövött mintázatának visszaadása, megjelenítése az új zászlóalapon. Hasonlóan dús, barokkos, finoman kidolgozott növényi ornamentikájú selymet ma már elvétve is nehéz találni, nemhogy ugyanolyat. Végül a különböző szövés-módokból adódó, az egyszínű szöveten a fénytörésváltozások által megjelenő mintát – Cziráki Veronika digitális grafikai rekon-

strukciója alapján – speciális nyomtatással sikerült az új zászló anyagán is feltüntetni. A festmények másolata, a varrás, paszományozás az eredeti technikának megfelelően, kézzel készült el. A zászló a polgármesteri hivatalban nyert elhelyezést.

Az európai városok hat-hétszáz éve használnak közösségi jelképeket. Idővel ezeket a jelképeket meghatározott keretbe – jellemzően pajzsformába – foglalták, így kialakítva a helységek egyedi címereit. A színezésükhöz felhasználható színek körét a heraldika szabályai szerint határozták meg. A város címereket az állandósult, elterjedt használatuk, ismertségük tette hitelessé. Az írástudatlan emberek számára is egyértelműen jelezte, hogy aki a zászló alatt küzd, akár az életét is feláldozva, az magyar és veszprémi. A zászló békés időkben az adott közösség, lakosság összetartozását hivatott reprezentálni, ünnepélyes eseményeinek fényét emelni.

Egervári Márta

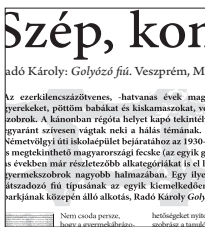
Az ismerősség diadala

R. Kiss Lenke: *Színházkeri szökőkút* (bronz, 1978, Veszprém, Színházkeri sétány)

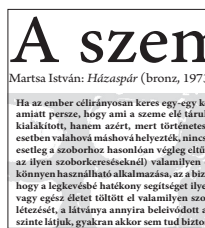
1975 tavaszán, tizennégy évesen utaztam először hosszabban külföldre. Ez az út anyám társaságában az akkori NDK harmadik legnagyobb városába, Drezdába vezetett. Nem hiszem, hogy előzetesen túl sokat tudtam volna Drezda közelmúltjáról, a szövetségeseknek a náci Németország nagyvárosát a föld színével egyenlővé tévő második világháborús szőnyegbombázásairól; Kurt Vonnegut regényét, *Az ötös számú vágóhíd* című könyvet még biztosan nem olvastam. Ám az első komolyabb séta kézzelfoghatóvá változtatta ezt a közelmúltat: a belváros közepén egykor ott magasodó *Frauenkirche* üszkös, fekete romjai háborús mementóként akkor már harminc éve heverték elkerítve, kitáblázva az amúgy rendbe hozott, újraépített vagy restaurált, laboratóriumi tisztaságúnak tetsző környezetben. És nem sok idő kellett annak a felismeréséhez sem, hogy igazából nem a külvárosból jövünk be a belvárosba. Az anyagdúsabb sztálinista lakóépületek és a későbbi betonpanelházak tömkelege, ami pesti szemmel külvárosnak hatott, valójában az elpusztult tágabb drezdai belváros helyén az ötvenes, hatvanas vagy hetvenes években emelt keletnémet lakótelepek voltak. És ezeknek a teljességgel történelmietlen vagy nagyon is a történelem kikényszerítette lakótelepeknek mégis volt valamilyen emlékezetes, közös szépsége: Drezda-szerte, szinte két-három utcánként működő, vízköpő, vízben dúskáló, vízsugarakat lövellő szökőkutakba ütköztünk.

Séd, 2016. tél, 40. old.

Séd, 2017. ősz, 4. old.

Séd, 2018. 1-2. sz., 30. old.

Séd, 2018. 3. sz., 18. old.

Séd, 2018. 5. sz., 34. old.

Ezek a szökőkutak persze egyáltalán nem hasonlítottak R. Kiss Lenkének az Eötvös Károly Megyei Könyvtár és a színház közötti sétányon álló szökőkútjára, inkább az akkori kornak megfelelő modernizáló, geometrikus térplasztikák voltak, sok-sok színes kerámiával, és ezektől a plasztikáktól elválaszthatatlan volt a tiszta, friss víz. A hosszúra nyúlt bevezetőt is azért iktattam ide, hogy az olvasó jobban megértse, 1978-ban egy frissiben felállított figurális kútszoborhoz minálunk is mennyire hozzátartozott éltető eleme, a víz, a vízzel telt medence, a benne forgó vagy zubogó vízsugár. Aztán ahogy a víznek ára lett, pontosabban ezt az árat ki is kellett fizetnie, forintonként le is kellett pengetnie valakinek, az ilyen vizes szobrok helyzete is alaposan megváltozott – és sohasem úgy, hogy még több lett körülöttük a víz. A *Színházkeri szökőkút* a mai körbesétáló szemében egyszerű zsánerszobornak tetszik, túlméretezett talapzattal, felállításakor azonban hatalmas medencéjében még tényleg zubogott körülötte a víz. És ezt a szökőkutat nem is feltétlenül a piszkos anyagiak tették tönkre, inkább a víz technológiailag nem megfelelően kifejlesztett oda- és elvezetésének ellehetetlenülése.

Az egykori vizet ma kavicságy helyettesíti, és a medence ma az év nagyobbik részében falevelekkel, a növényi élet különféle maradványaival van tele. Herth Viktória veszprémi szoborkataszterének leírásából sejthetjük, hogy eredeti változatában a különleges mozdulatot bemutató, két kezét a hajához emelő meztelen fiatal nő éppenséggel zuhanyozhatott vagy fürdéshez készülődhetett. Ha így van, és kezdetben tényleg így záporozott rá a víz, akkor a szoboralak pontosan úgy járt, mint Martsa István Siófokon 1959-ben felállított, az 1990-es években áthelyezett aktja, a *Zuhanyozó nő*, ahol a furcsán meghajlított testtartásban hátrafelé forduló, két tenyerét hátrahajlító nőalak mozdulata új helyén, egyébként egy nagyobb vizes tavacska szélére szépen odaállítva, de felülről jövő vízsugár híján talán még értelmezhetetlenebb és abszurdabb, mint R. Kiss Lenke fiatal lányának amúgy nagyon is ismerős testtartása.

Fotók: Csuhai István

R. Kiss Lenkének (1926–2000) ez az akt a második teljes alakos nőfigurája Veszprémben. Az elsőt, a közkedvelt Zsuzsi-szobrot (hivatalos címén a *Korsós lányt*) 1961-ben, röviddel főiskolai tanulmányai után, még nem rezidens veszprémi szobrászként állította. 1978-ban, mikor a *Színházkeri szökőkút* a helyére került, R. Kiss Lenke már Veszprém, a város és a megye helyben élő, nem is annyira koronázatlan szobrászkirálynője volt. Ez a szobra a kilencedik monumentális köztéri műve volt, amely szűkebb pátriájában föllált (ebben a számban a nagyobb presztízsű domborművek ugyanúgy benne foglaltatnak, mint a körbejárható figurális munkák), és nagyjából ugyanennyi szobrot állított országszerte. Arról nem beszélve, hogy 1973-ban, Pest, Buda és Óbuda egyesülésének évfordulóján ő készíthette el a *Munkás-paraszt összefogás* című kőbányai térplasztikát. Hatalmas mészki obeliszket ölelő bronz körsztélé ez, mely jeleneteiben főként a korabeli női élet pillanatait örökíti meg, Veszprém megye centenáriumi ajándéka, a számtalan centenáriumi szoborállítás egyik olyan tétele, amely minden ideologikus felhangja ellenére ma is a helyén áll, valóban monumentális munka, és fenn hirdeti korának modernizáló művészeteszményét. R. Kiss Lenke veszprémi elismertsége ezután is töretlen maradt, élete végéig készített szobrokat, domborműveket a város és a megye településeinek köztetereire, és szívesen fogadott szobrász maradt az ország számtalan helyén, a magyar női szobrászat kiemelkedő képviselőjeként.

A *Színházkeri szökőkút* lányalakja voltaképpen közelebb áll a tanulmányi zsánerhez, mint az öt bő másfél évtizeddel megelőző Zsuzsi-szobor. A Zsuzsi-szobor különös megbillenésében van valami rendkívüli, ami a színházkeri aktból, bármennyire szeretnénk valami ilyesmit találni benne, hiányzik. Ha csak ezt a két nőszobrot nézzük, úgy tűnik, mintha R. Kiss Lenke művészete klasszicizálódott, az egyszerűbb megformálások irányába fordult volna. Olyasmint ez az álló, nyújtózkodó, valamivel foglalatoskodó női akt, amelyet a kor nagy mesterei kisplasztikában pályájukon jó néhányszor, több változatban is megcsináltak, alkalmanként éppen előtanulmányokként későbbi nagyobb köztéri munkáikhoz. A *Színházkeri szökőkút* lányalakját az egyszerűség jellemzi, ismerős, hétköznapi mozdulat, a kornak megfelelő testalkatú, nem filigrán, de nem is túlradóan dús meztelen lány mindkét felemelt kezével hátra, a tarkója felé nyúl, és a haját igazgatja. Ezt az egyszerűséget szolgálja ki az elülső és hátsó nézetből természetesen érvényesülő szimmetria, amit a test párosai generálnak, a két felemelt, begörbített kar, a két kerekded mell, a két comb és láb, hátulról gerincoszloppal elfelezett felsőtest, a két szabályos farpofa és a lábszárak, a kéz- meg a lábfejek. A magától értetődő testtartáshoz, a nagyon enyhén és finoman meghajló oldalsó-féldalsó vonalhoz társul az arc közömbössége és szenttelen vidámsága, a test részleteinek szabatos leírásához a textúra feltűnő simasága. Az égvilágon semmivel nem akar többet mondani ezzel a szoborral a szobrász, mint élénk állítani egy fiatal nőt, amint elmerül mindennap elvégzett rutintevékenységében. Akárhogy van, ma ez a sallangmentesség és egyszerűség erősebben, hangsúlyosabban, megemeltebben hat, mint ahogyan a szobor felállításakor hathatott, és ami a szemünk előtt van, az a körülvevő víz nélkül is megnyugtató és ismerős, szépséges és otthonos beállítás.

Csuhai István

Napóleon (1769–1821) – a korzikai – üstökösként érkezett a francia forradalom és direktórium zivataros éveiben Párizsba. A monarchiák felbomlásának hajnalán, a hódítás és ellenállás háborúiban milliók haltak meg. Napóleon átszabta Európa térképét. Nemzeteknek hozta el a függetlenség és a társadalmi fejlődés útjának lehetőségét.

Empire-ban megörökítve

Csikász Imre: *Batsányi János-émlékmű*, 1910. Veszprém, Vár u. 8.

1809 májusában, miközben az idős Joseph Haydn (1732–1809) rettegve és megtörten hallgatta a Bécszet ostromló francia ágyúk dörgését, a városi lakosság élete felbolydult és polarizálódott.

Batsányi János (1763–1841) a magyar felvilágosodás korának meghatározó személyisége, költő, irodalmár, lelkes bonapartista ekkor Bécsben élt. Paradox módon osztrák császári engedéllyel fordította magyarra Napóleon Habsburg-ellenes kiáltványát. Ennek következményeként hamarosan el kellett hagynia Bécszet és így feleségét, Baumberg Gabriellát (1768–1839), a bécsi szalonok ünnepelt költőnőjét. Sémonville márkai (1759–1839) és Maret de Bassano (1763–1839) herceg közbenjárására, akiket Batsányi még korábban, kufsteini raboskodása idején ismert meg, Napóleon évjradékot biztosított a magyar irodalmár számára.

Batsányi mintegy a felvilágosodott magyar szellem diplomatájaként volt jelen az európai uralkodói körökben. Párizs elővárosában, Belleville-ben élt, levelezett feleségével, így értesülhetett a hazai történeésekről is. A *Mercure Étranger* számára írt közleményeket, s előkészítette a magyar *Osszián* fordítását.

1815 augusztusában azonban Párizsban ismét elfogatta a bécsi titkosrendőrség. Baumberg Gabriella szenvedélyesen harcolt szeretett férje szabadságáért. Kegyelmi kérvényekkel ostromolta a bécsi udvart, míg végül meghallgatást nyert, és I. Ferenc császár az ítéletet linzi száműzésre enyhítette. Linzben az irodalmár házaspár csendes intellektuális életet élt.

*Mint égő fáklya, mely setétben lángol,
S magát megemésztve másoknak világol.
Míg az értetlenek nagy-bátran ítélik,
S a gyáva rabellek gúnyolhatni vélik;
Míg a Bölcs örömmel szemléli, csudálja,
Mint oszlik az elmék éjjeli homálya:
Ő, (noha van máris, ki szívből dicséri,
S hogy jót akart és tett, nyilván megisméri),
Saját érdemében lelvén fő jutalmát,
Népe jobb részében veti bizodalját;
S reményli, hogy Árpád igazi maradéki
Hív fáradozását megköszöni néki.*

(Batsányi János: *A magyar író*;
1820-as évek)

Hamvaik még Linzben nyugodtak, amikor 1910-ben Veszprémben a piarista gimnázium tanári kara és az Ányos Önképzőkör elhatározta, hogy emléktáblát állíttat egykori tanítványa, Batsányi János tiszteletére. Eberhardt Béla piarista pap és

tanár és Horánszky Lajos országgyűlési képviselő, műgyűjtő, publicista levelezéséből ismeretes, hogy először Zala Györgyöt (1858–1937) szerették volna felkérni a költő portréjának márványba faragására. Eberhardt azonban értesült Csikász Imre brüsszeli sikereiről, így őt, az ifjú veszprémi szobrászt ajánlotta lelkesen Horánszkyknak. A felkérést követően a művész megfontoltan kezdett alkotásához.

Csikász Imre (1884–1914) tragikusan rövid élete alatt a szobrászat szinte minden műfajában alkotott: az épületplasztikától a monumentális szobrokig és síremlékekig. Legegyénibb stílusa a finoman realista és naturalista aktszobrászatban kezdett kibontakozni.

Stúdiumait az Iparművészeti Főiskolán Mátrai Lajos tanítványaként kezdte. Klasszikus szobrászati képzettségét, anyagérzékenységét Balthasar Schmidt (1858–1942) mellett sajátította el a müncheni Művészeti Akadémián.

1907–1910-ig Brüsszelben, az Académie Royal des Arts tanítványaként a modern szobrászat vonzásába került. A belga szimbolizmus és szecesszió mestere, Charles van der Stappen (1843–1910), valamint a realista Constantin Meunier (1831–1905) inspiráló hatása tükröződik Csikász alkotásaiban. Az aranyéremmel kitüntetett művészt Belgiumban érte Horánszkyék felkérése.

Csikász Imre a büszke *honoráciort* megörökítő 1808-as Heinrich Füger-féle portrét (Magyar Nemzeti Múzeum) tekinti ihlető forrásának a Batsányi-émlékműhöz.

„Nem vagyok nemes, de hazámban, tudásom és foglalkozásom szerint nemesi jogok illetnek meg!” – idézte Keresztury Dezső Batsányi monográfiájában. A 18. századi rendi Magyarország a hűbérrendszeren, kiterjedt földbirtokon, a latifundiumon alapuló társadalmá még nélkülözte a polgárság rétegét. A Habsburg uralkodó, II. József császár (1741–1790) idején főként a kis- és köznemességéből, valamint a módosabb kisiparos rétegből kerültek ki azok az értelmiségi erők – *honoráciork* –, melyek előkészítették a 19. századi polgárosodást a reformkorhoz vezető úton. Batsányi büszke volt egyéni tehetsége alapján szerzett műveltségére, világi képzettségére.

Sajnáljuk, hogy Horánszky Lajos nem követte Batsányi családnevének hagyományos írásmódját a költőről írt monográfiája címében (1907), melyet Csikász Imre is átvenni kényszerült az emléktábla feliratában.

Az egykori veszprémi piarista gimnázium homlokzatán, a klasszicista tagozatú ablakkeretben installált bronz dombormű rendkívüli művészeti alkotás. Feloldja az emléktáblák és epitáfiumok hagyományosan zárt, ünnepélyes kompozícióját. Az *aedicula*-szerű keretben a Batsányi-relief

szinte büszkén emelkedik ki, *rilievo*-hatása rendkívül intenzív. A költő erélyes tekintete által uralt szép, nemes arcvonásai, melyekről kortársai is megemlékeztek, háromnegyed profilban, élesen emelkednek ki a bronz domborműből. A művész anyagszerűen, gyönyörködtetően részletezve formálja meg a karakterjegyeket: a római arcot, a göndör hajat és a jellegzetesen francia, nagyon magas állógallért az *incroyable*-ok stílusában.

A Batsányit méltató felirat és Berzsenyi Dániel-versidézet oklevélszerű kró-

nikája kíséri a szoborportré változatos felületképzését, mélységeinek árnyalását, és fény-árnyék festőiségét.

Batsányi személye és irodalmi *éthosza* mintegy az antik római erények különleges, késő 18. századi művészi konstellációja. Ennek kifejezésére a szobrászművész az egyik legszebb szimbolikát alkalmazta: a tölgyfaágat, mely fűz-szerűen fonódik Batsányi mellképére. A „töglombos polgárkoszorú” (Vergilius: *Aeneis*), mely a római polgárokat illette meg, a halhatatlanságot jelképezi.

Az *empire* a francia klasszicizmus érett periódusának pompakedvelő stílusa. Csikász Imre Batsányi-reliefje stilárisan az antik kámeák finomságát tükrözi. Ikonológiája és esztétikuma alapján el kell ismernünk, hogy magyarországi *empire*-ban alkotott remekmű.

Huber Lilla Mária

A klasszikus szépség mestere

Kisfaludi Strobl Zsigmond – *A klasszikus szépség mestere*.
Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, 2018. október 18. – 2019. január 27.

Aligha túlzó az a megfogalmazás, hogy a magyar szobrászatban egy több évtizedes, nagyjából az 1920-as évek elejétől az ötvenes évek végéig tartó korszak Kisfaludi Strobl Zsigmond (1884–1975) nevével fémjelezhető. A Képzőművészeti Főiskola tanára volt (1924-től), nagy jelentőségű, a mindenkori hivatalos ideológiát propagáló köztéri alkotások (*Észak szobra* – 1921, *Tisza István* – 1926, *Rákosi Jenő* – 1929, *Felszabadulási emlékmű* – 1947, *Hála-szobor* – 1949, *Kossuth Lajos* – 1953 stb.) mestere. Számos egyéni kiállítása mellett neve évtizedeken keresztül szinte minden nagyobb külföldi tárlat magyar résztvevői között a sor elején volt található.

Korának talán a legkeresettebb hazai portretistája, egyaránt modellje volt Gömbös Gyula, Horthy Miklós, Erzsébet angol hercegnő, Austen Chamberlain, Dino Grandi olasz külügyminiszter, Sztálin, Lenin, Vorosilov, Rákosi Mátyás stb., és karakteres arcmásukkal mindnyájan elégedettek voltak. A harmincas évek folyamán londoni műtermében egymásnak adta a kilincset az angol felső tízezer színe-java, élükön a királyi család tagjaival. Londoni nagy kiállításához 1935-ben maga Bernard Shaw írt előszót, a tárlatról a vezető lapok szuperlatívuszokban írtak. Az ötvenes években Moszkvában több alkalommal a magyar szocreál szobrászat világhírű képviselőjeként tisztelték és látták vendégül. A Szovjetunió Művészeti Akadémiája rendes tagjává választotta (1960). Aranyérmert nyert a nagy philadelphiai nemzetközi kiállításon (1927), valamint a barcelonai (1929) és a párizsi (1937) világkiállításon is. Itthon többek között megkapta a Signum Laudist, a Corvin-koszorút, a Magyar Érdemrend Középkeresztjét, kétszer a Kossuth-díjat, a Magyar Népköztársaság Zászlórendjét.

Művészetének a klasszikus szépségre alapozó, akadémikus formanyelvét a 19-20. század fordulójának uralkodó művészeti felfogása alakította ki. Példaképeinek az előző nemzedék francia szobrászait, Carpeaux-t, Dalout, Duboist tekintette, de komoly hatással volt rá Adolf Hildebrand esztétikája is. Bár fiatal korában ő is kacérkodott a bimbózó avantgárd kü-

lönöző törekvéseivel – kubista és expresszionista próbálkozásait is ismerjük –, művészetét alapvetően mindvégig a hivatalos körök által preferált reprezentatív, az antik esztétika kánonjára építő stiláris felfogás jellemezte. Ezzel mind távolabb került kora művészetének fő sodrától, amit – nem egészen alaptalanul – saját klasszikus ideáljának örökérvényű voltával magyarázott. Bár közvetlenül nem politizált, minden megbízójának „beszélte” a nyelvet és értette művészeti igényeit. A művészetben és a politikában is a jót és a szépet kereste, hajlékonysága talán némi naivitással is összefüggött, és feltétlen humanizmussal párosult.

Aktjai, portréi, zsánerszobrai ma is rendkívül népszerűek, számos gyűjtemény féltve őrzött kincsei, a műkereskedelemben többször igen magas árfekvés jellemzi őket. Hagyatéka halála után szülőmegyéjének székhelyére, a Göcseji Múzeumba került, ma ez az időközben mintegy 270 darabosra duzzadt kollekciónak számít a legjelentősebb Kisfaludi Strobl Zsigmond-gyűjteménynek. 1976 óta az anyag javát a múzeum állandó kiállításán mutatja be, ami 2017-ben, az épület felújításának idejére átmenetileg bezárt. A Laczkó Dezső Múzeumban bemutatott 41 darabos válogatás a legismertebb alkotások (*Finálé*, *Guggoló leány*, *Szent Imre*, *Erzsébet hercegnő*, *G. B. Shaw*, *Szabadság-szobor* stb.) mellett több, a közönség által kevésbé ismert művet is bemutat.

Kostyál László

Gyarápodó gyűjtemény

A Laczkó Dezső Múzeum Képzőművészeti Gyűjteménye

A múzeum képzőművészeti gyűjteménye évről évre folyamatosan gyarápodik, zömében pályázati forrásból finanszírozott műtárgyvásárlások és ajándékozások révén. Csak ritkán nyílik lehetőség arra, hogy a múzeum saját forrásból bővítse műtárgyai sorát. A képzőművészeti gyűjtemény a múzeumalapítással egy időben jött létre, és mára több mint ötezer darabot számlál. Elsősorban a megyéhez kötődő alkotók műveinek gyűjtésére fókuszálunk, de országos jelentőséggel bír kortárs üvegművészeti kollekciónk is.

Év elején, egy sikertelen pályázatot követően a múzeum saját forrásból vásárolta meg Szekeres Károly (1940–2016) keramikus *Vénusz* című alkotását. Az egyedi építésű, keménycserép akt jól tükrözi a művészre jellemző kísérletezőkedvet és formai sokszínűséget. Az elsősorban használati és épületkerámiáról, valamint vázáiról ismert Szekeres számos kisplasztikát és szobrot készített, amelyek között ritkán fordulnak elő aktok. Repedezett testű *Vénusz-torzója* jól példázza, hogyan igyekezett a kerámiában rejlő konstrukciós, szobrászati, festészeti, technikai lehetőségeket kiismerni és megmutatni azt az anyaggal való játékon keresztül.

A plasztika megvásárlásával egyidejűleg a művész özvegye, a szintén keramikus Vásárhelyi Emese a múzeumnak ajándékozta Szekeres Károly ikonikus *Fehér-kobalt étkészletének* prototípusát. Az 57 darabos porcelánkészlet 1973-ban

Herenden készült, sorozatgyártásra. Emellett arra is büszkék vagyunk, hogy lehetőségünk nyílt még most is aktívan dolgozó művészek alkotásaival gyarápodnunk.

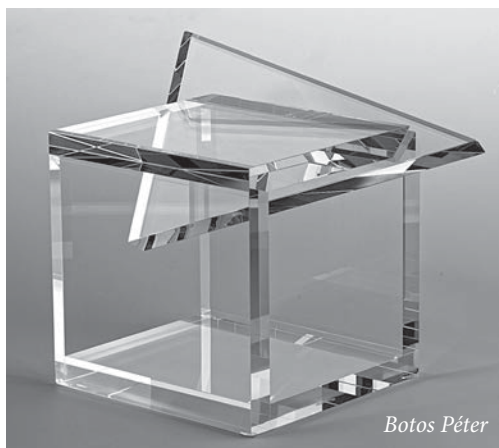
2017-ben a Nemzeti Tehetség Program keretében, az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával indult el a múzeum Laczkó Dezső Vizuális Tanodája, amely általános iskolás gyerekek vizuális nevelését tűzte ki célul. A teljes tanéven keresztül heti egy alkalommal megtartott foglalkozások elsősorban képzőművészeti témák köré épültek, de azt is fontosnak tartottuk, hogy kortárs művészekkel is megismerkedjenek a gyerekek. Meghatározó élmény volt számukra a Tarczy István festőművész műtermében tett látogatás, mert nemcsak egy szórakoztató szintani kísérletben vehettek részt, hanem a tanuló alaplépéseit is elsajátították. A pályázat keretében műtárgyvásárlásra is lehetőséget kaptunk, így kerülhetett a gyűjteménybe Tarczy István QOS című olajfestménye. A mű egy szintani játékon alapuló sorozat kezdeti darabja, amelyen egy színfoltokká bontott, absztrahált pipacsmező részlete jelenik meg.

Ahogy minden évben, idén is beadtuk pályázatunkat a Nemzeti Kulturális Alap múzeumi műtárgyak szerzeményezését célzó felhívására. Az 1980-as években megalapozott üvegművészeti gyűjteményünk gyarápítása volt a cél. A támogatásnak köszönhetően két elismert művész, Botos Péter és Varga Dóra egy-egy kísérleti üvegplasztikája kerül hamarosan látványraktárunk vitrinjeibe. Bár az adásvételi szerződések még aláírásra várnak, rövidesen lehetőségünk lesz arra, hogy ünnepélyesen bemutassuk a műveket és alkotóikat a nagyközönségnek.

Botos Péter üveg szobrász autodidaktaként közel három évtizede foglalkozik optikai üvegek megmunkálásával, üvegkompozíciók és plasztikák készítésével.

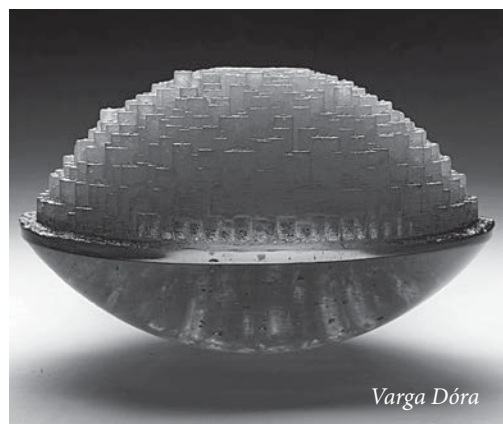
Szekeres Károly

Botos Péter

Tarczy István

Varga Dóra

sével. Kezdetben használati tárgyakat alkotott, majd fokozatosan tért át az egyedi formatervezésre, emléklapettek és díjak, később műtárgyak létrehozására. Sikereit elsősorban az alkalmazott formatervezés terén érte el. Közel tíz éve vesz részt a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem üveg szakos hallgatóinak elméleti és gyakorlati képzésében. Munkái számos hazai és külföldi kiállításon szerepeltek, és több szakmai elismerést is magáénak tudhat; 2015-ben nyerte el a Ferenczy Noémi-díjat. A pályázat keretében *Üreges kocka háromszöggel* című alkotását vásároljuk meg, amelynél a geometrikus áthatások mellett a művészt leginkább az foglalkoztatta, hogy miként jelennek meg az életben a legváratlanabb tükröződések. A mű optikai tulajdonságainak köszönhetően minden szögben és nézeti magasságban mást és mást mutat, a néző érzékenysége, kíváncsisága dönti el, hogy a látványból mennyit szeretne érzékelni. A technikai kivitelezés során elengedhetetlen volt, hogy az egyes elemek századmilliméteres pontossággal készüljenek el.

Varga Dóra üvegművész 2011-ben diplomázott a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem üveg szakán. Számára maga az alkotás folyamata a legfontosabb, az, hogy megragadja a meleg üveg mozgását. De inspirálja a kortárs építészet, a zene vagy akár egy film hangulata is. Érdekli a színelmélet, például a szín és tér kapcsolata. Szabályos, geometrikus formákkal dolgozik, ugyanakkor szeret kísérletezni a különféle üvegekkel. Legtöbb munkája a *pate de verre* és öntési technikák kombinációja. Sokszor egymással kontrasztban álló felületeket és színeket használ. *Colder* című üvegplasztikájának jelentősége abban áll, hogy egy új formai irányt, technológiai fejlődést és struktúrákísérletezést indított el az alkotásaiban. A szobor egy tárgysorozat része (*Cold, Colder, The coldest*), amely a globális felmelegedésre reflektál. Ezt a sorozatot narratív gondolkodás jellemzi, hiszen egy olvadási folyamatot mutat be, valamint tükrözi a művész azon törekvését, hogy egy folyamatot ábrázoljon; foglalkoztatja a mozgókép és a szobor kapcsolata, amely egy tárgyon belül a struktúrákísérletek során jön létre, egy tárgysorozat esetében pedig mint narratíva jelenik meg.

Amellett, hogy egyedi műalkotásokkal bővíthetett a képzőművészeti gyűjtemény, külön öröm, hogy olyan jelentős kortárs képzőművészek munkáival sikerült gyarapodnunk, akiktől eddig nem öríztünk alkotást.

Sipos Anna

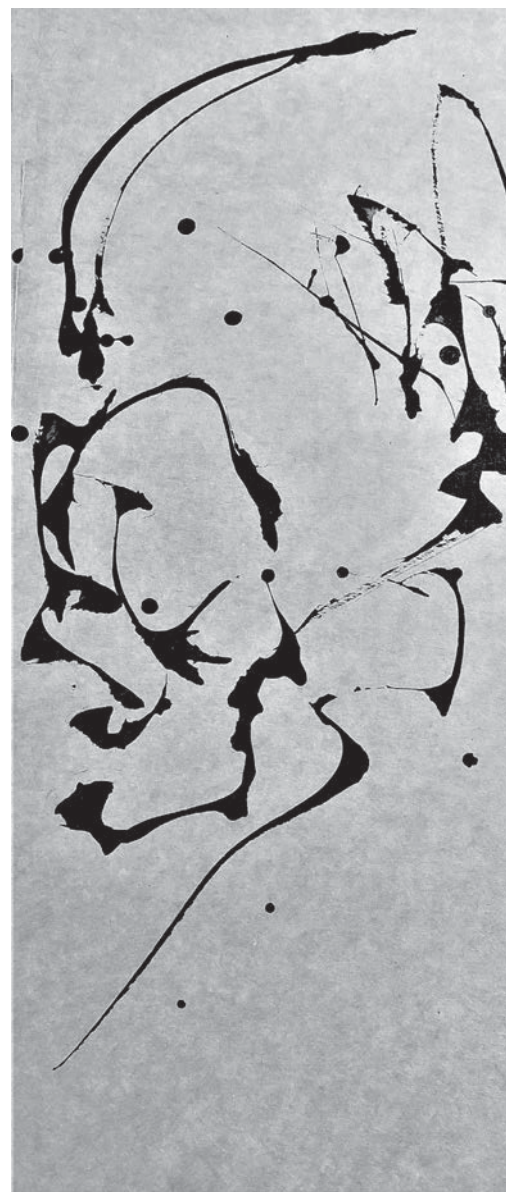
A híres Kano Tanyu, a 17. századi japán festő állítólag a Kiyomizu templom részére festett egy lovat. Az állat életre kelt, és elfutott. Tanyu más képein láthatók tigrisek, madarak, sárkányok, mókusok, emberek – róluk nem szól a megelevenedés története.

Ló a szívben

Tombor Balázs *Érintések / Változatlan változó* című kiállítása a Művészetek Háza kiállítóterében, a Dubniczay-ház Magtár épületében. 2018. szeptember 15. – november 11.

Tombor Balázs kiállításának ideális helyszíne a Magtár, főként a földszinti rész rusztikus, nyerstisza tere. Az installáció két világra válik szét. Az emeleten megjelennek az erdő, mező, víz lényei, melyek többnyire a klasszikus fekete-fehér sumi-e tusképek természetből kiragadott, de illékony valóságukban teret teremtő, szimbolikusan is értelmezhető motívumait idézik. Az alkotó a közeli távollévőt hívja a jelenlétebe, s ahogy egy zen mondás tartja: a körbevevő természet kusza formáit néhány vonással érzékelteti. A keretek azonban erősek, az üvegek fednek, és tükrözéssel takarják a képeket, az ürességben-mindenségben szálló daru, a kacsa és őz, a mókus, a szarvasok és madarak, a szinte kanjiként létező szőlőtőkék esetenként önmagukon túlmutatva falra tehető festménnyé válnak egymás eklektikus társaságában.

A lenti térben a lovak azonban készülnek kitörni, életre kelni – gyönyörűek, szabadok, vadak, cím és ember nélküliek, torpannak, riadnak, vágatnak, lendület viszi őket, mint a szél rokonait, megéreztetve, miért lehetnek jelképei a mitikus hagyományban a sötétségnek, a Holdnak, a természetnek, a szexualitásnak, a kis és nagy halálnak. Mintha a megragadás, megjelenítés is másképp működne az őket ábrázoló festmények esetében. Japán gondolat, miszerint az igazi tusfestő ecsete karjának, testének szerves része, a szív vezeti, s ha az ecsetet eltörnék, az vérezne. Itt így érezhető. Mintha vonalat nem húzna az ecset, tónusok, árnyalatok, kihasználások, jelzések, a tus foltjai, göcsei, pászmái teremtik a belső képet, állítanak meg szemlélni, merülni. A téma elgondolása költői. Nincs stabil, kiszámított kompozíció, határozott körvonal; lények élete, a szemlélté és a szemléltő találkozik ritmusban, tárgyak nélküli szabad, nyitott térben, egy érzet mozdulatlan jelenében. Tombor Balázs lóábrázolásai nem „hasonlítanak”. Saját tapasztalatot beszélnek. Ő lovas íjász, társa a ló, egyedi, különleges ismeret, szeretet, koncentráció, emlékek sűrűsödnek az ecsetnyomokban, vonásokban. A földszinti teremben minden a lovacról szól, sokféleképpen. Különböző asszociációk is eszünkbe juthatnak: a végtelen vágatás videója Muybridge korai mozgóképeit, a drótból hajlított ló árnyéka a festményeket

és Picasso alkotásait – Don Quijote-képét, egyvonalas tusrajzait –, a hatalmas, falat betöltő ábrázolás a kínai és japán ellenzők osztott kompozícióit idézheti. Mintha egy önmagából kiforduló zoetrope-ot is látnánk. A lépcsőkön haladva körbevesznek a csukott szemmel készült rajzok – nem kell modell, ha a tudás a testben, a kapcsolatban, a folyamatos figyelemben él.

A szenvedély fogalmának archaikus japán szimbóluma a ló és a szív írásjeléből állt. A szenvedélyben e gondolat szerint transzcendens erő létezik, ő maga a legmagasabb szintű élet. Az emberi szenvedély „ló a szívben”. Erre emlékeztetett Tombor Balázs.

Vondervisztne Kapor Ágnes

A *Gyermekkorom* című kamarakiállítás a művész egyéni plakátkiállításának folytatása, amely előzőleg nyílt meg a szentendrei MANK Galériában. Itt mintegy hetven plakáton és tíz rajzon keresztül elevenítette meg grafikus, főként színházi és kulturális plakátművészi életművét, ezen keresztül magának a finn designnak közel negyven esztendejét is.

Gyermekkor néhány másodpercben

Gyermekkorom. Kari Piippo finn plakáttervező grafikusművész és tanítványai kiállítása.

Veszprém, Művészetek Háza – Csikász Galéria, 2018. október 10. – november 10.

A *Gyermekkorom* a MANK Szigligeti Alkotóházában 2018. október 6. és 10. között megvalósult grafikai workshop témáját tükrözi, amely öt fiatal grafikus részvételével és a művész irányításával zajlott. A workshop szabad utat adott a résztvevők gyermekkori emlékei szabad felidőzésének és plakáton való kifejezésének olyan eszközök használatával, mint a színes papír, tus, vízfesték, kollázs stb. Kari Piippo tíz plakáttal mutatkozott be, míg a résztvevők két-két plakátot terveztek és állítottak ki.

A megnyitón Tardy-Molnár Anna, a MANK ügyvezetője méltatta a művész elhivatottságát és a plakátművészetben elért nemzetközi sikereit, valamint Magyarországhoz fűződő több évtizedes kapcsolatát. Beszédében említést tett a MANK Galériában megnyílt magas színvonalú kiállításról is, és köszönetet mondott a mű-

vésznek azért, hogy vállalta a workshop irányítását.

A kiállítás szakmai megnyitását Hegyeshalmi László, a Művészetek Háza igazgatója tartotta. Felidézte, hogy fiatal művészként ő is megpróbálkozott a plakát műfajával, és köszönetét fejezte ki Kari Piippónak, hogy a MANK-kal közösen megrendezhették a kiállítást a veszprémi Csikász Galériában.

A megnyitót követő fogadáson a művész kérdésre válaszolva megjegyezte, hogy mindig három dolgot tartott szem előtt az alkotói munkája során: egyszerűség, erőteljesség és élesség. A plakátnak néhány másodperc alatt kell átvenni mindazt, amit egy színdarab vagy egy zenemű több órán keresztül közvetít. Fontos, hogy pillanatok alatt megragadja a néző figyelmét, és átadja azt az üzenetet, amiért létrejött. Ez az egy-

szerűség a legnehezebb feladatok egyike, erre csak kevés grafikusművész képes.

A nemzetközi hírű tervezőgrafikusművész az Alliance Graphique Internationale tagja, vendégprofesszor Tokióban, 2004 óta tiszteletbeli egyetemi tanár Kínában. Munkáit napjainkig rendszeresen publikálja a *Poster Annual* nemzetközi grafikai folyóirat, és 2005 és 2015 között nyolc alkalommal tüntette ki plakátjait aranyéremmel. 1990-től napjainkig több mint 12 nagy nemzetközi díjjal, aranyéremmel jutalmazták munkáit szerete a világban. A művész 1985 óta jár Magyarországra, az elmúlt esztendőben már évente kétszer. Rendeztek már kiállítást munkáiból Békéscsabán, Pécsen és Gyulán, és munkáit beválogatták a *Poszterek Magyarországról* című albumba is.

Kovács Tibor

Plakátokról visszaköszönő emlékek

A Magyar Alkotóművészeti Közhasznú Nonprofit Kft. (MANK) és a Művészetek Háza Veszprém együttműködéséből létrejött, különleges, nosztalgikus hangulatú plakátkiállítás a Magyarországon már 15 éve jelenlévő Design Hét része volt, amihez Veszprém idén először csatlakozott.

„A jó plakátokat észrevesszük, a legjobbakat pedig meg is jegyezzük” – idézett a kiállítás megnyitón köszöntőt mondó Tardy-Molnár Anna, a MANK ügyvezető igazgatója Kari Piippo világhírű plakátművész egyik interjújából. „...a legeslegjobbát pedig el is teszük” – folytatta a kiállítás megnyitásával Hegyeshalmi László képzőművész, a Művészetek Háza igazgatója, az esemény házigazdája, majd rátért a finn művész magyarországi jelentőségének ismertetésére. A már eleve nagyon jó magyar–finn kapcsolatokat ápolja ugyanis a húsz munkát bemutató plakátkiállítás, és nemcsak azáltal kötődünk az északi országhoz, hogy Piippo több magyarországi tervezőgrafikai eseményen és kiállításon vett részt, hanem azáltal is, hogy a finn Rovaniemi az egyik legrégebbi testvérvárosa Veszprémnek.

A plakát, a lassan kiállítótermek falai közé szoruló műfaj a legdemokratikusabb és legveszélyesebb, ha nem korlátozódik falak közé, hiszen mindenki láthatja, nem válogatja meg a közönséget, hívta fel a figyelmet a plakátok jelentőségére a meg-

nyitó házigazdája. Hegyeshalmi László, hogy ne csak lássuk ezeket az alkotásokat, hanem a műfaj háttérét is ismerjük, röviden bemutatta a plakátművészet külhoni és itthoni történelmét, a finn művész munkásságát; majd megfogalmazta a Design Hét fontosságát is: „Mára tudatosodott, hogy a design nem csomagolás, nem burkolat – a design egy filozófia, egy magartartás, egy szemlélet, egy életforma.”

A megnyitót zárásaként a finn plakátművész is szólt a vendégekhez: „Nem az a lényeg, hogy mi a végső cél, hanem maga az oda vezető út. De a jó eredmény egy extra hozzáadott érték, és úgy gondolom, hogy ezek a plakátok, amiket itt láthatnak, ennek jó példája.” Kari Piippo büszke a kiállítás résztvevő alkotóira. Fónagy Dániel, Navratil Ferenc, Tom Boergonje, Vad Bence és Varga Zsófia retro hangulatú, csupán néhány színt felhasználó alkotásait is megtekinthették a *Gyermekkorom* című kiállításon. Ezek a plakátok igazán jól sikerültek, hiszen céljukat elérték: mindenki felelevenítették a régi emlékeket. Többek között a plüssmedve, a zongora

motívuma, természetesen Barbie alakja, a sötétségtől való félelem és a 17. kerület hangulata egy pillanat alatt visszarepítette a látogatókat a kinek oly messzi, kinek pedig még csak közelmúltbeli gyermekkorába.

A kiállításon látható plakátok hozták a műfaj klasszikus jegyeit: egyszerű motívumokkal és csupán néhány színnel dolgozva alkották meg a figyelemfelhívás eszközeinek példányait. Gondoljunk csak Toulouse-Lautrec vagy Alfons Muchára, akik a reklámot igazi művészetté fejlesztették – egyszerűséggel, lényeglátással és a színek tökéletes összhangjával. Hasonló úton haladnak a *Gyermekkorom* alkotói is, hiszen a műfajért rajongó látogatók – mint amilyen én magam is vagyok – sem indultak haza csalódottan.

Ágel Zita Krisztina

Világhírű cipészmester világhírű képzőművészeti gyűjteménye

Hetedik változat. A Vass László Gyűjtemény megújított kiállítása. Veszprém, Művészetek Háza – Modern Képtár. Megnyitó: 2018. november 17.

Barcsay Jenő támogatásával kezdett bele a műgyűjtésbe Vass László cipészmester, a világhírű Vass Shoes megalkotója, akinek szintén világhírű gyűjteménye most a Modern Képtár Vass László Gyűjteményben kap helyet. A *Hetedik változat* című kiállítás a geometrikus absztrakt formák legnagyobb darabjait mutatja be.

Séd, 2018. 4. sz. 19. old.

Rend, tisztaság, nyugalom – foglalta össze korábban jelszavait Vass László. Nem szereti ugyanis a felkavaró festményeket – azt, ha az embert a munka és a forgalmi zavarok után

hazaérve az otthonában is felizgató képek fogadják. Éppen ezért ma már elég kevés festménnyel élnek együtt az otthonukban: amik a falakon lógnak, azok is inkább monokróm képek, amelyek egyértelműen nyugalmat sugallnak, ugyanakkor nagyon szép színek is köszönnek vissza róluk. A kedvencük persze ez a geometrikus irányzat, amit idén már kiállított a gyűjtő a szentendrei MANK Galériában, most pedig Veszprémben is látható lesz a gyűjtemény, több grafikával kiegészülve.

„Soha nem szabad azon gondolkodni egy műtárgy megvásárlása esetében, hogy az holnap mennyit fog érni. Ha nem tűnődik ezen az ember, megtörténhet a csoda, hogy a munkák értéke tíz-tizenöt éven belül akár a tízszeresére ugrik. De akkor sem szeretném eladni a műveimet. Számomra az jelenti a sikert, ha helyet kapnak ezek az alkotások” – mondta el még a szentendrei kiállítás kapcsán Vass László.

A csaknem negyven éve gyűjtő Vass László számára nagy lökést jelentett a

Barcsay Jenővel való találkozás, az ő útmutatása, és aztán így kerültek a gyűjteményébe Barcsay mellé azon szentendrei művészek munkái – mint Deim Pál, Hajdú László vagy Balog László –, akik illettek a festőművész gondolatvilágához. Barcsay Jenő egyébként olyannyira megszerette lelkesedését, hogy számos képet adott neki, holott híres volt arról, hogy nem szívesen vált meg műveitől.

A zömmel konstruktív tendenciákra koncentráló gyűjtemény a háború utáni évtizedek konstruktivista, minimalista, konkrét és konceptuális művészetének jelenségeivel és a világhírű alkotók egészen friss műveivel folyamatosan bővül. Szerencsére egy kötet is megjelent már a munkákból Geskó Judit művészettörténész és maga a gyűjtő szerkesztésében.

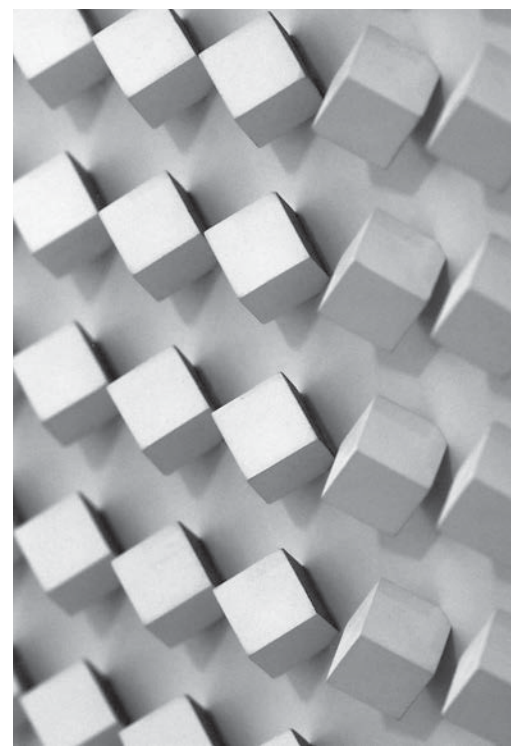
A mostani kiállításon a geometrikus absztrakt és a konkrét művészet teoretikus atyjai mellett bemutatkoznak az ő elveikből induló, napjaink ünnepezt művészei papírmunkáikkal. Hogy néhányat említsünk a névsorból: Max Bill, Richard Paul Lohse, Verena Loewensberg és Camille Graeser, a „svájci konkrétok” néven emlegetett csoport tagjai fektették le a konkrét művészet elméleti alapjait. A konkrét művészek a valóságábrázolás teljes elutasítása által tisztán szerkesztett formákból és színekből építkezve új világot hoztak létre, így a művek

egyes elemei és maga a kép sem rendelkezik önmagán túlmutató jelentéssel.

A konkrét művészetből kinövő op art és kinetikus művészek nemzetközi sztárjai is képviseltetik magukat a tárlaton. Richard Anuszkiewicz és Carolo Cruz-Diez vibráló színmezőikkel zavarják össze látásunkat, és Jesús Rafael Soto venezuelai művész is hasonló hatást ér el, Günter Fruhtrunk német kinetikus művész öt darab szeligráfiája pedig egy egész termet megtölt. Beat Zoderer vagy Günther Uecker a 2D és 3D közötti határátlépésekkel kísérleteznek, a kinetikus művészet pedig többek között Getulio Alviani alumínium munkája képviseli.

És végül, de egyáltalán nem utolsósorban, Sean Scully is bemutatkozik, akinek munkáit olyan világmúzeumok őrzik, mint a New York-i Metropolitan Múzeum, a Guggenheim Múzeum, a MoMA, az Ausztrál Nemzeti Galéria vagy a londoni Tate Modern. Alkotásai – a kompozíció konstruktív felosztása ellenére – az oldottabb kontúrok és egy-egy szín mélységeinek kiaknázása révén spirituális magasságokba emelik művészetét. Sean Scully mellett pedig a szentendrei mester, Barcsay Jenő nyomatain merülhetünk el a visszafogott színek mesteri harmóniájának hatásaiban.

Takács Erzsébet

Hybrid Theory

Hegyeshalmi László: *Hybrid Theory*. Művészetek Háza, Veszprém, 2018. november 23. – 2019. február 14.

Idén a csillagok állása és egyéb kedvező körülmények összjátékaként a Művészetek Háza ez évi utolsó rendezése sok tekintetben rendhagyó kiállítás: Hegyeshalmi Lászlónak, az intézmény igazgatójának egyéni kiállítása – merthogy a csillagok állása szerint Hegyeshalmi László idén töltötte be a hatvanötödöt. Így ez a kiállítás azért is érdekes, mert merész és tagadhatatlanul bennfentes projekt. Egy fia mondat kísérőszövegként, annyi sem igazítja el a látogatót. Aki tehát a kiállítás önmagából lesűrhető üzenetén kívül bármit is tud, az valamiképp része a nagy családnak, ami az intézményi, városi, szakmai, baráti kapcsolatokon keresztül szövődik. A kiállítás azért is rendhagyó, mert a Művészetek Háza léptékeivel mérve nagy. Három különálló galériaszekcióban helyezkedik el: a Csikász Galériában, a Várgalériában és a Magtárban. Tehát három, egymástól teljesen szeparált helyszín veri szét a kiállítás egységét. Ezt valamiképp ellensúlyozza, hogy a kiállítás három független tárlatra van tagolva. Ez azonban nem csillapítja azt az épületek adottságai miatt áthidalhatatlan problémát, hogy a szekcionális függetlenség és a térbeli távolság veszélyezteti a kiállítás egységességét, és megterheli a befogadóképességet. A három kiállítási egység, úgy tűnik, három rendezőelvnek van alárendelve, amelyek felől a szekciócímek igazítják el a látogatót. A kiállítás vállaltan nem kronologikus, nem áttekintő életmű-kiállítás – vagyis mégis, valami hasonló. A visszatekintés, a múlt kezelésének egy másfajta szervezőelve alakítja a kiállítást, amelyhez az első szekció ad kulcsot.

Angelus Novus

Séd, 2018. 3. sz. 13. old.

Séd, 2018. 4. sz. 27. old.

Paul Klee 1920-ban készített egy monoprinet. Ez a nyomat aztán igen nagy karriert futott be, meglepően sokat értelmezett és használt mű lett. Azt hiszem, hogy éppen ez az, amit elsőre egyáltalán nem gondolna róla az ember. Egy erodált hatású, barnára munkált felületen – amely szemlátomást mintha a nedvesség és a kosz kitaró munkájától volna foltos – lebeg előttünk egy furcsa, karikatúraszerű keverék-lény. Madárteste és aranyfürtös emberi feje rajzos vonalú, geometrikus formákra redukáltan analitikus, de expresszív formaképzésről tanuskodik. Két szárnyát megadóan maga mellé emeli, hatalmas kék szemekkel kissé balra tekint, és lát valamit. Az arcán döbbenet, tartózkodás, a rémület grimasza. Egyébként megindítóan komikus a család szájával és a pálcikafogaival. Az eltátott száj és a fogak közti

rések, az önkéntelenül feltárló nyílás az arcon, éppen ezek teszik látványát nyitottá, kiszolgáltatottá. Kiszolgáltatottá annak, amit lát vagy a tekinteteknek, amelyek mondjuk komikumot látnak benne. Ez az *Angelus Novus*. Walter Benjaminget megbabonázta a kép, a történelem angyalát látta meg benne. „Szeme tágra nyílik, szája nyitva, szárnyai kifeszülnek. [...] Arcát a múlt felé fordítja. Ahol mi események láncolatát látjuk, ott ő egyetlen katasztrófát lát, mely szüntelen romot romra halmoz, s mindet a lába elé sodorja. [...] De vihar kél a Paradicsom fölől, [...] úzi a jövő felé, amelynek hátat fordít, miközben égig nő előtte a romhalmaz.” Hogy jogos-e a megfeleltetés, most ne firtassuk, mindazonáltal Benjamin talán helyeselné a kiállításrendezés kronológiátlenségéhez, mert számára a történelem a jelenből nyílik és a jelen relevanciái konstruálják, mintegy rést üt az időn, és valósággá válik, átszüremlik. Valahogy így készült az *Angelus Novus* is: egy festékes hordozón Klee elkezdett karcolásokat ejteni. Ahogy felsértette, finoman kiszaggatta a papírt, az alatta lévő lapra átszüremlett a festék és ezzel a kiszámított, gyengéd teremtő rombolással megszületett a történelem angyala.

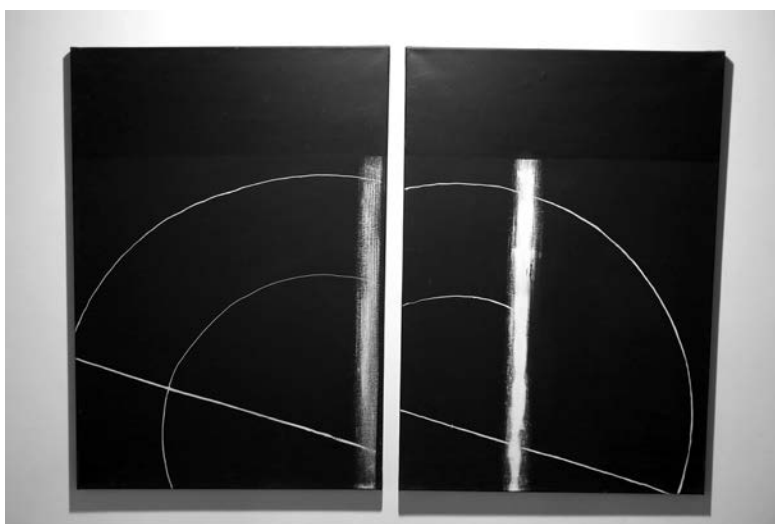
Az *Angelus Novus* tehát a múlt felé való odafordulásban illő viselkedést tanítja nekünk. Egyrészt Benjamin nyomán nem biztos, hogy a kronologikus értelmezés visz el a lényegi belátásokhoz, hanem a szubjektív, esztétikai elvű komponálás. Másfelől pedig Hegyeshalmi kultúraszervezői, igazgatói és kurátori feladatai mellett úzi a képzőművészetet, tehát nem hivatásos, nincs devóció, és képanyaga nem kezelhető életműként, mert Hegyeshal-

mi életműve ezen kívül még sok más is. A múltat megkapargatva átszüremlenek a rendezőelvet konstruáló viszonyok, érzések, szimbólumokra épülő közösségi élmények, és ezekkel tagolni a kiállítást valóban közvetlenebb gesztus.

Hegyeshalmi jó ideje nem állított ki Veszprémbe. Első kiállítási egységében a legfrissebb munkái fogadják a látogatót. A címek elég határozottan vezetnek az értelmezést. Ebben a szekcióban a témával rendelkező képek és a címadás egyértelművé teszik az alkotó spirituális érzékenységét. Az első terem munkái kétséget kizáróan a Bíró Antal és Reigl Judit által is használt kolorizmus hagyományából indulnak ki. Inkább Bíró irányvonalát folytatja, de a rá jellemző líraian kirobbanó reliefszerű faktúra helyett Hegyeshalmi elvontabb felületkezelést használ. Pigmentrétegei vékonyak és többnyire szabályosak, a színkezelés éteri, áttűnő, az élénk világos színeket – rózsaszínt, sárgát, kéket – még ezzel is szublimálja. Bíró programszerű kolorizmusa a szimbolizmuson alapult, klasszikus nézeteket vallott. Hegyeshalmiál a kiállítás keretében nem kapunk elég fogódzkodót, hogy deduktív módon felfejtsük a színhasználat jelentéseit akár a teljes kiállított anyag, akár egyes összetartozó egységek tekintetében. A címek azonban irányítanak, úgyhogy az egészen biztos, hogy a fényvel és ragyogással megcímezett kompozíciók választott színvilága következetes döntés eredménye. A második termet az oldottabb vagy pasztellfestmény-szerűen sűrű, erősen gesztusos vonalakkal építkező expresszív líraiság uralja, amely egy impozáns szolunáris témájú dupla vászonban kerül egyensúlyba. Eszünkbe juthat itt Baseli vagy Basquiat vad alakformálása vagy éppen Willem de Kooning könnyed vonalvezetése. Tovább menve érzéki, lendületes művek idézik meg a konkrét művészet kolorizmusát, valamint Hegyeshalmi korábbi munkáit, és polemizálnak velük. A szekcióban

egészen hátul találjuk a korai munkák egyvelegét, köztük jó pár direktebb, szakrális-mitikus megfogalmazást. Itt is megjelennek a közelmúlt színes fénytanulmányai, ezek pedig vezetnek a tekintet oda, ahova az ember már nem szívesen néz: ott van fenn az Angelus Novus parafrázisa, ahol az angyal mintha a kiállítás képei közül való elslisszolás közben tekintene vissza ránk.

B & W

Fekete-fehér a második szekció címe. Nem kevés önirónia és feszültség található ebben a teremben. Az előző szekció koromképei hidat képeznek ide, ahol zömében a '80-as évek elejének termése található. Alapvetően három egységre lehet osztani az itteni anyagot. Erős vonulatot képeznek a letisztult, konstruktív struktúrák, amelyek koncepciózusan járnak körül a rétegelt papundekli anyagból és faktúrájából adódó lehetőségeket. Egy másik vonulat a noir világa és a fekete tárgyinstallációs képek. A harmadik pedig a *War is over* című sorozat, ami egy igen árnyalt történeti relikvia. Egy generáció élményét sűríti: John Lennon és Yoko Ono a karácsonyi válogatáslemezekre örökjegglyel rendelkező dala Lennon halálakor felrobbantotta a könnyűzenei toplistákat. 1980-ban a *protest song* újra elért az emberek szívéhez, a keleti blokkban ez pedig ugyebár mindig aktuális volt – pláne úgy, hogy éppen a Szovjetunió Vietnamja zajlott Afganisztánban. A *War is over* szellemében készült performansz fotódokumentációja szomszédságában lógó művek éppen a szlogen elhasznátságára reflektálnak azzal, hogy a végtelenül sokat használt frázis ismétlődése vagy egymásra vetülése tagolhatatlanná, olvashatatlaná teszi a szöveget.

Tender Textures

Az utolsó egység Hegyeshalmi performanszai köré épül. Nem meglepő ez, hiszen mint kultúraszervező és képzőművész egyenesen logikusnak tűnik, hogy ebben a performatív, közösségi műfajban is alkosson. Az alkotás folyamatára reflektáló, akcióművészeti alkotássá váló ponyva, nyers vásznak és a korábbi performansz vásznai mellett aktszerű testreliefek segítik a műfaj- és médiumváltást. A szekció emeletén kap helyet a kiállításra aktualizált performansz. A zene, a testek és a festés érintkezésében bontakoznak ki az áttűnő függőyszerű vásznan az első szekcióból ismerős szerkezetű alakok, a már megismert Kooning-féle spontán vonalak, amelyek mintha a performansz közben a világ szövetén áttűnő angyali alakokat rögzítettek volna a vásznan.

Kovács Alex

Embertől független valóság

Újrealizmusok.
Ex Symposion, 99. szám

Minden korszak létrehozza a maga szellemiségét. A színhelyet újra és újra ki kell takarítani. A kortárs filozófiában új fejezet kezdődött az elmúlt évtizedben – amit nem véletlenül neveznek „spekulatív fordulatnak” (*Speculative Turn*). A londoni Goldsmith College-ben 2007-ben tartottak spekulatív realista konferenciát Quentin Meillassoux, Graham Harman, Ray Brassier és Iain Hamilton Grant részvételével. Noha ezek a gondolkodók különbözőképpen nevezik filozófiáikat (objektum-orientált ontológia / OOO, spekulatív realizmus, spekulatív materializmus stb.), szembetűnő a hasonlóságuk, na és közös az ellenfelük, méghozzá a posztmodern gondolkodásmód, miszerint nem lehet a világról beszélni anélkül, hogy abba ne játsszon bele a beszélő szubjektivitása. Az új realisták úgy vélik, igenis van rá mód, hogy anélkül beszéljünk magáról a világról, hogy belekevernénk önmagunkat. Sőt anélkül, hogy belekevernénk az embert. A kultúránkat évszázadok óta megalapozó emberközpon-tú gondolkodásmódból próbálnak kiutat találni, az emberi tapasztalaton túli, autonóm tárgyi világot új szemszögből megközelíteni. Az objektumorientált ontológia szerint a tárgyaknak sokkal több tulajdonságuk van annál, mint amennyit az ember érzékelni képes róluk, tehát tudásunk a világról véges.

Vélhetően a globális kapitalizmus válsága hívta elő ezeket az újrealista gondolkodási irányokat, de akár a viharos gyorsasággal terjedő virtuális, művi világ is kiválthatta a valódi utáni vágyat. Hiszen többnyire csak az információval találkozunk, áttételeken keresztül, nem megtapasztaljuk a világot, hanem informálnak bennünket róla. „Nincsenek tények, csak interpretációk”

Az újrealisták tehát annak felmutatásával próbálkoznak, hogy milyen lenne a mindennapi naivitásoktól megszabadított tudományos-naturalista világlátás. De persze ez az egész nem ennyire egyszerű, mint az *Ex Symposion* folyóirat *Újrealizmusok* című, 99. tematikus számának szerkesztőjétől megtudjuk. Losonczi Márk *Visszavezetés a valóságba, bevezetés az újrealizmusokba* című előszavában úgy fogalmaz, hogy „bármely kísérlet, amely valamiféle közösen elfogadott újrealista doktrínát akarna bemutatni, szükségképpen kudarcra van ítélve. Az egyes újrealizmusok között családi hasonlóságok vannak csupán, közös magról – a ’posztmodern konszenzus’ elutasítását leszámítva – nem beszélhetünk.”

A kortárs realizmusokról magyar nyelven nem sokat lehet olvasni, ezért is fontos az *Ex Symposion*nak ez a temati-

kus száma, amelyből arról is értesülhetünk, hogy előkészületben van Horváth Márk, Losonczi Márk és Lovász Ádám átfogó igényű könyve erről a témáról. A fenti három szerző mellett Graham Harman, Levi R. Bryant és Robert Jackson alapszövegei, valamint Boros Bianka, Kiss Lajos András, Sipos Balázs, Smid Róbert értekezései olvashatók a veszprémi irodalmi, művészeti folyóirat 99. számában, amelyet Varga Valentin képzőművész munkái illusztrálnak.

Bartuc Gabriella

Játék és végjáték

Az *Ex Symposion* 100. száma

A közelmúltban, 68 éves korában elhunyt Tarján Tamás irodalomtörténészre, kritikusra, egyetemi oktatóra emlékezik a Veszprémben megjelenő *Ex Symposion* 100. száma. Gyászfüzet ez, állítja az összeállítást szerkesztő Zeke Gyula, ugyanakkor több annál, műveinek itt közölt bibliográfiája már a szellemi utóélet része, a 2003-as vele készült rádióinterjú írott változatban pedig most olvasható először, és jó, hogy átmentették, mert megcsillant valamit abból a ragyogó verbalitásból, ami eltűnt az éterből az olyan lenyűgözően művelt irodalmárokkal együtt, mint Tarján Tamás. Az irodalom nem gondúzó, és nem is azt a célt szolgálja, hogy megválaszolja az életben adódó kérdéseket – magyarázza ebben a beszélgetésben, hozzáfűzve, mind a két megközelítés szerencsétlen.

„Az író nem úgy beszélget velem, mint mi most ketten egymással, hanem van egy kódja, amit tanulni kell. Elemi fokon el-sajátítani, az érzék szintjén fejleszteni, és így tovább. És hogyha ez az önépítés, ez a személyiségépítés a szépségnek a világában, a gondolattartamoknak a világában, az újdonságoknak a világában, tehát például az irodalom világában megindul, akkor azzal az a személyiség, akinek szerencséje van az olvasás örömét magáénak tudni, megindul abba az irányba, hogy valamivel több, egy parányival több legyen, mint addig volt” – fejtegeti. „Szeretem az irodalom zsbivásárát” – vallotta meg ebben az interjúban, – „szeretem azt a fajta sajátos, majdnem hogy keleties kavargást, melyben sokféle olvasmány fér meg. A baj akkor van, hogyha valaki a gyenge minőségű olvasmányát remekműnek kiáltja ki, vagy akkor van baj, idézőjeles baj, ha valaki a maga kitűnő olvasmányát ráerős-kolja valaki másra, hogy csak ezt olvasd.” Bár az avantgárdot támogatta, a rá emlékező egyik szövegből az is kiderül, hogy Tarján Tamás tulajdonképpen maga volt a megtestesült „nemzeti közép”, a Korniss Péter-, Orosz István-, Ilia Mihály-fajtából. És mégis, fájó hirtelenséggel nyugdíjazták 2013-ban az ELTE bölcsészkarán, mindössze 63 évesen. Ezek után összehahant,

mert a tanítás volt az életeleme, annak ellenére, hogy ismertségét főképpen kritikai tevékenységének köszönhette. Volt idő, amikor a három Tamás: Koltay, Mészáros, Tarján fogalom volt a színházi világban. A saját maga által esszékritikának nevezett műfajt magasra fejlesztette. Na és az irodalmi paródiái! Ilyeneket csak az írhat, aki belülről ismeri az alkotók technikáját és lélektanát. Régen nem nevettem olyan jót, mint amikor ebben a gyászszámomban elolvastam Tarján Tamás és Reményi József Tamás négykezes irodalomparódiáját, ami 2010 szilveszterén hangzott el a Bartók Rádióban. Mindössze nyolc évvel ezelőtt, mégis mintha fényévekre lennének tőle.

A szabad játékoság a jól sikerült irodalmi paródiák sajátja, de a művészeteké is általában. A „játék bizonyos aspektusai, technikai, válfajai” a témája az *Ex Symposion* 100. száma második tematikus blokkjának, Ladányi István szerkesztésében. Ez az összeállítás a Sziveri János Intézet idén tavaszi konferenciáján elhangzott előadásokra épül. Ladányi bevezetőjében elmondja, hogy a hiányérzet mozdította a játéktéma felé, „emlékeztetni kívánva egyrészt arra, hogy végtére is minden művészeti alkotás magában hordozza a szellem játékoságát, másrészt konkrétan is felmutatni kívánva a magyar irodalom és kultúra mégiscsak meglévő játékos hagyományait, harmadrészt – de egyáltalán nem utolsósorban – láttatni kívánva, mennyire perifériára van szorítva a játékoság a magyar kultúrában”. Az *Ex Symposion* századik számában most kedvünkre olvashatunk játékkritikától kezdve nyelvjátékokon és irodalmi hancúrozáson keresztül a ludizmusig Losonczi Alpártól, András Ferentől, Szörényi Lászlótól, Orcsik Rolandtól és másoktól. Elgondolkodtató kérdéseket vetnek fel, mint például „a játék többletjoga az étellel szemben” vagy „a játék alárendeltsége a társadalom kéréseivel szemben dinamikájának”. Ebben az önmagát komolyan képzelő világban játszani dacos merészség?

Bartuc Gabriella

Itt éltünk sokáig

Fenyvesi Ottó: *Halott vajdaságiakat olvasva (versek, átköltések, másolatok)*. Második könyv. zEtna – Basiliscus, Zenta, 2017. [Vulkánfiber 29.]

Lerombolom önmagam,
hogy általatok létezzem.

Lesz dolguk a filológusoknak. Feltárni a motívumokat, és összevetni a földérett szerző szövegeivel, képeivel. Fenyvesi két *Halott vajdaságiakat olvasva* köte-

tében ötvenöt vajdasági író, költő, kritikus, művész, tanár; értelmiségi?, alkotó?, közszereplő? kap helyet. Van egyáltalán értelme a tematizálásnak? A filológus szempontjából igen, hiszen adatok nélkül aligha lehet összefüggéseket keresni. Összefüggések nélkül pedig esélye sincs az értelmezésnek.

Kérdés persze, hogy hol keressük az összefüggéseket. S hogy valójában mit is kívánunk értelmezni.

Kétségtelen, hogy Fenyvesi Ottó mindkét „szellemidéző” kötetében szép számmal található olyan nevek, melyek mára már jószerivel ismeretlenek (Mikes Flóris, Radó Imre, Laták István, Dóró Sándor, Kek Zsigmond – akinek még Gerold László nélkülözhetetlen lexikonában se jutott önálló szócikk –, Munk Artúr, *A repülő Vucsidol* társszerzője...). Leletmentés? Fenyvesit ez talán kevésbé motiválta. Átörökítés, újraértelmezés? – efféle szándékok tetten érhetők a versekben. A Moholy-Nagy Lászlót idéző szövegegyüttes dinamikája és műnemváltásai emlékeztetnek Fenyvesi rock-blues korszakának és kollázsainak struktúráira, a verset a rátaalálás, a rokon világ felfedezésének izgalmá hatja át. Herczeg Ferenc alakját intim életképekben idézi föl („*A kenyérszeleteket megkente vajjal*”), nem a dzsentrivilág apológétája vagy éppen kritikusa érdekli. Látszólag így tesz Sinkó Ervinnel, a jugoszláviai magyar irodalom emblematikus, egyszersmind aggályos személyiségével is: léthelyzetekben látja/láttatja („*Rossz éjszaka. / Csend hull a városra. Hó.*”; „*Nem visel télikabátot / és kalapot se.*”), ám ezek a képek zsúfoltak, feszítettek. Sinkót mint az örökös határon, penge-élen élő embert rajzolja elének, de ezekben a vonásokban – a szövedék szálaiként – meg-megjelenik az értelmezés igénye, mi több, ironikus gesztusa is: „*útkereső, szegény ember, / aki nagy kerülőkkel keresi az utat.*” „*Az ember újjáépítése, / hiába minden okoskodás, / Ervin Izidorovics.*”

Ám ez a metszet csupán érdekes. Nagyságrendekkel fontosabb, hogy mivé transzformálódik át a halott vajdaságiak egykor volt világa Fenyvesi Ottó textusaiban. Minden fölül képekké, tehát képzetekké. (Danyi Magdolna ismeri föl Fenyvesi költészetének képi determináltságát: ezeket „használja fel léthelyzete és lét-érzése jellemzésére.”) A képi lenyomatok valójában kollázsok, érzelmi és élményrétetek, ritmusok és tonalitások szigorúan strukturált egységei. Ami annál is bonyolultabb eljárás, hiszen következményeként a megidézett alak önnön (felismert) rendjének és a saját (belső, alkotói) rendigénynek egyetlen – térré táguló – síkban kell formát öltetnie. Minden műegészben ezen összetevők közül más-más elem dominál. Sziverinél az élmény, Keszégnél a tónus, a Matković-versben a ritmus – ám a rendszert szervező bármely komponens mindig az egész struktúrát mozgatja.

Fontos könyv a *Halott vajdaságiakat olvasva* két kötete. Kulturális értelemben feltétlenül, hiszen – a szó tapasztalati vonatkozásai szerint is – megtestesítenek egy foszlékony irodalmi világot, és a szellemi identitásunk megőrzése/óvása okán is. De

legkivált azért, mert Fenyvesi Ottó már ezidáig is gazdag lírájában a létösszegző művek helyét jelöli ki.

Mányoki Endre

Az első magyar fotóregény

Fotográfia és irodalom konferencia. Budapest, Mai Manó Ház, 2018. október 25–26.; Gécz János–Molnár László: Fotóregény. Művészetek Háza, Veszprém, 2018.

A Mai Manó házban (Budapest, Nagymező utca, fotómúzeum) októberben kétnapos konferenciát és hozzá kapcsolódó kiállítást rendeztek fotó és irodalom témakörben. A kiállításon szerepelt válogatás Gécz János és Molnár László *Fotóregény* című művéből, amely a hetvenes évek végén készült, és nyolcvanban kiállítás volt belőle a veszprémi Dimitrov Művelődési Központban. Azóta megsérült, majd restaurálták, és médiumot váltva, kis példányszámban kiadták, s ezáltal „átértékelődött”.

Mi is az a fotóregény vagy fénykép-regény?

Olyan fiktív képtörténet, amelyet fotókból állítottak össze. Jellegükből adódóan sablonos (szerelmi) történetet mutatnak be, képaláírásokkal vagy szövegbuborékokkal. A hetvenes években olyan fotókból összeállított képregényekkel találkozhattunk leginkább, amelyeket filmekből vett jelenetek (filmsnittek) alkottak, és elsődleges céljuk is a filmek reklámja volt. Ez az időszak, a '60-as, '70-es évek, amikor a fotótörténetben a műszaki fejlesztések a technológia és géphasználat megváltoztatásával hatottak a képi látásmód változására is, és hatottak a fotóértelmezésre, előidéztek a fotóhasználat változását is. Itthon felfedezték a fotóesszét, ezt a sajátos műfajt, amely képekben mondja el a fotóművész véleményét az élet dolgairól vagy egy történetet. Mindezek minden bizonnyal hatottak az alkotókra, akik az akkor veszprémi székhellyel működő Országos Oktatástechnikai Központban dolgozva megtapasztalhatták a nemzetközi médiumok (kiadványok, fotók, filmek etc.) dömpingjét.

A veszprémi fotóregény több mint kétszáz képe egy „átlagos történet egy átlagos fiatal pár különleges napjáról”, a '70-es–'80-as évek fordulóján, Veszprém-ben. Szerkesztésmódja alapján kronológikus regény, egy teljes napot mutat be egy veszprémi család életéből, ébredéstől lefekvésig. A képfolyamban a fiatal pár többet szerepel, de a szülőkkel készített „négy szereplős” képek is beágyazódnak a sorozatokba: sok olyan képsor ismétlődik, amelyek a lakásnak ugyanazokat a tereit mutatják, vagy ugyanazokat az utcarésze-

ket, amikor a kameraállás marad, a képek nézőpontja ugyanaz, és viszonylag kevés a változás. Ezek a speciális képsorok, ezek a szekvenciák az egyes képek állandóságának és az egyes elemek változásának dialektikájára épülnek. A tér-idő viszonyok azonossága és a narratív folyamatosság összeköti a képeket. A nap „különlegesége” a lakáskiutalásra utal: ha nem is közvetlenül, de a korról is szól a fénykép-regény, amikor egy lakáskiutalás igencsak eseménynek számíthatott.

A verbalitás nem tolikodó. Mondhatnánk szűkszavúnak is: hol ugyanazon a lapon, hol önálló oldalon, pontokba szedve esetleges (választható?) párbeszédsablonok szerepelnek. Fantáziánkat nem blokkolja a „vizuális többlet”, ellenkezőleg, szabadon engedi csapongani és elképzelni egy-egy szituáció dialógusait vagy egy-egy elmélkedő gondolatot („ami sokszor volt, csak az marad meg”; „véglegesen hiányos az emlékezet”...)

A megjegyzések sokszorozása ismerős monotonitást sugall, de az egyik szolid csendéleten a virágos kávé csésze a kanalat fogó ujjakkal szinte *déjà vu* érzést kelt, míg észre nem vesszük mögötte a „PLIM PLIM PLIM” betűsort, és feldereng Tage Danielsson azóta kultuszfilmmé vált alkotásának, a *Picasso kalandjainak* a festő párizsi műtermében lezajlott gitáros jelenete Ingrid Svensson-Guggenheimmal. Ennek a fergeteges burleszknak diszkrét becsmérlése mintha azt sugallaná, nehogy az egészet komolyan vegyük!

A történettel szinte átlépünk a szereplők magánéletébe, de a beállítások, a szembenéző tekintetek (a szereplők tudatos viselkedése a fényképező előtt) előidéznek egy bizonyos távolságtartást, és annak ellenére, hogy a térközt megnyitó tekintetek a nézőt, a szemlélőt is „játékba hozzák”, megmarad a távolság, és fel sem merül a „voyeur”-ködés leleskedő jelenléte.

A fotó és irodalom konferencia egyik előadása Marcel Proust „fotómániájáról” szól, főleg Georges Brassai 1984-es, *Marcel Proust a fotográfia bűvöletében* című tanulmánya alapján, és egyik izgalmas meglátása annak elemzése volt, hogy hogyan tanította meg a fotográfia Proustot látni. Ennek analógiájára felmerül bennünk a kérdés, hogy a két alkotó képlátását – valóságglátását és későbbi alkotói tevékenységét mennyiben és hogyan befolyásolta saját fotóregényük megalkotása.

Gopcsa Katalin

A kiállításon szereplő művek:

Birkás Ákos: *Ébredés* című, a *Fényképészeti Lapok* rovatában, *Pécsi füzet* cím alatt 1981-ben megjelent „félszamizdat”-ja, Jovánovits György hetvenes évekbeli főművének, a fiktív hősnőnek, Liza Wiathrucknak képei, Cseh Tamás nagylemezének borítójához készített Vető János – Bereményi Géza (később, 2017-ben kiadott) *Antoine és Désiré* című könyve (a könyv alcíme: fénykép-regény az 1970-es évekből).

A Nagy Háború hétköznapijai

Élet a hátszágban a Nagy Háború idején. Válogatták és szerkesztették: Domokos Anna, Palkóné Jády Melitta. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém, 2018.

2014 óta kiállítások, könyvbemutatók, lakossági emlékgyűjtés és a közgyűjtemények forrásfeltárási munkája mutatja a Veszprémi Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság munkáját, melynek legutóbbi produktuma a megyei könyvtár kollégái által szerkesztett kötet. A Nagy Háború nemcsak méretei, a frontokon elszenvedett veszteségek miatt volt történelmileg sorsfordító jelentőségű, hanem a civil, hátszági életet is (a korábbi háborúkhoz képest) gyökeresen átalakította. Olyan folyamatok indultak el ekkor, melyeknek máig ható érvényük van: a nők fokozottabb részvétele a munkaerőpiacon, a demokratikus mozgalmak megerősödése (például választójogi harcok) vagy a monarchia eszméjének gyengülése mindmind ide tartoznak.

A megyei könyvtár helyismereti részlege négy éve végez tematikus feltárást a háborús hétköznapiakat illetően – az ünnepek és az öltözködés változásai, a hadiétkezés bevezetése, a gazdaság és az egészségügy kihívásai, jótékonyági események, a nők munkába állása a jellemző témák. Az eredmények közzététele változatos formákban történt, történik, a honlapon megvalósuló ismeretterjesztés mellett (*100 éve írták*) az évfordulós eseményekről (például a tizedik isonzoí csatáról) külön megemlékezések voltak, a Gyermek- és Ifjúsági Könyvtár oldalán pedig érdekes versenyfeladatokat olvashatunk.

A most megjelent kötet a korabeli sajtó cikkeiből szemlélve ad válogatást Veszprém háborús mindennapjaiból, több ezer oldalnyi újság áttekintése után állt össze a témák szerint rendezett anyag. Az egészségügy, a munka világa, kulturális élet, a gyermekek iskolai és szabadidős tevékenysége, valamint az egyesületi élet keretein belül számos olyan érdekes hírt, jellemző történést találunk, amelyek további kutatásra is érdemesek – ilyen például a spanyolnátha jelentkezése vagy a nők szerepe a város közéletében (ez utóbbi szempontot a szerkesztők is kiemelték a könyvbemutatóban). A kötet apróhirdetéseket és képeslapokat is tartalmaz, a vizuális megjelenítés pedig még közelebb hozhatja az olvasóhoz a korabeli veszprémi életet – napjaink történettudományának képi fordulata éppen azt hangsúlyozza, hogy a szövegeken túl a festmények, fotók, rajzok teljesen más tapasztalatot közvetíthetnek a múltból, melyhez máshogy nem tud-

nánk hozzáférni. A könyvet rövid életrajzi összeállítás zárja a város korabeli vezető személyiségeiről, ami további kutatási irányok felé nyílik, a helyi archontológia, prozopográfia irányába: vagyis azoknak az adattáraknak a bővítése felé, amelyek emberek egy csoportjának biográfiai jellemzőit írják le, iskoláztatás, tevékenység, pozíciók, tagságok és egyéb információk alapján. Ezek a lehetőségek is jelzik, hogy mennyi mindent rejthetnek magukban még a hasonló helytörténeti kutatások.

Somogyvári Lajos

A Balaton szerelmesei

Somorjai Horváth Piroska: *A Balaton szerelmese. Iklódy-Szabó János. Alsóörs Község Önkormányzata, Alsóörs, 2018. Könyvbemutató az Eötvös Károly Megyei Könyvtár Kisfaludy-termében, 2018. október 16.*

A híres balatoni lokálpatrióta, Iklódy-Szabó János életét feldolgozó könyv bemutatójának már a helyszínválasztása is különleges, hiszen a kötet főszereplője az egykori jószágkormányzósági palota épületében töltötte gyermekéveinek egy részét. A szerzővel Soponyai Ilona könyvtáros beszélgetett.

Somorjai Horváth Piroska szerencsés embernek tartja magát, hiszen egész életében azzal foglalkozhatott, ami érdekelte. A család, barátok, iskolák és munkahelyek mind olyan közeget biztosítottak számára, melyben jól érezte magát. Tanárai, köztük Brusznai Árpád példája egész életére hatással volt. A művészettörténet érdekelte, mégis vegyészettel kezdett foglalkozni, de sosem szakadt el Veszprémtől és a Balaton térségétől. A nyarakat és nyugdíjas éveit Alsóörsön töltötte, illetve tölti mind a mai napig. 2004-ben kezdődött újságírói pályafutása, írt a *Dunaújvárosi Hírlap*ba, tanulmányai jelentek meg a *Tér* című művészeti lapban is. Később a helytörténet és Alsóörs története került írói munkásságának középpontjába. Vajon miért pont Iklódy? – fogalmazódott meg a kérdés. Somorjai Horváth Piroska Alsóörsön sok emberrel beszélgetett: miért jó itt élni, mit szeretnek ebben a faluban? A válaszok között gyakran felmerültek nagy elődök, közismert helyi személyek nevei. Ennek a gyűjtőmunkának köszönhetően 2010-ben látott napvilágot *Pillanatfelvétel* című kötete, melyben 85 beszélgetés található régi alsóörsiekről. A könyvbe sok tanulmány, érdekesség terjedelmi korlátok miatt nem kerülhetett be, ezért a szerző egy újabb kötetet tervezett, amely már „csak” öt-hat ismert, a faluhoz köthető személyiség életművével foglalko-

zott volna. Végül az Iklódy-Szabó János életéről és munkásságáról szóló könyv önálló műként született meg. A kötet összeállításának körülményeiről is sokat mesélt Somorjai Horváth Piroska. A mű megírását három év kutatómunka előzte meg, melynek elsődleges forrása az Iklódy család volt. Felhasználta a település lakóinak visszaemlékezéseit, könyvtári és levéltári anyagokat is. Nagy szerencsére az Osiris Kiadó soron kívül vállalta a könyv gondozását. Az Iklódy-Szabó János életét feldolgozó kötet halálának 75. évfordulójára jelent meg, és a jubileumi ünnepre az Ausztráliában élő család 26 tagja is hazalátogatott.

A könyv 129 oldalon meséli el Iklódy-Szabó János (1877–1943) élettörténetét. A tizenegy fejezetben végigkövethetjük a királyi főtanácsos, közigazgatási hivataltalnok, politikus munkásságát. Iklódy Veszprém szülöttként sokat tett a város és a Balaton közügyeiért. A piarista gimnáziumban érettségizett, a város szolgabírája lett, később belügyi fogalmazóként és nemzetgyűlési képviselőként tevékenykedett. Számtalan gazdasági és kulturális intézményben, szervezetben, szövetségben töltött be kiemelkedő, vezető szerepet. A Balatoni Szövetség elnöke lett, emellett a Balatonfüredi Üdülőlház Szövetségben társelnöki tisztséget is ellátott. Kezdeményezte a Balaton körüli nemzeti park létrehozását, melynek gondolatát Cholnoky Jenő, a szintén veszprémi születésű földrajztudós is magáénak vallotta. Az Iklódy család csopaki pihenőhelye Plosszer István ügyvéd nyaralója (későbbi Lóczy-villa) és a Cholnoky-villa közt helyezkedett el. Megmentette a lovasi szőlőtelepet, közbenjárta a Veszprémet érintő grazi út kijelölésében és a viadukt felépítésében is. Rendszeresen publikált a *Balatoni Kurír* című lapban. A Veszprém–Bakony–Balaton Propaganda Bizottság élére őt nevezték ki, *Balatoni és bakonyi ünnepi heteket* szervezett a megyeszékhelyen, Ruzitska Ignác zeneszerző műveinek újbóli kiadását is megvalósította. Szervevénye a vitorlázás és a borászkodás volt. A könyv utolsó harmadában válogatás olvasható Iklódy írásaiából.

A kötet képanyagát Kovács Endre fotóművész válogatta, aki olyan tájfotókkal is gazdagította a művet, melyeket még talán maga Iklódy is láthatott. A könyvbemutatón fotókat is vetítettek, melyeket a szerző egyéni hangvétellű kommentárokkal látott el. Hebling Zsolt, Alsóörs polgármestere örömet fejezte ki, hogy egy újabb helytörténeti munkával gazdagodott a település. Az önkormányzat 23 kötetet adott ki az elmúlt években, a polgármester pedig személyesen 12 könyv kiadásában segédkezett. Alsóörs számára a hagyománytisztelet kötelesség és küldetés is egyben, mellyel az utókor számára maradandó értékeket hoznak létre. Az est folyamán Rábai Zsanett, a TIT Váci Mihály Irodalmi Színpad tagja olvasott fel a könyvből. Kiss-Domonkos Judit, a Magyar Állami Operaház csellóművésze előadása színesítette az estét, Telemann *Szólószonátá*-jából hallhattak részletet a szép számmal megjelent érdeklődők.

Rybár Olivér

Egy nagyszerű vállalkozás szépséghibái

Váradi Péter Pál – Löwey Lilla: *Erdély. Bihar-hegység a Király-hágótól a Bihar-hágóig. A települések szórványmagyarsága.* Veszprém, 2018.
Váradi Péter Pál – Löwey Lilla: *Erdély. Kemény János, a marosvécsi mecénás. Az Erdélyi Helikon alapítója.* Veszprém, 2018.

Kettős könyvbemutatóra szolt a meghívó a Városháza Kossuth-termébe. A méltán megbecsült szerzőpáros már nem először mutathatta be köteteit ezen a helyszínen, ami már önmagában is jelzi, hogy Veszprém büszke arra, hogy ez a sorozat a mi városunkban jelenhet meg. Némedi Lajos alpolgármester köszöntőjében úgy fogalmazott, hogy „életet bennünk, veszprémiekben a hazaszeretetet, a magyarságszeretetet, az Erdély iránti érdeklődést és szeretetünket azzal, hogy évről évre legalább két kötetet megörvendeztetnek bennünket”.

A köszöntő után Oberfrank Pál szízigazgató vette át a szót, hogy bemutassa a Kemény János életútját feldolgozó kötetet. A sok felolvasással gazdagított bemutatóból egy nem mindennapi mecénás és közösségépítő ember alakja bontakozott ki. Nem tudom, szándékos volt-e, de a kivetítón eközben a másik könyvben szereplő képekből összeállított válogatásban gyönyörködhattünk. Oberfrank Pál Dsida Jenő *Psalmus Hungaricus* című katarikus versével zárta előadását. A szavakat olyan erővel hatott Löwey Lillára, hogy az előzetes felkészülés ellenére nem találta a szavakat, így a másik kötetről már nem esett szó.

Meg kell vallanom, hogy engem kisé zavarba ejt ez a honismereti és irodalmi fotóalbum-sorozat. Gyönyörű a megjelenése, szép a képi világa. Lenyűgöző, ahogy a szerzőpáros szisztematikusan, hangyaszorgalommal feldolgozza Erdély gyönyörű vidékeit és településeit annak érdekében, hogy mindannyian megismerjük természeti és kulturális értékeit. Az irodalmi kötetekben olyan alkotók életműveivel foglalkoznak, akikről itthon talán kevesebbet tudunk. De néha mégis azt érzem, hogy nem tudom megfogni a honismereti fotóalbum fogalmát, nem mindig értem, hogy milyen koncepció alapján születnek meg a szövegek. Néha útikönyvnek tűnnek, néha útleírásnak. Időnként túl aprólékosnak érzem, például amikor már-már egy GPS-t megszegyénítő részletességgel írják le, hogy milyen úton juthatunk el egy településre. Azok a legjobb részek, amikor egy számomra korábban ismeretlen alkotó

életművével ismerkedhetek meg (és most alkotónak tekintem Czárán Gyulát is, aki a Bihar-hegység legjobb ismerője, barlangjainak feltárója, turistaútjainak kiépítője volt), amikor helyismereti és helytörténeti információkat kapok, vagy éppen szemléletes leírást egy-egy tájról vagy természeti jelenségről.

Sajnálom, hogy nem látom nyomát annak, hogy a szerzőpároson kívül szerkesztője is lenne az egyes köteteknek. Egy jó szemű szerkesztő vagy korrektor valószínűleg észrevette volna az időnként felbukkanó apróbb helyesírási hibákat, a szövegbeli ellentmondásokat és következetlenségeket. A Bihar-hegységről szóló kötetben néha előfordulnak ismétlődő gondolatok, és van arra is példa, hogy ugyanazokat az információkat akár egy oldalon belül is kétszer olvashatjuk. Néha hiányérzetem maradt egy-egy ki nem bontott utalás esetén. Próbáltam megtalálni az egységes szerkezetet az egyes településekről szóló részben, de sajnos nem sikerült. Nem arról van szó, hogy egyes településekről többet tudunk a forrásokból, másokról meg kevesebbet, hanem arról, hogy például az egyes településleírásokon belül néha időbeli előre-hátra ugrások vannak, vagy eltérő, hogy mikori lakosságadatokat adnak meg. Ez utóbbinál annak is örültem volna, ha valahol fel lett volna tüntetve, hogy honnan származnak az adatok. Az interneten fellelhető magyar nyelven az utolsó, 2011-es erdélyi népszámlálási adatok, de nem sikerült rájőnnöm, hogy mi döntötte el, hogy ezek bekerültek-e az adott település ismertetésébe, vagy korábbiakkal zárult az ezzel foglalkozó bekezdés.

Nagyon sajnálom, de meg kell említenem még valamit: miközben olvasás közben próbáltam néhány dolognak utánanézni a világhálón, többször is több mondatra, olykor egész bekezdésekre kiterjedő szövegbeli egyezéseket találtam a könyv és az internetes forrás, elsősorban a Wikipédia között. Nem hiszem, hogy a szerzők a Wikipédia szövegeit vették volna át, inkább azt valószínűsítem, hogy közös forrásokból dolgozhattak a netes enciklopédia szerkesztőivel. De úgy gondolom, hogy amikor ilyen terjedelmű egyezésekről van szó, akkor az adott részt idézőjelben kell közölni, a forrás feltüntetésével. Talán a bibliográfiában is meg lehetett volna még említeni egy-két könyvet, amire a szövegben hivatkoznak.

Mindezzel együtt véleményem szerint fontos és hiánypótló a könyvsorozat. Az általam említett hibák javíthatók egy következő kiadásban, és az újabb kötetek esetében elkerülhetők.

Schreiber Márta

Léttel és lélekkel

Csányi Vilmos és Géczi János: *Az Őszi kék – élet/történet/konstrukció* című kötet (Athenaeum Kiadó, 2018.) bemutatója. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, 2018. október 5. Házigazda: Papp Sándor. Országos Könyvtári Napok

A felvilágosodás, illetve az ipari forradalom idején a funkcionáló élő szervezetre úgy gondoltak, mint ami hasonlít egy működő géphez. A tömegtársadalmakban alakul ki a nézet, hogy az embernek van lelke, az állatnak pedig nincs. Ez a lelkes teremtmény úgy tételeződik: síró és vokalizáló ember. Az állat pedig szabad préda lesz. Persze számos járulékos körülménybe is beleütközünk, például hogy a csecsemőt se tekintik mindenütt lelkes lénynek. Visszatérve az állatokra – tudjuk meg Csányitól – hosszan kellett várni, míg 2012-ben a cambridge-i nyilatkozat kimondta az egyenjogúsítást. Az ember és állat közötti viszonyról sok-sok hiedelmet kell még lecsupaszítani. Nem meglepő, hogy a tudomány is csupán aktuális gondolatátadási mechanizmus.

A professor emeritus házigazda a beszélgetőkötetet fejezetenként vette végig; az azokban felvetett problémák közül többre rákérdezett. Kérdéseiből látszott, felkészülésekor élvezettel olvasta a rendhagyó szöveget.

Szóba hozta, hogy a címadás Arany Jánosra vonatkozik. Az *Őszikék* című mű számvetéses jellegét firtatta a Csányi-Géczi-féle opuszban. A szerzők már korábban minősítették a könyvet úgy, hogy az két *homo sapiens* diskurzusa, amit Papp professzor megfelelt azzal, hogy a szövegfolymot folytatók az értelmes ember minősítésen túl a *homo ludens* és a *homo faber* titulushoz is megfelelnek pályájuk és itt kifejtett véleményeik alapján.

Géczi János elmesélte, hogy mindketten almádi lakosok. Gyakran találkoznak, sokat beszélgetnek. Erre jó alkalmak a kutyasétáltatások. Utána nemegyszer együtt vacsoráznak. Ekként vetődhetett fel a közös könyv gondolata. Címére mindketten tettek javaslatot: megállapodtak, akinek jobb lesz az ötlete, azt mindkettejük elfogadja. Csányi mondta az *Őszikéket*, Géczi az *Őszi kéket*.

A házigazda a bevezetőben megállapította, a szerzők nagyívű életpályával bírnak. A kötetben a kérdező Géczi – József Attila-díjas költő, szerkesztő, komoly egyetemi tanítási-igazgatási múlttal –; Csányi válaszaiból kitűnik a könyvben, hogy kémikusként, biokémikusként, etológusként látja a világot, a problémákat, illetve a mitológiával foglalkozó értelmiségiként.

Géczi János a számvetéssel kapcsolatban beszélt arról, hogy az élete során látszólag a kezdetektől minden egyenesen következett egymásból. Mindig is nyitott volt a bölcsészet felé, eközben a természettudományos tevékenység a szakmai pályát jelentette.

Csányi Vilmos az életben bekövetkező villámcsapásszerű fordulatokról kifejtette, sok olyan helyzet adódott, amikor nem lehetett úgy, ahogy szeretne volna. A sorsfordító döntésekben szerepet játszik, hogy aki meghozza, éppen harmonikus hangulatban van, avagy kesereg. Csányi nem hiszi, hogy bánni kell egy döntést, ekként a sorsban sem hisz úgy általában. 2016. november 16-án tíz perc alatt döntötte el, hogy Balatonalmádiba költözik.

Papp professzor a vonatkozó fejezethez érve az ember és állat közötti határvonal kérdésének kapcsán kérte a szerzőket, adjanak erről rövid történeti áttekintést. Szóba került Aquinói Szent Tamás, aki szerint az ember eszes állat, Assisi Szent Ferenc, aki egyenlő lényekként néz erre is, arra is. Miként döntsünk, hogy milyen közegben van az élőlényeknek joguk a létezéshez? Különösen azért érdekes ez a helyzet, mert a növény és állat eredetileg nem jogalany. Géczi ennek kapcsán megjegyzi: mindent elárul a tény, hogy egymillió növényfaj van, de csak kétszáz olyan, amely az emberi kultúrába szervesen beépült. A civilizált élőlényeknél még rosszabb a helyzet; itt a szám 130-140.

A beszélgetésben öles léptekkel jutottunk a mikrobiológia szintjéről a magasabb rendű élőlényekig és a kultúrtörténeti vonatkozásokig. Géczi János a rovarperekkel kapcsolatban hasonlította össze Albertus Magnus és Bingeni Szent Hildegárd nézeteit. Szó esett arról, kinek lehet vagy szabad gyónni. Milyen jellegű különbség van a bűn megvallása között, ha pap ismeri meg, és milyen, ha laikusnak vagy természeti elemnek jut tudomására.

A későbbiekben a gasztronómia is terítékre került. Csányi azon az állásponton volt, hogy amikor társaságban eszünk, akkor beszélgetünk. Az ételről vagy bármi másról. Géczi és ő végül megegyeztek: kultúrák szerint változik, hogy évés közben társalkodhatunk-e. Aztán szélesedett a beszéd tárgya a konyhakultúrából az általánosabb vendéglátás fogalmkörébe. Különbséget kell tenni az elmélyülő világotudató és a tömegturizmus között, szögezték le a szerzők. Csányi és Géczi az előbbiek közé tartozik. Ehhez tette hozzá Papp Sándor: napjaink turistája a képtárban egyszerűen azonosít és nem befogad. Csányi pozitív – az Azori-szigetekre tett – utazásának élményét emlegette, ahol azal vették le a lábáról, hogy megmutatták a konyhán, mit és hogyan főznek, anekdotáztak is a vendégeknél.

A továbbiakban több mindenről szó esett még. A halál témája nyilván a könyvben foglaltak és róla folytatott beszélgetés szerint is örök. Az emberiséget mindig is foglalkoztatta. Csányi Vilmos az ebbéli társalkodást summázva kijelentette: nem a halál térszerűsége félel-

metes, hanem a meghalás az, amelyet az ember tett drámaivá.

Összességében azért a hallgatóságban maradtak hiányérzetek és fenntartások. Minthogy kissé hosszúra nyúlt a beszélgetés, lehet, hogy néhány fejezetet át lehetett volna ugrani. A házigazdának, avagy moderátornak több respektet illett volna biztosítani a szerzők részéről. Különösen azt figyelembe véve, hogy hozzájuk hasonlóan nagy szakmai háttérrel rendelkezik. Ilyenkor egyszerűen kihagyhatók egyes kérdések, amelyek megítélésében nagyobb eltérés van a vendég-szerző és a házigazda között. Ha pedig túl sok a hallgatóság által nem feltétlenül ismert hivatkozott szent, gondolkodó, kutató, illetve a zártnak megmaradó szövegösszefüggés, akkor ez inkább elriasztja a lehetséges olvasót a könyvtől, mintsem felkeltene az érdeklődést. A rengeteg témakörtől amolyan szellemi tériszony kísértett a nézőtérben, mert nem mindig ért össze egymással a kicsi mindennapi szösz és a mélységesen mély bölcsélet.

Kilián László

Személyiség és tudomány

In memoriam Veress D. Csaba. Tudományos emlékülés a veszprémi Polgármesteri Hivatalban, 2018. szeptember 25.

Az eseményt az MTA Veab Történettudományi Szakbizottsága, Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata, a Laczkó Dezső Múzeum, a Magyar Történelmi Társulat, valamint a Kodolányi János Egyetem Emlékezetpolitikai és Történetírás-kutató Intézete közösen szervezte. A 9 órai kezdés előtt a résztvevők egy része a Vámosi úti temetőben reggel negyed 9-kor megkoszorúzta a 85 éve, 1933. szeptember 23-án született Veress D. Csaba történész sírját. A konferencia védnöke Porga Gyula polgármester, levezető elnöke Földesi Ferenc helytörténész volt.

A résztvevőket Porga Gyula, Vizi László Tamás főiskolai tanár és Perémi Ágota múzeumigazgató köszöntötte. Ezután Vizi László Tamás és Hermann Róbert aláírták az MTA Veab újjáalakult Történettudományi Szakbizottsága és a Magyar Történelmi Társulat közötti együttműködési megállapodást.

A nyitó előadást Hermann Róbert (Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest) *Az 1848–49-es helytörténetírás lehetőségei és forrásai* címmel tartotta meg. Remek, lényegre törő, ugyanakkor részletgazdag összefoglalásában rámutatott arra, hogy bár erről az alig másfél éves időszakról rendkívül gazdag forrásanyaggal rendelkezünk (például egyedül a 48/49-es Honvédelmi Minisztériumtól

több dokumentum maradt, mint a teljes magyar középkorból), és a feldolgozások már közvetlenül az eseményeket követően, 1850-ben megindultak, ennek ellenére még mindig igen jelentős a feltáratlan, feldolgozatlan források száma. A munkát ráadásul szinte folyamatosan befolyásolta az azóta eltelt 170 esztendő számos politikai áramlata és változása. Megemlíthetjük a helytörténeti munkák leggyakoribb fogyatkozásait is (alapmunkák, források nem ismerete, a már több helyen is publikált adatok ismétlése az újabbak feltárása helyett stb.).

Rainer Pál (Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém) Veress D. Csabának a Bakonyi Múzeum történészeként végzett militária tematikájú műtárgygyűjtéseiről számolt be. Veress D. Csaba 1979. január 1-jétől 1992. december 31-ig dolgozott a múzeumban mint újkoros történész és mint (az 1903-as múzeumalapítás óta az első) hadtörténész. Eközben összesen 1056 militaria tárgyat leltározott be, amelyből 831-et (átlagosan évente 64-et) ő maga gyűjtött. A leltárkönyvek alapján 54 személytől, közülük hét múzeumi kollégától, hat 1945 előtti katonától, leventétől vagy ezek hozzátartozójától, öt pedagógustól, öt magángyűjtőtől, négy 1945 utáni katonatisztától, két tanulótól, egy volt munkásortól és egy levéltáros kollégától gyűjtött. Tevékenysége folytán a múzeum mára a hasonló nagyságrendű megyei gyűjtőkörű városi múzeumok között viszonylag komolyabb ilyen jellegű anyaggal rendelkezik, jóllehet korábban is voltak már hasonló tárgyai.

Kas Géza (középfiskolai tanár, Városmajori Gimnázium, Budapest) a Közép-Dunántúl 1702-es várombolásait elemezte. Rámutatott, hogy a bécsi udvart ennek során nem rokon- vagy ellenszenv, hanem racionális okok vezérelték. A 20 millió aranyforintos államadósság és a franciákkal nyugaton folyó háború mellett képtelenek voltak az erősségek fenntartására, amelyek ráadásul potenciális bázisul szolgálhattak a Rákóczi-szabadságharc híveinek.

Hausner Gábor alezredes (Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest) *Veress D. Csaba és a magyarországi várkutatás* című előadásából megtudhattuk, hogy egykori kollégánk 1983 és 1996 között összesen hat vártörténeti munkát publikált a Zrínyi Kiadónál, amelyekben 34 várunk történetével foglalkozott, jól szolgálva az olvasóközönség téma iránti fogékonyságát. A kötetek egyenként átlag 10 000 példányban jelentek meg.

Vizi László Tamás (Kodolányi János Egyetem, Székesfehérvár) arra a kérdésre kereste a választ, hogy valóban csúfosan megfutottak-e az 1809-es győri csatában az inszurgensek. Bár a nemesi felkelőkkel valóban sok gond volt, szerepük végleteken negatív beállítása tudatosan történhetett, hogy a cs. kir. hadak parancsnokának (János főherceg lovassági tábornoknak) rossz döntéseiről és felelősségéről eltereljük a figyelmet. Az udvar által vádlón hangoztatott retirálást idővel a reformkori ellenzék is magáévá tette, igaz, más hang-

súllyal, mondván, ha a nemesség nem tud megfelelni katonai kötelezettségének, ami adómentességének az alapja, akkor nem méltó a kiváltságaira. A felkelők rehabilitálása Kisfaludy Sándor és Jókai Mór munkássága révén (például: *A névtelen vár*, 1877) a 19. század derekától kezdődött meg, de az 1945/48-as politikai változást követően ismét „felmelegítették” (Molnár Erik, Mód Aladár) a korábbi negatív megítélést.

Nagy L. István (Esterházy Károly Múzeum, Pápa) a cs. kir. haderőnek a győri csata idején létezett tábornoki karáról tartott referátumot. A 875 ténylegesen szolgáló tábornokból 214 fő volt magyarországi. A győri csatában a magyarországiak közül 14 tábornok és 2 tábornoki beosztású ezredes vett részt. Róluk részletesebben is hallhattunk. Az előadó hangsúlyozta, hogy a magyarországi születésű cs. kir. tábornokok egy része külföldi volt, ugyanakkor több külföldi születésű cs. kir. tábornok idővel erőteljesen elmagyarosodott hosszú itteni vagy máshol szolgáló magyar ezred(ek)nél töltött szolgálata során.

Hangodi László (Wass Albert Könyvtár és Múzeum, Tapolca) öt olyan terepkutatásáról számolt be, amelyeket II. világháborús amerikai repülőgépek lezuhánási helyszínein folytatott: Veszprém – Csatárhegy, Nemesvámos – Cinegehát, Tósokberénd – Széchenyi utca, Kolontár – Csótai erdő, Nemesvita. A tanárként is működő előadó kutatásaiba diákjai is bevonta, példát mutatva és élményt biztosítva nekik a szabadidő értelmes felhasználására. A nemesvítai kutatások során, az amerikai haderő hathatós technikai segítségével sikerült megtalálni a repülőgép roncsai között hősi halált halt Martin F. Troy törzsörmeister földi maradványait is. Miután egy 88 éves nőrokonától vett DNS-minta alapján kétségtelenül azonosították, az amerikai katona az arlingtoni hősi temetőben nyert végső nyughelyet.

Négyesi Lajos ezredes (Nemzeti Közszolgálati Egyetem) a Veress D. Csaba által az 1980-as években a veszprémi Sas-hegyen észlelt és vélelmezett, majd az előadó által 1997-ben részletesen is felmért, dokumentált és részben meg is kutatott 13. századi, feltevése szerint félbehagyott földváról számolt be. Esetlegesen az okleveles adatok szerint a térségben is birtokos Szák nemzetséghez, illetve a térségben keresendő, de pontosan még nem lokalizált (az egykori Vidámpark vagy a Kiskúti csárda helye?) Kemece településhez kapcsolta a feltételezett várépítkezést.

Valamennyi előadó személyes ismerőse volt Veress D. Csabának, s szinte mindnyájan megemlékeztek a vele való barátság egy-egy momentumáról.

Vizi László Tamás zárszavában köszönetet mondott a konferencia szervezőinek és előadóinak. Egyúttal emlékeztetett rá, hogy Veress D. Csaba olyan – napjainkra már nagyon ritka – kutató volt, aki egyaránt otthonosan mozgott számos egymástól távol eső történelmi korszakban is. Ráadásul nemcsak az írott forrásokra

támaszkodott, hanem a terepen is igyekezett rekonstruálni az egykori eseményeket. A konferencián végig részt vevő Veress D. Katalin is meghatóttan köszönte meg mindenkinek az édesapjáról történt megemlékezést.

Rainer Pál

Két tudós férfiú

Tudós férfiak. Emlékezés Székely György és Bécsy Tamás tiszteletére. A Pécsi Tudományegyetem, a Pannon Színháztörténeti Múzeum és Intézet emlékülése a száz éve született Székely György és a kilencven éve született Bécsy Tamás tiszteletére. Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum, 2018. október 16.

A veszprémi bölcsészképzésben is meghatározó Bécsy Tamás színháztudós-ról és Székely György rendezőről, színháztörténészről szerveztek konferenciát azok az intézmények, amelyeknek az életében jelentős szerepet játszott a magyar színháztudomány két alapozó személyisége. Bécsy Tamás a hiánypótló és a magyar színháztudomány mint diszciplína alapvető műveinek tekinthető drámaelméleti és színháztudományi szakmunkák megírása mellett a színháztudományi egyetemi képzésben is úttörő munkát végzett, a Pécsi Tudományegyetemen dráma- és színháztudományi specializációt indított, 1994-ben pedig a Veszprémi Egyetemen megalapította és 2004-ig vezette a Színháztudományi Tanszékét, valamint elindította az első önálló szakként működő színháztudományi képzést. Székely György dramaturgként, rendezőként, színházigazgatóként is tevékenykedett, pályájának második felében pedig a magyar színháztudomány meghatározó személyisége, a Színháztudományi Intézet, a Magyar Színházi Intézet munkatársa, meghatározó szakmunkák szerzője, szerkesztője.

A délelőtti előadások, Imre Zoltán, az ELTE docense elnökletével Bécsy Tamás életművére fókuszáltak. Kurdi Mária, a Pécsi Tudományegyetem professor emeritája szűkebb szakterületén folytatott kutatásait kapcsolta össze a két színháztudós elméleti munkáival, és *A restauráció-kori és a 18. századi angol vígjáték és drámaelmélet kérdései Székely György és Bécsy Tamás írásaiból kiindulva* címmel tartotta meg előadását. Ladányi István, a Pannon Egyetem habilitált docense Tolnai Ottó drámáira alkalmazta Bécsy Tamás drámamodelljeit, *Modellezhető-e a formátlanság?* című előadásában. Nagy András drámaíró, habilitált egyetemi docens, a Pannon Egyetem Kő-

szei Kampuszának igazgatója *A magára hagyott életmű vagy az iskolateremtés paradoxonjai* című előadásában Bécsy Tamás pályáját elhelyezte saját korának eszmétörténeti és tudományelméleti kontextusában, és ezen keresztül értelmezte azt az újítást, amit a szemlélete jelentett, nemzetközi összefüggésekben is érzékeltette szemléleti, poétikai és színházelméleti újításait, hogy ennek nyomán tegye világhosszú, ugyanerre más nem volt képes, sem kortársai, sem utódai közül. Felvázolta iskolateremtő törekvéseinek összefüggését ezzel a szellemi és szemléleti magatartással, eljutva a korábbihoz hasonló paradoxonhoz, hogy azért maradt visszhangtalan és folytatás nélküli mindaz, amit létrehozott, mert arra volt képes, amire mások nem, nemcsak eszmeileg, elméletileg és poétikailag, de emberileg sem – vagyis a nyitottság, a dialóguskészség, a tolerancia és az értékek becslése tekintetében ismét csak magára maradt. A délelőtti szekció munkája Nagy Imre, a Pécsi Tudományegyetem professor emeritusa (és Bécsy veszprémi tanszékének egykori munkatársa) előadásával zárult, Déryné Széppataki Róza naplójáról és egyben a magyar színházművészet egyik hőskoráról, *Egy színésznő naplója (Déryné emlékiratai: önéletrészlet, vallomás, dokumentum)* címmel.

A Rajnai Edit színháztörténész, az Országos Széchenyi Könyvtár munkatársa által elnökölt délutáni szekció Székely György munkásságával foglalkozott. Elsőként Balogh Géza színháztörténész, rendező szabad előadását, derűs és érzékeny emlékezését hallhattuk, *A tudós és a színházcsináló* címmel. „Gyuri, neked vidékre kell menned!” címmel Gajdó Tamás színháztörténész, a PIM – Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet tudományos főmunkatársa tartott az idézethez illően élénk és részletgazdag betekintést a színházcsináló Székely György munkásságába. Csiszár Mirella színháztörténész, a PIM–Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet tudományos főmunkatársa *Ömlesztett anyagból rendezett gyűjtemény – Székely György a Magyar Színházi Intézet élén* címmel a gyakorlati színházi emberből színháztudóssá lett Székely munkásságáról beszélt. Végezetül Huber Beáta színháztörténésznek, az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet tudományos munkatársának *Útjelző – A Székely-mód-szer a magyar színháztörténet-írásban* című referátuma a Székely-életmű továbbéléséről szólt.

A konferencia zárásaként a résztvevők megnézték egy-egy portréfilmrészletet a füstfelhőben, széles gesztusokkal mesélő Bécsy Tamásról és a kilencvenévesen is szabatosan fogalmazó, tisztán gondolkodó Székely Györgyről, miközben elgondolkodhattak a szakma jelenéről és jövőjéről, jelenlévőkről és távolmaradottokról.

Ladányi István

Ideális helyszíne volt Molnár Sándor antikváriuma ennek a rendhagyó kötetbemutatónak. Áll benne az idő, a hatvanas, hetvenes, nyolcvanas évek könyvei a polcokon évek óta változatlanul, mintha nem is könyvekkel kereskedne az antikvárius, hanem háttérrel és hangulattal. Csak a különféle álló-, asztali- és éjjelilámpák világítanak, és a laphoz csatlakoztatott projektor. Akárha családi diavetítés a szalonban: emlékidezés régi fényképekkel. Csakhogy zsúfolásig tele az antikvárium, és nem szökdösnek ki kávéért-süteményért a családtagok a nosztalgizáló nagyszülők mellől. Épp ellenkezőleg: befelé próbálnak nyomulni a késve érkezők, a kortalan beszélők meg kifejezetten *nem emlékeznek*.

A jó utas ülve is kapaszkodik

Ideiglenes amnézia. Kovács Endre és Can Togay könyvbemutatója. Veszprém, Utas és Holdvilág Antikvárium, 2018. október 25.

Nyolcadik I

Veszprémi Irka VIII. Szerkesztette Botár Attila Brassai Zoltán. Arany E fánnyúk Társaság, Veszprém, 2018.

Fontos dolgok sokszor véletlenszerűen születtek. Így történhetett a Veszprémi Irka első száma, az 1975 áprilisában.

Séd, 2018. 5. sz. 26. old.

Ideiglenes amnézia. Kovács Endre három kötetből álló, három tematikus egységre tagolt kiadványcsomagjának egyik könyve viseli ezt a címet, az, amelyikbe 1966 és 1974 között készült, általa is elfeledett fotóiból válogatott. A másik kettőben a vizafogói cigánytelepen készült 1968-as sorozat képei, illetve Halász Péter Kassák Színházáról és Squat Théâtre-éről készült fotók és emlékezések. Az *Ideiglenes*

amnéziában ketten *nem emlékeznek*: Kovács Endre fotóművész és Can Togay filmrendező, forgatókönyvíró, a könyv szövegének írója. Kovács Endre nem emlékezik a fotókra, egyáltalán arra, hogy ő készítette volna azokat a költözéskor cipősdobozokban talált terekercseket, és az előhívott fotók alapján is alig valamire a készítés körülményeiből. Így hát nézi őket, szabad szemmel, aztán centiméterenként nagyítva, és megpróbálja kitalálni, hogy mi van a képeken. Ebben segít neki Can Togay, aki ugyan nem volt ott a képek készítésekor, de régi barát még a Kassák Stúdióból, és a fotóst is, a megidézett időket is jól ismeri. Mindez 2004 telén történik először, miután Kovács Endre 1995-ben, a pesti Balzac utcai lakás felszámolásakor megtalálta a cipősdobozokat a negatívokkal. Most pedig, 2018 őszén emlékeznek, hogy mire emlékeztek s főleg mire nem 2004-ben, illetve még '95 nyarán, amikor véletlenül találkoztak egy újsághirdetés nyomán az említett Balzac utcai lakásban, egy íróasztal eladójaként és érdeklődő, potenciális vevőjeként. Ahol a felejtésből kievickélve felismerhették egymásban Halász Péter avantgárd színházának Svájcba emigrált fotográfusát és az azóta filmrendezővé avanszált, egykori tizenéves stúdiósát.

Can Togay mesél, magyaráz, irányít, Kovács Endre halkán dominál. Togay elmondja, hogyan elemezték egy télen át centiméterről centiméterre nagyítóval a képeket, Kovács Endre közben görgeti a laptopon a projektorral kivetített könyvoldalakat. Az elemzésekből és a nagyításokból szociográfiai részletek, emberek közti viszonyok, mikrotörténetek, hangulatok idéződnek meg, jönnek létre. A leghosszabban a *Quais des brumes – Kődös utak* című képnél és nagyításainál időzünk. A képen első látásra alig látszik valami, talán csak a sötétebb és világosabb szürkék aránya és egy felül fehérre égetett folt, hogy aztán ebből a fehér foltból – a ködön átvilágító napból – kiindulva felismerjük a kanyarodó utat a kép alján, az út jobb szélén a partot, a balon az út emelkedő szegélyét, aztán a lámpaoszlopokat, hogy végül az autót is lássuk, majd a nagyításokból és a magyarázatokból egy kutyát sétáltató nőt is a parton, meg egy férfit, aki a lámpaoszlop mellől figyeli őket. A képek megvan a néhány pillanattal később készült folytatása is, a már távolodóban lévő figurákkal. Ugyanarról a helyről további fotó is készült két közeledő és egy távolodó férfiról. Can Togay ezekhez kapcsolódó képnéző értelmezései első látásra túlzásnak tűnnek, míg a kinagyított képen rá nem csodálkozunk az így láthatóvá váló részletekre. Az analóg képek foltja-

iból egyre élesebb részletek emelkednek ki, és a két szemlélő, az egykori fotós ötven évvel későbbi, emlékezni próbáló énje meg a hatvanas évek végének világát kamaszodó gyerekként járó író társ megkísérli a képek és saját emlékezetük mélyébe hatolva olvasni a látványt. Beszédes részletek emelődnék ki a képekből a kiemelt részletektől beszédes emlékezők révén. Ránagyítunk a Margit-hídon átsétálókra, és egyszerre mintha számunkra – a fotós számára? – összerendezett kompozícióvá álltak volna föl a sétálók, belemerevedve a hatvanas évek végi haladás testtartásába, hogy a fényképész megörökíthesse őket. A szemlélők az emlékezetükből belenagyítanak a hídon áthaladó tizenkettes buszba, Kovács Endre hallja és mondja is a buszvezetőnek a járműben ülők által egyidejűleg realizált mondatát: *A jó utas ülve is kapaszkodik!*

És miközben azok, akiknek színházjegyűk van, elsietnek az antikváriumból a Pannonba (*Csinibaba*) vagy a Petőfibe (Csiky Gergelytől *A nagymama*), Kovács Endre és Can Togay folytatja állóképekből rendezett színházát: jelenetté áll össze a Lukács fürdő ivócsarnokában a gyógyvizet korszó mellett olvasó öreg férfi, a közelében egy széken ülő, a (hüvelyk)ujjszopás jellegzetes mozdulatával arcát eltakaró, kifelé (vagy befelé) bábéskodó lányka és a másik székre épphogy letelepedett, feszülten néző öreg hölgy képe. A láthatón túl, ötven év távolából is szinte tapintható az öregember figyelmének tárgya, ahogy szemüvegén át *az időtől kapott haladékbán* a könyvben olvasott világba mered.

Az est végén még röviden időzünk a másik két kötet, a *Vizafogó 1968* cigány sorozata és a Halász Péter színházáról készült *Feljegyzések időrend nélkül* képeinél.

Szelíd nyomozás folyik előttünk, különböző időszakok emlékei és fényképei között, egy-egy részletre többszörös *nagyításban* ráközelítve, Can Togay fordulatosan burjánzó szövegével meg Kovács Endre óvatos tapogatózásaival a félhomályban. A fiatal fotós egykori dobozgépének ajtaja nem záródott tökéletesen, így a gép kamrájába beszívargó fény eláztatta a képek bal szélét. Kovács Endre emlékeit kitakarták az 1974-ben kezdődött, húszéves lausanne-i emigráció éve. A Vizafogót bekebelezte a növekvő város. Halász Péter elvitte magával az egykor az aktuális valós pillanatot és a színre vitt játék határvidékén közlekedő színházát, miután halálos betegen, 2006. február 6-án még megrendezte a saját temetési szertartását, fölrvatalozva magát a Múcsarnokban, hogy elbúcsúzhassanak tőle a barátai. Hogy teljes legyen a hiányok sora, a 2004-es rekonstrukciós munka szövegei is elvesztek időközben, felzabálta őket egy számítógépes vírus, ezeket is újra kellett hátalkotniuk a most bemutatott, 2015-ös kiadványhoz.

Amnézia, előhívás, nyomozás – minden szó felfénylik, tükröződik, árnyékot vet; megmutat és kitakar. Fény és hiánya: rakodópart, napozás, fekete hó, híd, sínpár, halál, köd, parlament, folyó. Szinte túlzás, hogy az *Utas és holdvilág*ról elnevezett antikváriumban vagyunk.

Ladányi István

Eddig senkinek nem jutott eszébe, hogy városunk látványa önmagában érték. (Pár éve, amikor a mai *Kolostorok és Kertek* sétaútját még gaztenger kísérte, több városból verbuválódott vendégsereget kísértem a Betekintstől a Patak téri vár feljáróig. Amikor egy kanyar után felbukkant előttünk a vár, a csoport döbbenetesen megállt. Én naponta látom a fölém tornyosuló építményt, számomra a száznál több megmászkodó lépcsőt jelenti. De akkor, ott szembesültem vele, milyen vizuális attrakciók között élek.) Dombokra épült városunk bővelkedik természet adta és épített kilátóhelyekben: Veszprém kiemelkedően szép elemeit, egyes településrészeit, valamint a Bakony hegyvonulatait láthatjuk ezekről a pontokról. Az alább olvasható összefoglaló a Települési Értéktár Bizottság elé került, s egyhangúlag el-, illetve befogadták azt.

Látás, rálátás, kilátás

Veszprémi panorámák

Veszprémben vannak természet alkotta kilátópontok, ember által, nem elsősorban kilátó céljára létrehozott építmények, amelyekről remek panoráma nyílik, és kifejezetten e célra épített kilátók. Jelen összefoglalásban csak a nyilvános helyek szerepelnek, amelyek bárki számára hozzáférhetők, így nem került bele például a húszemeletes felső szintje és a Lovassy László Gimnázium sportpályája.

Mielőtt a konkrét helyszíneken végigsétálnánk, le kell szögezni, Veszprém domborzati viszonyai, egyedülálló szerkezete – a város közepén emelkedő vár – alakította úgy, hogy nemcsak kilátóhelyekről beszélhetünk, hanem „rálátó”-pontokról is. Sok olyan utca, szeglet található városunkban, ahonnan a várra, annak egy részére nyílik lenyűgöző rálátás. (Úgy hittem, e kifejezés az én találmányom, de Géczy János elmesélte, az Alföldön e helyeket egyszerűen „látópontnak” nevezik.)

Ilyen helyszín a Dózsavárosban, a Szent István utcával párhuzamosan, a Margit-romokhoz futó utcák többsége, a Kolostorok és Kertek sétaút Benedek-hegy körüli része, a Jeruzsálemhegy belváros felé vezető utcái közül néhány, a Cserhát Fenyves utcára vezető utcái, a Jutasi út hosszan, a Vasas műfüves sportpálya, a Pajtakert környéke, a Szent Miklós-szeg fennsíkja, a Pápai úti Volán-telep mögötti domboldal, az Eszterházy utca alsó szakasza. A Bagolyvári parkolóház tetejéről is káprázatos panoráma tárul elénk.

A sor folytatható lenne, hiszen városunk számtalan utcájából nyílik nagyszerű rálátás a várra. Ezekben azonban a forgalom, a mindennapi élet megzavarása nélkül nehéz lenne kilátópontokat – pontosabban várra látó pontokat – kialakítani.

Veszprém természetes kilátópontjai

A Harmat utcai dombtető

A Szent István völgyhíd déli, Jeruzsálem-hegyi végénél nyílik a Harmat utca, amely a híddal párhuzamosan halad a dombtető felé. Bal oldalt parkolóhelyek várják a kirándulókat. A dombtető szépen füvesített, gondozott, autóval ide már nem lehet kihajtani. Három pad található a domb

szélén, kelet, észak és nyugat felé „tájolva”. Murvás sétaúton lehet körbemenni. Tiszta, rendezett környezet jellemzi ezt az apró fennsíkot.

Kelet felé a vár látható innen, a Jutasi úti lakótelep; észak felé a Dózsaváros, kiemelkedik a közelben lévő László-templom, távolban a Bakony vonulatai. Nyugatra a viadukt és a Fejesvölgy, az Endrődi-lakótelepen lévő házaknak csak a tetejük látszik, a fenyves mögött.

A László-templom dombja

A Szent István völgyhíd északi vége mellett, egy kis domb tetején áll a Szent László-templom. Ősztől tavaszig a várra, a Benedek-hegyre, a vele épp szemben lévő Árpád-házi Szent Margit-templomra gyönyörű kilátás nyílik a templom elől. (Érdekesség: mindez fordítva nem igaz. A Margit-templom elől épp csak az érseki palota látszik, a vár többi része és a Szent László-templom szinte észrevehetetlen.)

Nyáron a várnak csak kisebb része bújik ki a dús lombú fák közül, ám Veszprém dimbes-dombos jellege remekül érvényesül innen, a dózsavárosiak által egyszerűen templomdombnak nevezett helyről. Egyetlen pad áll itt, de rendezett, tiszta, szépen füvesített, bokros-fás terület. A templom melletti füves tisztásról szintén szép kilátás nyílik a vár felé.

A cserhádi panorámasétány

1938-ban, a Szent István-év beruházásai között szerepelt a sétány kialakítása. A városunkról 1938-ban készült útifilm-ben is látható, nagyon szép állapotban. A Giricses lépcső, közleként már egy 1794-es jegyzőkönyvben szerepel. A Buhim utcából a Cserhátra vezető, úgynevezett 100 fokos lépcsőt a Márkó felől érkezők használták a piac felé menet. A '60-as évek közepéig használták rendszeresen ezt az utat, majd a Kopácsy utcára terelődött a forgalom. Amikor a régi Cserhátot lebontották, a lépcső használhatatlanná vált.

2013 tavaszán a Verga Zrt. közmunkásai megcsinálták a domboldalt, teherautónyi szemetet szedtek össze, a felesleges bokrokat, fákat kivágták, megtisztították a régi korlátot, a meredek szakaszokon pedig újat építettek, a padokat is kicserélték. A Veszprém-Cserhádi Társaskör Kulturális

Egyesület gondját viseli a lépcsőnek, a sétautat takarítják.

A panorámaút a Lovassy László Gimnázium mögötti Galamb utcáról induló Giricses-lépcsőről érhető el. A lépcső mellett pihenőhely található. Aombok miatt a kilátás innen elég szűk, ám hangulatos: a Pajta utcai domboldal látható. A pihenőhely és a sétaút folyamatos figyelmet igényel, a kiszélesedő út tiszta, rendezett. Az Árva utcai – táblával is jelölt – kilátópont-ról izgalmas látvány tárul elénk: a vár keleti oldala, távolban a Bakony vonulatai.

A panorámaút megújítását Játkói Bernadett hely- és turizmustörténeti kutató kezdeményezte, aki feltárta a város turizmustörténetét, kutatta a panorámaút múltját, és felhívta a figyelmet az útvonalban rejlő értékekre, lehetőségekre. A történeti információk tőle származnak.

A Benedek-hegy

A várhegy kissé alacsonyabban fekvő folytatása, a Benedek-hegy egyszerre látványos és olyan hely, ahonnan parádés panorámát láthatunk. A kopár, a Séd völgye fölé függőleges sziklafalakkal magasodó Benedek-hegy a rajta lévő kereszttel Veszprém harmadik szimbóluma a vár és a viadukt mellett. Lapos fennsíkja mintegy 200 méter hosszú, de csak 15–30 méter széles, így, ellentétben a várhegygel, soha nem épült be. A Benedek-hegy leírása, ábrázolása már a középkori krónikáknak is kedvelt témája volt.

A várnegyedből a Szent Mihály-székesegyház mögötti lépcsőn juthatunk le a Benedek-hegy fennsíkjára. Innen lépcsősorok vezetnek a Séd völgyébe, keleti és nyugati irányba egyaránt. A várból levezető lépcsővel szemben „nyílik” a Benedek-hegyi sétaút. A régi korokból megmaradt, felújított kapu nyugati oldalán Tamás Ákos kerámiaművész alkotása a porcelánból készült Krisztus-szobor, az *Ecce Homo*. Pár lépcső vezet a Benedek-hegyre, a burkolt sétány végén magasodik a kovácsoltvas kerítéssel övezett káptalani kereszt.

A panoráma minden irányban lenyűgöző, hátunk mögött a várnegyed északi vége a kilátóterasszal, Szent István és Gizella szobrával, a sziklaszirt oldalairól pedig a szépséges Veszprémvölgybe, távolabb a város északi és keleti területeire,

valamint a Bakonyra nyílik felejthetetlen kilátás. Érdekesség, hogy Veszprém három klasszikus kilátópontja – a Benedek-hegy, a vár kilátóterasa és a viadukt – kölcsönösen „figyelik” egymást: egyikről a másik tökéletesen élvezhető.

A Látóhegy

Veszprém délkeleti részén, a várost elkerülő útgűrűn kívül helyezkedik el a Látóhegy, ahonnan a város nagy részét, a Bakonyt és az előtte elterülő fennsíkot vehetjük szemügyre.

Jákói Bernadett egy tanulmányában olvashatunk utalást a hajdani kedvelt kilátóra. A Bakonyi Osztály, az első turistaegylet városunkban, 1926-ban alakult, Cholnoky Jenő vezetésével. Túrúaik során a magaslati pontokra fókuszáltak, azok segítségével igyekeztek bemutatni a várost. Ennek köszönhetően alakult ki a kilátókultusz. Az első kilátóhely a város legmagasabb pontján, a mai Látóhegyen készült el, később, a harmincas évek végén a Szent István Jubileumi Vándorlás útvonalát érintő helyeken számos magaslati pont és kisebb kilátó épült. A látóhegyi és a papodi kilátóból, valamint a Rhé Gyula múzeumigazgatóról, a Bakonyi Osztály elnökéről elnevezett kilátópontból mára semmi sem maradt, a papodi romjai még fellelhetők a mai Vasas-pálya mögötti erdőszáraz területén.

A Látóhegy tetején jelenleg vízművéderület található, szögesdróttal bekerítve, elriasztó táblákkal körülvéve, katonai objektum hangulatát kelteve. Így csak elképzelni tudjuk, milyen lehet a kilátás e magaslatról. Ám a kerítés elől is szép látvány nyílik a szentkirályszabadjai reptérre, Gyulafirátóra, a Papodra, a Bakony íveire és az előtte lévő fennsíkra, a Csatár-hegyre és a városra.

A látóhegyi magaslatot telepített erdő övezi, benne több helyen méhkaptárak sorakoznak. A kis utakon gyakran sétálnak, futnak, túráznak a veszprémiak, a Cholnoky-lakótelepen élők kedvenc kutyasétáltató helye. A Látóhegynek facebook-oldala is van – igaz, nem jelentős látogatottsággal.

Veszprém korábbi évszázadokban épített kilátóhelyei

A Tűztorony

A Vár délnyugati végén található a 48 méter magas Tűztorony. Kőből faragott, hengeres része feltehetően középkori, de pontos építési ideje nem ismert. 1810-ben egy földrengés során megrongálódott, a városi tanács le akarta bontani, s anyagát fel akarta használni a tervezett fecskendőház építéséhez. A városi nemesség azonban csak úgy járult hozzá – anyagiilag is – a Fecskendőház építéséhez, ha a torony megmarad. Így azt rendbe hozták, és Tumler Henrik tervei alapján 1811 és 1814 között megkapta ma is meglévő copf stílusú felső részét és körerkélyét. Ettől kezdve vigyázótoronyként, tűzfigye-

lő helyként funkcionált, a II. világháború alatt légoltalmi figyelőszolgálat működött benne. A rézzel fedett toronysisak fölé 70 cm átmérőjű aranyozott toronygomb és 2 méter magasságú díszes koronás címer került. 1945-ben vörös csillag váltotta fel a címet, amelyet 1956-ban levettek onnan, de véglegesen csak 1990-ben tűnt el, azóta a felújított magyar címer díszíti a tűztorony tetejét.

Ez az a hely, ahonnan a legszelebbé ívben tekinthetünk körbe a városra. A teljes kört maga a vár korlátozza, templomtornyai, többszintes házai észak felé takarják a kilátást. Ugyanakkor páratlan látványt nyújt innen fentről maga a vár.

Várkilátó („Világvége”)

A Vár utca északi végén magasodik Szent István és Boldog Gizella szobra, Veszprém egyik jelképe. 1938-ban, a Szent István-émlékévkben állították fel a szoborpárt, Ispánki József szobrász első köztéri alkotását. A szobor környezetét, magát a kilátóteraszt Bretz Gyula építész tervezte.

A vár északi végpontját egy időben „világvégenek” emlegették, nem véletlenül. A világvége érzés akkor erősödik meg igazán, ha a szoborpár „mögé” lépünk, a néhány lépcsőfoknyival lejjebb és méternyivel kijebb lévő teraszra.

Keletől nyugatig körbenézhetünk innen: a Jutasi úti lakóteleptől, a Bakony széles panorámáján és a Dózsaváros, a váraljai zezgugos utcáin keresztül a viaduktig, a Gulya-dombig.

A Dubniczay-ház udvara

Egyedülálló kilátás nyílik a Dubniczay-ház udvarából nyugat felé: a Jeruzsálemhegy, rajta a református templom, a híres Szikla oldala, előtte a honvédség épületeivel, a Harmat utcai fennsík, a viadukt látható innen.

Az 1751-ben elkészült kanonoki házat többször átépítették. A 19. század közepén a nyugati oldalt „bezárták”, újabb szárnyal taldották meg az épületet. Szerencsére a 20. század elején elbontották ezt a részt, így a ház udvarának szellőssége és a páratlan kilátás visszatért.

Hasonló látvány tárul a Vár utca nyugati oldalán álló többi ház, Pannon Egyetem épülete, a Veab-székház, a Szaléziánium udvarából is a nézelődők elé, – ám e soron a Dubniczay-háznak van nyilvános udvara.

A Hősök kapuja terasza

A Hősök kapuja 1939-ben épült, 2013-ban újították fel. I. világháborús emlékmű-

nek készült, de elhelyezkedése, megjelenése alapján a turisták valódi várkapunak hiszik. A felújítás során mindkét funkcióját, üzenetét megerősítették. Ahogy a várba igyekvő áthalad a kapu íve alatt, kelet felé egy 2013-ban kialakított terasz nyílik. Innen szintén páratlan panoráma tárul elénk. Veszprém keleti oldalát teljes szélességében lehet látni: a Bakony vonulatait, a Pajta-kertet, a Margit-templomot, a Jutasi úti lakótelepet, a Cserhát még megmaradt régi utcáit és új házait, valamint a húszemeletes felső szintjeit.

A Vár utca keleti oldalán álló épületekből, az érseki palotából, a Pannon Egyetem kollégiumából, az ügyészség, a volt piarista gimnázium épületéből szintén szép kilátás nyílik Veszprém keleti oldalára, de ezek közül csak az érseki palota látogatható.

A viadukt

Az 1937-ben elkészült Szent István völgyhíd az ország egyik legnagyobb és legszebb ívszerkezetű völgyhídja. Veszprém szimbóluma, a királyi szoborpárral és a Benedek-heggyel együtt. A nagyvív és a Dózsaváros felőli kisív találkozásánál egy sziklára alapozva alakították ki a viadukt pihenőteraszát. Innen elsősorban nyugat felé, a Fejesvölgyre zavartalan a kilátás, a híd korlátja, a villanyoszlopok a vár felé megtörik a látványt. Azonban a híd teljes hosszában csodálatos panorámában gyönyörködhetnek az elsősorban gyalogosan áthaladók.

Veszprém 21. században épült kilátói

2000 után városunkban négy kilátó épült, valamennyi a HM Verga Veszprémi Erdőgazdaság Zrt. beruházásaként. Közülük hármat Magyar János építész-mérnök tervezett. A szakmai információk tőle származnak.

A Csatár-hegyi-kilátó

Építésének ideje: 2003
Tervezője: dr. Winkler Gábor
Helye: Csatár-hegy, 086/2 hrsz.
Anyaga: fenyőfa
Magassága: járószint 8 méter; pihenőszintek 2,66 és 5,33 méteren
Kilátószint alapterülete: 27,5 négyzetméter

A jelenlegi kilátó helyén korábban a szintén fából készült Cholnoky-kilátó állt. Ennek állapota jelentősen megromlott, a lépcsők és a korlát hiányosak voltak, így el kellett bontani.

Az új kilátó egyszintes. Kétkarú, két pihenőszinttel tagolt lépcső vezet fel a teraszra, amely a nyugati oldalon a tartópillérek vonalán túl nyúlik. Itt a tető szélétől, a pillérek előtt, ívelt plusz tartópillérek találhatók, amelyek a talaj szintjén is a tető szélének vonaláig görbülnek. Ez a feltűnő két ív lágyítja, légiessé teszi az építmény amúgy szögletes szerkezetét. A kilátó jó állapotban van.

Helyszíne a Csátár-hegy csúcsán található tisztás, ahonnan szép kilátás nyílik Veszprémre, a város környéki erdőkre, a Séd-völgyre, Márkóra, Bándra, az Essegvár romjaira, Kab-hegyre, Nagyvázsonyra. Észak felé tekintve a Hajag és a Papod látszanak.

A kilátó tövében egy emlékoszlop áll, rajta Cholnoky Jenő emléktáblája, amelyet 2016-ban avattak fel. A tisztáson padok, asztalok és tűzrakó hely található. Ideális kirándulóhely. A kilátóhoz autóval nem lehet eljutni, az ide vezető utat a víz „felszabdalta”, de gyalog több irányból is megközelíthető.

A Gulya-dombi kis kilátó

Építésének ideje: 2006
Tervezője: Magyar János építész-mérnök
Helye: Gulya-dombi parkerdő, a Rovainemi lépcsőnél, 0404/3 hrsz.
Anyaga: fenyőfa
Magassága: járószint 4 méter; teljes magasság 10,6 méter

A HM Verga Zrt. – pályázati úton elnyert összegnek köszönhetően – a Gulya-dombon a meglévő 28 hektáros vegyes erdő parkerdővé fejlesztését kezdte meg a 2000-es évek elején. A parkerdő északi oldalán épült meg az úgynevezett Gulya-dombi kis kilátó, amelyről a vár, a viadukt, a Jutasi úti lakótelep, a Dózsaváros látszik, előtérben a Fejesvölgy erdő részével.

A kilátó pontos mása a Kab-hegyi Kinizsi kilátónak. A terv a Kab-hegyre készült, ahol eredetileg egy magasles állt, ennek méreteihez igazodva született meg. Végül úgy alakult, hogy Veszprémben

négy évvel korábban építették meg, mint a Kab-hegyen.

A kilátó Veszprémben az erdő bemutatását is szolgálja, ezért kialakítása annak világát idézi. Formája nemcsak erdei vadlesre utal, hanem stilizált fát is idéz. Négyzet alapú gúla, keleti oldalán egykarú, kissé meredek lépcsővel. A terasz járószintje négy méter magasságban található, a gúla mind a négy oldalán körbejárható. A lépcső a főoldalra vezet, ahonnan a városra lehet rálátni. A gúla a terasz közepén folytatódik, hegyesszögű csúcsban végződik; a terasz szintjétől felfelé, középmagasságtól fával, majd rézlemezzel rácsozott, a csúcson rézlemezzel borított gömb – volt, amíg el nem lopták. A kilátó jó állapotban van, néhány szerelmespár bevéését leszámitva.

Jutas vitéz-kilátó

Építésének ideje: 2014
Tervezője: Magyar János építész-mérnök
Helye: Fenyves utca 2357/2 hrsz.
Anyaga: vörösfenyő
Magassága: járószint 6,15 méter
Alapterülete: bruttó 44,5 négyzetméter, kilátószint alapterülete 11,8 négyzetméter

Az úgynevezett Csiga kilátó az organikus jellegű növekedést jelképező, algoritmikus-spirál alaprajzból és erre állított kúp-palástból áll. Az algoritmikus, úgynevezett „növekedési spirál” az élő természetet legjobban leíró matematikai modell, a Fibonacci-számsor, az aranymetszés kiinduló eleme. Az építmény palástja is a Fibonacci-számsor szerint emelkedik. A kilátó palástján és magján az eltérő színű farönkök a fenti számsort ábrázolják, a számsor elemeinek megfelelően 1-2-3-5-8-13 méter hosszúak.

A kilátó szintelen védőszerrel kezelt, hántolt vörösfenyő rönkökből készült, amelyeket a lépcsőt is tartó, spirálisan meghajtott, horganyzott acél zártszelvényhez rögzítettek. A kilátószintre félbevágott farönk lépcsőn jutunk fel. Az alkalmazott fa megjelenése rusztikus.

A lépcső is követi a növekedés ütemét, a pihenők közti egyes lépcsőkarokon 1-2-3-5-8-13 fellépést számolhatunk meg. 101 darab vörösfenyő törzsből épült, a közepén álló rönk 13 méter magas. Az építmény alulról, oldalról nyitott, így a forma negatívját is lehet látni, „bele lehet bújni”. Az alkotóelemek közötti réseken átlátni, ezeken átsüt a nap. A forma aktualitását fokozza, hogy a területen és a szomszédos kőbányában ammonitesz őslények – a fenti spirállal leírható – csiga alakú vázait találták.

A kilátó mellett turizmust szolgáló erdei bútorok (pad, asztal, szemetes, korlátrendszer), kissé távolabb futópálya, tanösvény és kültéri padok vannak, így ideális terep sportoláshoz vagy hétvégi sétákhoz. Autóval is megközelíthető.

Helyszíne meglepő, ráadásul nem jelentős magaslaton áll, a volt nagy kőbánya északi platóján. Elhelyezkedését igazolja, hogy a Savaria–Aquincum útvonal – amely városunkban a Laczkó-forrástól, a Séd vonalát követve haladt Kádártáig – épp ezen a területen kapcsolódott a Bala-tontól jövő, Balácán át vezető észak–déli római úthoz.

A Jutas vitéz kilátóból elsősorban földrajzi látványok tekinthetők meg: dél felé az Aranyosvölgy, távolban a vár kontúrjával, észak felé pedig a Bakony vonulatai. Ez utóbbi látványát sajnos rontják az északi iparterület létesítményei.

Érdekesség, hogy e területre két kilátó terve is elkészült, sőt mindkettő engedélyt is kapott. A másik egy minimalista, többteraszos, szögletesebb elképzelés volt. A szakmai döntéshozók egyenlő arányban támogatták a két tervet, a döntést a beruházóra bízták. A megvalósult beruházás 41 millió forintba került.

Gizella-kilátó

Építésének ideje: 2015
Tervezője: Magyar János építész-mérnök
Helye: Gulya-dombi parkerdő 0404/3 hrsz.
Anyaga: horganyzott acél
Magassága: járószint 17,5 méter; teljes magasság 22 méter
Alapterülete: 4,5 méter sugarú kör, kilátószint alapterülete 16 négyzetméter

A Verga Zrt. Veszprém északnyugati határában, a Gulya-dombon lévő 30 hektáros vegyes erdő közjóléti parkerdővé fejlesztése keretén belül építtette a Gizella kilátó helyén lévő korábbi, faszervezetű kilátót 2008-ban, szintén Magyar János tervei alapján. A fából készült építmény a kiskilátó megmagasított változata volt, két terasszal. Ez azonban tönkrement, „lebontotta az erdő”. Bár voltak elképzelések a

megmentésére, végül úgy döntöttek, hogy a fakilátót elbontják, alapjára újat építenek, fémből.

A Gizella-kilátó 17,5 méteres járószintjével magasabb lett elődjénél. 360 fokos panoráma nyílik róla, északon a Bakony vonulatát lehet látni, keleten Gyulafirátót, Kádárta, Veszprém városa látszik, délen a Csupakot, Balatonfüredet övező erdők, a Balaton-felvidék hegyei, nyugaton a Déli-Bakony. A kilátó földúton közelíthető meg, gyalogosan. Gépkocsi számára is alkalmas az út, ám a parkerdő szabályzata értelmében környékére autóval behajtani tilos.

Az építmény a régi kilátó alapjait részben felhasználva készült, így az építéséhez földmunkára nem volt szükség. A lehetséges alaprajzi sémák közül a köralaprajzot választották a lágyabb, természethez közelebb – a fák törzsére emlékeztető – formavilága miatt. A klimatikus és bakteriológiai viszonyok, a fakilátó pusztulása miatt döntött úgy az építető, hogy acélból készüljön. Könnyed, az acélszerkezet előnyeit bemutató konstrukció lett, amelyben a tartóváz a formától nem különül el; csipkeszerű, könnyed, a háttérben lévő erdő látványát nem kitakaró, áttört szerkezetű.

Formája parabolikus hiperboloid: alsó-felső kör alaprajzra állított, egyszerű, megdöntött egyenesekből képzett forma, amely a torony kontúrját ívesen jeleníti

meg. Az alkotó egyeneseket két irányban körbevezetve csipkeszerű palást képződik, megadva ezzel a szélrácsot, és a „függőleges” tartóvázat is. Az így kialakult könnyedséget, átláthatóságot erősíti a segédszerkezetek hasonló kialakítása, az áttört pihenő, a lépcsők, a pengeszerű acél korlátok.

A kilátószint fedett, az átláthatóságot szintén fokozza, hogy a kúp alakú, kis hajlású tetőre üvegfedés került. Így nemcsak 360 fokban lehet körbetekinteni, de az égre is fel lehet nézni.

A kilátó hétemeletes, mindegyik szintjén körbe lehet sétálni. A szintek közötti lépcsők egykarúak, egymással párhuzamosak, így az építmény belső szerkezete is harmonikus látványt nyújt. Az igazi panoráma természetesen a legfelső szintről tárul elénk, ám másik funkciója – bepillantás az erdő életébe – az alsóbb szintekről is érvényesül.

A szerkezetnek köszönhető, hogy a kilátó „zenél”. Részben a szél levegője szólaltatja meg, részben a rajta járók lépésszaja alakul át csengettyűhanggá.

A kilátó 66 tonna horganyzott acélból készült, a beruházás összege 55 millió forint volt. Környezete rendezett, pihenőpaddal, információs táblával. Állapota jó, bár már ezen a kilátón is megjelentek az „itt jártam” és „szeretlek” feliratok.

Herth Viktória

A Tűztorony zenéje

Jelenlegi ismereteink szerint az 1938-as Szent István jubileumi év előkészítése kapcsán, az 1937. április 2-i városházai értekezleten merült fel elsőként a veszprémi Tűztoronyba tervezett harangjáték ötlete. Iklódy-Szabó János kincstári főtanácsos, Bokrossy Jenő műszaki tanácsos és dr. Tekeres Lajos közigazgatási tanácsos vetették fel az ötletet. Bokrossy szerezte meg hozzá az anyagiakat. A szerkezetet állványra szerelt kisebb és nagyobb harangokból, továbbá egy kiálló fém rudacskákkal ellátott forgatható hengerből tervezték összeállítani. Terv szerint délben és este szólalna majd meg.

1937 júniusában Csury Ferenc szegedi zeneszerkesztő-készítő mester kipróbálta a tér akusztikáját egy 5 wattos erősítővel. Tervei szerint 24 magyar népdal lenne hallható (négy henger, mindegyiken hat zenedarral). A toronyban lenne egy zongorabillentyű-szerű, kétoktávnyi klaviatúra, gongrudakkal, amelyen le lehet játszani bármilyen harangjáték céljára megfelelő éneket (pl. *Boldogasszony Anyánk...*, *Hol vagy, István király...*, *Himnusz*, *Hiszek-e*). Elektronikus erősítő és dinamikus hangszóró tartozik majd hozzá. Beszédet is lehet vele felerősítve mondani. Tűzvész vagy légítamadás esetén pedig egy riasztósziréna bekapcsolásával pillanatok alatt az egész város riasztható általa. Teljes költségét 5000 pengőre becsüli a tervezet. Iklódy-Szabó János intézte, hogy az idegenforgalmi propagandaalapból a város ehhez segítséget kaphasson.

A harangjáték főpróbáját 1938. május 10-ére tervezték. Július 17-én hírül adta a helyi sajtó, hogy a harangjátékot szeptember 27-én avatják fel. Csermák, Bihari, Lavotta szerzeményeit fogja játszani. Szeptember 11-én közölték, hogy október 3-án avatják fel a harangjátékot. Szeptember 18-án viszont azt közölte a sajtó, hogy nincs még megállapítva a harangjáték felavatásának időpontja. Majd október 2-án – feltehetően a Felvidék déli sávjának visszacsatolásával kapcsolatos események miatt – a Szent István ünnepi hét megtartását a város vezetősége későbbi időpontra halasztotta.

1939. február 12-én tudósított a sajtó, hogy a Tűztorony harangjátékára 470 pengőt szavaztak meg. Az óra kivilágításának költségei (közvilágításra kapcsolva) 500 pengőn belül várhatók.

Brodzsky Ferenc, Veszprém megyei város zeneiskolája tanára az iskola 1938–39. évi (június-július hónapok fordulóján, legkésőbb július 2-án megjelent) évkönyvében már arról számolt be, hogy: „a harangjáték a Felvidék visszacsatolásának örömnepén szólalt meg először.” A

következő darabokat játssza: 1. Kisfaludy Sándor – Arnold György: *Füredi Nemzeti Ének*, 1831, 2. Csermák Antal: *Lasú magyar*, 3. Kemény Ferenc: *Veszprémi verbunk*, 1815, 4. Bihari János: *Bercsényi nótája*, 5. Ismeretlen szerző: *Magyar Biedermeier dal*, 6. Ruzitska Ignác: *Verbunk és friss*. A harangjáték naponta kétszer, 12.20-kor és 19.20-kor szól meg. A darabok a Veszprémi Takarékpénztár falára elhelyezett táblán vannak feltüntetve.

A helyi sajtó végül nem tudósított a harangjáték felavatásának pontos időpontjáról. A Szent István-emlékév számos programját az 1938-as felvidéki események miatt 1939 nyarára halasztották. A sokrétű ünnepi eseménysorozat egyes állomásai között feltehetően elsikkadt, elfelejtődött ennek az eseménynek a megemlézése. A legvalószínűbb talán az 1939. júniusi felavatás lehet.

1941. július 13-án arról adott hírt a helyi sajtó, hogy légiriadó alkalmával előfordulhat, hogy a villamos áramszolgá-

tatásban zavar keletkezik. Ez esetben a légvédelmi riadójelet kézi hajtású szirénákkal, a Tűztorony harangjának kongatásával, tűzoltó- és mentőautók szirénájának üvöltő hangjával lehet leadni.

A II. világháború során Veszprém és környéke igen súlyos földi és légi harcok színtere volt. A térségben számos hadiüzem (Veszprém, Pét, Fűzfő) működött, itt húzódott a Budapest–Szombathely vasúti fővonal és országút, Jutason és Szentkirályszabadján katonai repülőterek létesültek. A Balaton hatalmas víztükre kitűnő gyülekezőpontja volt az ellenséges légi kötelékeknek. A légi figyelőnek helyt adó Tűztorony is minden bizonnyal megsérülhetett, harangjátékával egyetemben. A háborút követő zaklatott évtizedekben pedig teljesen elfelejtődött a város mindennapjainak ezen kedves színtere.

A már jó ideje felállványozott Tűztorony javítását végül nem lehetett tovább halogatni, 1984–1985-ben megtörtént a felújítása. 1988. május 1-jén, 11.45 órakor került sor ismét harangjáték avatására a Tűztoronyban. Ezúttal Csury Ferenc szegedi óraműves unokája, Csury László ajánlatára Gulácsi János elektrotechnikus, pécsi kisiparos – aki addig 36 toronyórát készített – alkotta meg az új harangjátékot. A munkát Pordány István, a Veszprémi Városgazdálkodási Vállalat főmérnöke szorgalmazta. A digitális szerkezet egy stabilizált kvarcgenerátorhoz kapcsolódott. Egész órákora annyiszor szólalt meg a szerkezet, ahány óra volt. Egy japán memóriaegységbe táplálták be a zeneszámot, Csermák Antal *Sarkantyús verbunkját*, amely délelőtt 10-től este 6-ig óránként volt hallható, több mint egy percen át. A szerkezethez egy 100 wattos erősítő-berendezés és négy 25 wattos hangoszlop tartozott. A szintetizátor beszerzését vámrendelkezések nehezítették.

2011. szeptember 19-én Dolhai Krisztián veszprémi lakos levélben fordult a város vezetéséhez, amelyben javasolta az 1938-ban felavatott, akkor még kilenc zenedarabot játszó harangjáték visszaállítását. Akkor a terv, noha a város vezetőinél támogatásra talált, nem valósult meg.

2014. július 24-én Rattig Gergely, a Pannon Egyetemen működő Panda Büfé és Programozó Kft. vezetője levélben fordult a Laczkó Dezső Múzeumhoz a Tűztorony zenei kínálatának bővítése kapcsán. Javaslatára fiatalos, modern dallamok szólalnének meg, indoklása szerint: „Úgy gondoljuk, ha van lehetőségünk ötvözni a műemlékeket napjaink jellegzetességeivel, ha bele tudunk csempészni valami újat a régibe, a mai nap egy szeletét a régmúltba, akkor az a kontraszt felkeltené a fiatalok érdeklődését.” A múzeum felkarolta az ötletet, és több egyeztetés után, a város vezetésével együtt közös működtetésről állapodott meg.

2015. május 4-én alpolgármesteri sajtótájékoztató keretében ismertette a Tűztorony zenéjének megújítására vonatkozó elképzeléseket. A tervek szerint a Tűztorony a már jól ismert Csermák-verbunkost játszaná minden órában, bizonyos alkalmakkor azonban más dallamokra is

képes lenne, így a fesztiválokhoz, városi rendezvényekhez, egyházi és világi ünnepekhez illő zenék visszhangozhatnának a városban. Az egyetemisták által indított kezdeményezés megvalósítása érdekében a fejlesztés háromszázezer forintos költségén az együttműködő felek egyenlően osztottak, amelyről együttműködési megállapodást írtak alá.

Az első új zeneszám 2015. május 7-én, Gizella-napkor, 9, 12, 15, 18 órakor csendült fel, mely az *István, a király* rockopera átdolgozott változata volt. A Tűztorony harangjátékának teljes körű megújulásáról 2015. december 2-án tudósított a helyi sajtó. A *Csermák-verbunk* ettől a naptól kezdve közel 70 zeneszámmal bővült ki, ami az óráutésekkal együtt 94 darabot jelent. Az ünnepek és alkalmak körét Perlaki Claudia, a Polgármesteri Hivatal kulturális csoportvezetője állította össze, az ehhez illő, kapcsolódó zenei anyagot Rostetter Szilveszter orgonaművész válogatta, majd elkészítette a zenei átiratokat is.

Az adventi időszakban ekkortól az alábbi dallamok szóltak:

Mikuláskor: *Hull a pelyhes fehér hó* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

Advent 1. hétvégéjén: *Ó jöjj, ó jöjj, Üdvözítő* – 16-tól 20 óráig.

Advent első vasárnapján: *Ó jöjj, ó jöjj, Üdvözítő* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

Advent 2. hétvégéjén: *Harmatozzatok* – 16-tól 20 óráig.

Advent második vasárnapján: *Harmatozzatok* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

Advent 3. hétvégéjén: *Ó, fényességes szép hajnal* – 16-tól 20 óráig.

Advent harmadik vasárnapján: *Ó, fényességes szép hajnal* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

Advent 4. hétvégéjén: *Csángó adventi Mária-ének* – 16-tól 20 óráig.

Advent negyedik vasárnapján: *Csángó adventi Mária-ének* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

December 24-én, Szenteste 17 órától 25-én éjfél után 1 óráig óránként: *Csendes éj*.

December 25-én, Karácsony 1. ünnepén reggel 7-től délelőtt 11 óráig: *Csordapásztorok*, déli 12-től este 20-ig óránként: *Mennyből az angyal, Nagykarácsony éjszakáján*.

December 26-án, Karácsony 2. ünnepén: *Kis karácsony, nagy karácsony* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

Az év többi ünnepnapjain hallható zenék:

2016. január 22-étől kerültek fel a toronyzene lejtársójára, az alábbiak szerint:

Január 22-én, a Magyar Kultúra Napján: *Bartók Béla: Este a székelyeknél* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

Március 15-én: *Kossuth Lajos azt üzenté* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

Március 23-án, a Magyar–lengyel barátság napján: *Chopin* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

A Nagyhéten, virágvasárnaptól nagypéntekig: *Ubi Caritas* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

Húsvétvasárnap: *Händel: Győzelmi kórus* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

Április 11-én, a költészet napján: *József Attila–Sebő Ferenc: Rejtelmek* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

Május 4-én, Szent Flórián-napján (a tűzoltók napja): *Händel: Tűzijáték* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

Április vége–május eleje, ballagási időszak: *Ballag már a vén diák* – péntek 12 órától, szombat 7–20 óráig kétóránként; *Gaudeamus igitur* – péntek 13 órától, szombat 8–19 óráig kétóránként.

Május 7-ei hét, Gizella-napok: *Isten, hazánkért...* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

Május 29–30-án, a régészet napja: *Szeikilosz sírfelirata* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

Május utolsó vasárnapján, a hősök emléknapja: *A veszprémi tűztoronyba...* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

Június 4-én, a Nemzeti Összetartozás

Napján: *Boldogasszony Anyánk* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

A Múzeumok Éjszakáján: *Muszorgszkij: Egy kiállítás képei* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

A VeszprémFest idején: *Csermák* – reggel 7 órától 15 óráig óránként, *Charpentier* – 16 órától 20 óráig óránként.

Az Utcazene-fesztivál nyitónapján: *Reider: Kossuth utcán* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

Augusztus első vasárnapján, a hagyományos népművészeti és kirakodóvásár napján: *Én elmentem a vásárba* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

Augusztus elején, az Auer Hegedű-fesztivál idején: *Csermák* – reggel 7 órától 15 óráig óránként, *Glazunov: Hegedűverseny* – 16 órától 20 óráig óránként.

Augusztus 20-án, Szent István napján: *Szörényi: István a mi urunk* – reggel 7 órától 19 óráig kétóránként; *Kodály: Hol vagy, magyarok tündöklő csillaga* – reggel 8 órától 20 óráig kétóránként.

Szeptember utolsó vasárnapján, a Szent Mihály-napi búcsú napján: *Szent Mihály arkangyal* – reggel 6 órától 22 óráig.

Október 23-án: *Beethoven: VII. szimfónia* – reggel 7-től este 20-ig óránként.

A repertoár nyitott, további zeneszámokkal is bővíthető. A Tűztorony lejártszövege lehetővé teszi, hogy az egyetemisták által javasolt zeneszámok is felkerülhessenek a zenei kínálatba.

2016-ban finomhangolások, apró javítások történtek a hangzáson, az időzítésen, figyelembe véve a lakossági észrevételeket is. 2017-ben azután megvalósulhatott az a korábbi terv is, hogy a digitális zenehangot élőzenés hangzás váltsa fel, a Tűztoronyból valódi hangszeres zene szóljon. Rostetter Szilveszter orgonaművész elkészítette az újabb zenei átiratokat is. Az egyedi, kifejezetten haranggyűttestre készített átiratokat a Szilágyi Erzsébet Keresztény Általános és Alapfokú Művészeti Iskola Haranggyűttese játszotta fel. A nyári szünetben Albertné Balogh Márta tanárnő vezetésével, tizenkét diák közreműködésével rögzítették a közel hetven zeneszámot a ferences templomban. A megvalósításban technikai segítőként Almásy András és Triebel László vett részt. 2017 decemberétől az élőzenés dallamok hallhatók. A zenei finomhangolások, igazítások folyamatosak a minél tökéletesebb élmény érdekében.

Rainer Pál

Újra a régi

A veszprémi érseki palota külső felújításáról. Megbízó: Veszprémi Főegyházmegye, építész: Martin Gábor, statikus tervező: Ther Antal, restaurátorok: Fekete Attila kőrestaurátor, Jeney Zoltán farestaurátor, kutató: G. Lászay Judit művészettörténész, kivitelező: Vemévszer

A 18. század a veszprémi vár nagy, városléptékű újjáépítésének időszaka. A palota 1765 és 1776 között történt felépítése lehetővé tette a püspök számára, aki egyben a megye főispánja is volt, hogy rangjához méltó, reprezentatív épületben lakhasson. Koller Ignác püspök korának egyik legjelesebb hazai építészt, Fellner Jakabot bízta meg a palota tervezésével és építésével. Noha az első, még nagyobb szabású tervekől eltérően (a nagypréposti palota és a Gizella kápolna megmaradását tekintve szerencsére) kisebb alapterülettel készült el a mű, franciás stílusával, finom részleteivel, belső gazdagságával mégis a legértékesebb barokk építészeti emlékeink közé tartozik. Mivel az egyházi funkció az évszázadok során változatlanul megmaradt, a palota megőrizhette eredeti karakterét, struktúráját, alaprajzát.

Az épület fedélszékének állapota, lábazati zóna nedvesedése miatt, a veszprémi főegyházmegye megbízásból a tető és a homlokzatok felújítására került sor. A munkálatokat gondos tervezés és műemléki előkészítés előzte meg. A kivitelezés során is számos újabb ismerettel gazdagodtunk. Ma a főszárnyból, mellékszárnyakból, sarok- és középizalítokból álló tömeget egy összetett manzárdtető fedi, amely a széles főszárny feletti felső részén lapos, járható. A barokk fedélszéket többször javították, statikai problémáit, állagromlásait, korhadásait a különböző időszakokban fa segéd-szerkezetekkel, elemekkel, támaszokkal és vaselemek felhasználásával stabilizálták. A palota főszárnyát Fellner Jakab eredetileg két párhuzamos gerincű sátoztetővel (árok-tetővel) fedte, melyek középtengelyében a

két hosszanti tetőszakaszt (erkélyes közeprzalitokat) nyeregterővel kötötték össze. Ez a szerkezet megőrződött a tetőben. A széles épülettömegek lefedését évszázadokon keresztül ároktető-rendszerek alkalmazásával végezték. A két sátoertőt később (19. sz. vége?) egy kis hajlású tetővel fedték le, a mai tetőformát kialakítva, ennek időpontját nem ismerjük. A várbeli házak tetejét elpusztító 1909. áprilisi tűzvész, a *Vasárnapi Újságban* írtak ellenére nem tett kárt a püspöki palotában. A fedélszék építésben megmaradt.

A restaurátori kutatás megerősítette a nyolcvanas években történt homlokzat-felújítás során tett megállapítást, a palota eredetileg is egyszínű, fehér meszelést kapott, és ez az állapot hosszú ideig változatlanul fennmaradt. Ez az egyszínű

festés tökéletesen illik Fellner felfogásához, a francia barokk városi palota stílushoz. A felújítás során megszüntették a palota anyag szerinti szétszínezettségét. A veszprémieknek valószínűleg ez szokatlan összkép. A barokk épületek esetében a kőszerkezetek natúr felületben tartása a 20. század közepe óta gyakori. Ez ellentmond a történeti építészeti szabályainak. Eredetileg az összetartozó építészeti tagozatok elemeit, részeit azonos módon kezelték. Ennek hiánya jól látható volt az erkély és a bejárati kapu esetében is. A natúr kőelemek esetlegesen csatlakoztak a vakolt, festett felületekhez, építészeti elemekhez. Ugyancsak indokolatlan volt az ablakok könyöklőinek anyagszerű láttatása, natúr kőként való bemutatása. A kőfelületeket is vékony meszes festéssréteggel látták el – esetünkben fehér színnel. Ezt a barokk képét kapta vissza a palota. Egyszínűre komponált homlokzatok esetében a tagozatok, stukkódíszek éleinek pontossága, az indák, levelek, térbeli masnik, konzolok plasztikai minősége alapvetően meghatározza a homlokzati fény-árnyék játék hatásának erősségét.

Restaurátori kutatásból tudjuk, hogy a homlokzati címer színes volt, de már

nincs a rekonstrukcióhoz elegendő támpontunk. A homlokzaton vakolatlevegés csak a lábazati zónában végeztek, és ahol az állékonyt veszélyeztette volna a megtartás. A vakolat a felületeken kőkeménységű, jó megtartású.

Jelentős munka volt a homlokzati stukkók restaurálása. Mindez a sok utólagos réteg eltávolítását, tisztítást, hiányok pótlását, rekonstrukcióját, korábbi 20. századi felújítások során felrakott rossz, otromba pótlások eltávolítását, újramodelálását jelentette. Ahogy a nyíláskeretek kőfaragványain, úgy a stukkók készítésében is több kéz, mester munkája különíthető el. Restauráltak a kapukat is. Az érseki palota utcai homlokzata déli szárnyának kőkeretes tetőablaka évtizedek óta kissé hátrabilent állapotban rögzült. A felújítás műszaki szakemberei gondoskodtak a keret stabilizálásáról, a szerkezet elemeinek egyben tartásával.

Egy műemléki helyreállítás csapatmunka, ahol a tervezők, restaurátorok, kivitelezők, kutató szoros együttműködésére és a tulajdonos támogatására van szükség. A palota rekonstrukciójának résztvevői számára ez alapvető volt.

G. Lászay Judit

Pikkelylevelű fenyőörítkaságaink

A pikkelylevelű ciprusfélék családjának (*Cupressaceae*) is több, ritka képviselője megtalálható városunkban

A városi terek fásulása

Legyen a városunkban több zöldterület, ahol a természet él. A városi terek fásulása nemcsak a városi környezetet szépíti meg, hanem a levegőt tisztítja, a hőszigetelést segíti, és a városi állatok számára is menedéket nyújt. A városi terek fásulása a városi környezetet szépíti meg, a levegőt tisztítja, a hőszigetelést segíti, és a városi állatok számára is menedéket nyújt. A városi terek fásulása a városi környezetet szépíti meg, a levegőt tisztítja, a hőszigetelést segíti, és a városi állatok számára is menedéket nyújt.

Séd, 2018. 1-2. sz., 25. old.

ünk fenyői

A fenyők a városi terek fásulásában fontos szerepet játszanak. A fenyők a városi terek fásulásában fontos szerepet játszanak. A fenyők a városi terek fásulásában fontos szerepet játszanak. A fenyők a városi terek fásulásában fontos szerepet játszanak. A fenyők a városi terek fásulásában fontos szerepet játszanak.

Séd, 2018. 3. sz., 5. old.

Hosszú tűs ritkaságaink

A hosszú tűs ritkaságaink a városi terek fásulásában fontos szerepet játszanak. A hosszú tűs ritkaságaink a városi terek fásulásában fontos szerepet játszanak. A hosszú tűs ritkaságaink a városi terek fásulásában fontos szerepet játszanak. A hosszú tűs ritkaságaink a városi terek fásulásában fontos szerepet játszanak.

Séd, 2018. 5. sz., 31. old.

A tuja-félék alcsaládjának (*Thujoideae*) hazánkban meglehetősen ritka képviselője a gyantás cédrus (*Calocedrus decurrens*, *syn.; Heyderia decurrens*, *Libocedrus decurrens*). Veszprémben az alapfaj egy példánya él

a Simonyi iskola melletti lépcső oldalánál, a támfal felett. Hazája Észak-Amerika nyugati, párás hegyvidéke Oregontól Észak-Nevadáig, ahol kúpos koronájával eléri a 40 m-es magasságot is. Ágai nagyjából vízszintesek, hajtásai bökölök. Pikkelylevelei 3–10 mm-esek, sötétzöldek, merevek, szúrósak. Dekoratív, porzós virágzatai sárgák, sárgászöldek, hosszúságuk 1,5–2 cm, szélességük 2–3 mm. Termésük világos vörösesbarna, 2–3 cm-esek. A fiatal példányok kissé fagyérzékenyek, lassan

nőnek. Később növekedésük felgyorsul; kedvező körülmények között 12–15 éves koruktól 80 centiméteres, egyméteres növekedést is produkálhatnak. Jól tolerálják a meszes talajt és a meleget, de a szárazságot nem bírják. Ez jól látszik a Hóvirág-lakótelepi, mintegy negyvenéves példány csúcscsáradásából is. Több kertészeti fajtája ismert; ezek közül egy sárga-tarka példány (*Calocedrus decurrens 'Aureo-variegata'*) él a Kossuth Lajos utca alján, a korábban ismertetett kék atlaszcédrus (*Cedrus atlantica 'Glauca'*) szomszédságában.

Az Észak-Amerika csapadékos éghajlatú nyugati részének 500–1000 méter körüli tengerszint feletti magasságú régiójából (Északnyugat-Kalifornia, Oregon) származó oregoni hamisciprus (*Chamaecyparis lawsoniana*) mint faj városunkban nem számít ritkaságnak, azonban több, egymástól jelentősen eltérő megjelenésű

fajtája közül néhány kimondott különlegesség, így ezek megemlézése indokolt.

Veszprémben ritkasága miatt a gömb alakú (*Chamaecyparis lawsoniana 'Globus'*) fajta tűnik ki, melynek egy kimondottan

szép, mintegy két méter magas, negyven év körüli példánya található a Simonyi iskola mellett. Rajta kívül még 4-5 egyed él az Egry- és a Hóvirág-lakótelepen s további 4-5 példány a Papvásár utcában. Ez az 1975-ben elismert magyar fajta (*id. Barabits Elemér!*) teljesen télálló, szürkészöld

lombozatú, fiatalon szabályos gömb, idősebb korában tojásdad alakú. Legnagyobb ellensége a téli kiszáradás, amikor is sűrű, zárt, talajszinten elterülő lombozata miatt nem jut vízhez.

1893-ban előállított holland fajta a holland vagy wissel hamisciprus (*Chamaecyparis lawsoniana 'Wisselii'*). 8-10 méter magasságúvá fejlődik. Mereven elálló, vízszintes ágai ritkák, végük ívesen felhajló. Pikkelylevelei feltűnően aprók, rövidek. Piros porzós virágzatai rikítóak. Érdekes alakja miatt kedvelt, főleg fiatal korában rendkívül tetszetős fajta.

Veszprémben néhány példánya a Csermák Antal utca 14. számú épület déli oldalán látható.

Egy másik, az országban is ritka fajta, a csüngő ágú oregoni hamisciprus (*Chamaecyparis lawsoniana 'Pendula'*) egyetlen – akkor mintegy húszéves – közterületi példánya a megyei könyvtár felújításakor semmisült meg. E fajtából Veszprémben jelenleg egyetlen példány ismert, ez 40-45 éves, és a Fenyves utca 19. számú ingatlanon, a volt városi kertészet udvarán található.

Ugyancsak Észak-Amerika nyugati részéről, ahol Oregontól Alaszka déli részéig honos (Kanadában csak a part menti sávban és a szigeteken él), került Európába a nutka hamisciprus (*Chamaecyparis nootkatensis*). Hazájában párás viszonyok közepette él, 20-25 méter magasra nő, karsú kúp alakú, a hamisciprusok közül a hideget legjobban tűrő fenyő. Kérge fiatal korában vöröses, később barna színű, és spirálisan hámlik. Alsó ágai a talajra hajlva legyökeresednek. Sötétzöld pikkelylevelei merevek, szúrósak, jellegzetes illatúak. 8-10 mm-es tobozai gömb alakúak, két év alatt érnek be.

E meszet nem szerető, a szárazságot nem tűrő faj csüngő ágú, 'Pendula' fajtáját ma már csak két, 45-50 éves példány képviseli; egy a Megyeház téren és egy a Stadion utca 24. számú épület előtt (kettő a Stadion utca – Wartha Vince utca kereszteződésénél – néhány éve pusztult el).

A szavára hamisciprus (*Chamaecyparis pisifera*) Japánból származik. Hazájában 30-40 méter magasra nő. A talajjal

szemben igényes, rendszeres vízellátást, állandó és magas páratartalmat megkövetelő, a városi viszonyokat nagyon rosszul viselő faj.

E fajnak Veszprémben – egy-egy példánnyal – két fajtáját láthatjuk. Ezek egyike egy kb. 40-45 éves sárga szavára hamisciprus (*Chamaecyparis pisifera 'Aurea'*) a Gusto13 étterem Csermák Antal utcai oldalánál, a járda és az épület között látható, míg az egzotikus megjelenésű fonalas szavára hamisciprus (*Chamaecyparis pisifera 'Filifera'*) – több más fa árnyékában/védelmében – az Erzsébet tér Kálvária felőli szegletében él. Ez utóbbi fajtára jellemző a gyér elágazás; ágain a zöld ágacsok fonalszerűek, hosszan lecsüngenek.

Unikum s feltétlen védelmet érdemlő növény az OTP-székház északi oldalánál található emelt szintű gépkocsiparkoló lépcsőfeljárójánál látható arizonai ciprus (*Cupressus arizonica*). Hazája az USA

délnyugati (Arizona, Dél-Kalifornia) és Mexikó északnyugati, félsivatagos vidéke. Ennek megfelelően meleg- és napfényigényes, szárazságtűrő; a meszes talajt is jól bírja. Eredeti termőhelyén 15 méter körüli magasságúra nő. Fiatal korában gyorsan nő, ágai felfelé állnak, alakja zárt oszlop. Idősödve ágai egyre inkább szétterülnek, vízszintes állást vesznek, alakja széles kúppá, piramisszerűvé válik. Szabad térállásban alsó ágai nem pusztulnak el, nem kopaszodik fel. Hidegtűrő (félsivatagi hideg/fagyos éjszakák), de fagytürése egyedenként változik (a kékebb/ezüstösebb lombú példányok az edzettebbek). Kérge barna/vörösbarna színű, hosszanti csíkokban hámlik. Az ágakon szemben álló pikkelylevelei zöldek, szürkészöldek, sőt egészen kékesek, ezüstösök is lehetnek. Gömb alakú toboztermése éretten zöldes árnyalatú barna, kb. dió nagyságú.

Az egyetlen veszprémi példány kb. 6 m magas, 45-50 éves, szép, feltűnően ezüst színű. Szépségére, ritkaságára tekintettel feltétlen védelmet érdemel/igényel.

A keteleeri boróka (*Juniperus chinensis 'Keteleeri'*) a kínai boróka (*Juniperus chinensis*) egy 1910-ben, Belgiumban nemesített, tíz méter körüli magasságot elérő, rendkívül dekoratív fajtája. Tőtől ágas, tömött ágrendszerű, fiatal korában keskeny, később kiszélesedő, szabályos kúp alakú koronája ezüstös-kékes-zöld színű,

pikkelylevelei szúrósak. Igen bőven terem; tobozbogyói halvány fehéres-kék árnyalatúak, viszonylag nagyok: 10-12 mm átmérőjűek.

Veszprémben 6-8 képviselőjük található. Közülük a legidősebb, mintegy 50 éves a Szent Imre téri, míg a legszebb a Színház-kertben, az '56-os kopjafa melletti 40-45 éves példány.

Észak-Amerika nyugati, száraz, meleg régiójában él a hazájában mintegy 10-12 méter magasságúvá fejlődő, tőtől ágas, szürkészöld levelű, apró, kék tobozbogyó termésű oregoni boróka (*Juniperus scopulorum*). Magát az alapfajt nem természetik/szaporítják, viszont az 1960-as évektől egyre több fajtáját szelektálták, melyek rohamosan váltak divattossá. Néhány fajta Magyarországon is elterjedt. Ezek egyike a holdfény boróka (*Juniperus scopulorum 'Moonglow'*). E fiatalon többé-kevésbé zárt, kúp alakú, később piramis alakot felvevő,

6-8 m magasságúra növő kis fa pikkelylevelei feltűnően ezüstszerűek. Viszonylag sok, két év alatt beérő, kék termésével igen dekoratív növény. Veszprémben egy példánya él közterületen, ez a Cholnoky-lakótelepen, a gyógyszertár előtt látható.

A virginiai boróka (*Juniperus virginiana*) Észak-Amerika nagy területén – Floridától egészen Kanadáig, főleg az atlantikus keleti részeken – elterjedt, hazájában 20-25 méteresre is megnövő, hegyvidéki fenyő. Az USA-ban „vörös cédrusnak” is nevezik, erdészetileg is jelentős. Kérge szürkés-vöröses barna, hosszú csíkokban hámlik. Vízszintesen álló

ági idősebb korban lehajlanak. Levelei sötétzöldek, szúrósak. 5-6 mm-es tobozbogyói hamvas-kékek, s már az első évben beérnek. A talajjal szemben nem túl igényes, de a városi, száraz, szennyezett levegőt nem szereti. Hazánkban teljesen télálló. Az alapfaj legnagyobb veszprémi példánya a dózsavárosi temetőben (4. parcella) található; ennek kora megközelítőleg 120-130 év, magassága 10-12 méter. 12

db, a részbeni beárnyékolás miatt jól-rosszul fejlett példány a Vámosi úti temető ravatalozójánál látható; ezek 50-55 évesek lehetnek. Egy szép, 50 év körüli egyed él még a Szent Imre téren, a Kinizsi üzletház mögött. Rajtuk kívül a fajt városunkban mindössze 6-8 gyengébben fejlett példány képviseli (pl.: Batthyány utca, Budapest utca – Kádártai út – Pipacs utca sarok, Csermák Antal utca).

Túl a pikkelylevelű ritkaságokon, egy további fajról is meg kell emlékeznünk, mely az eddigiektől egy teljesen eltérő, más család, a tiszafafélék (*Taxaceae*) tagja. E faj a kaliforniai nagymagvú tiszafa (*Torreya californica*), mely Kalifornia folyók menti hegyeiből származik.

Hazájában 15-20 m magasra nő. Tővétől ágas, eleinte szabálytalan kúp alakot fejlesztő, később szélesen szétterülő habitusú fa. Merve, kihegyesedő, szúrós, hajlott, smaragdzöld levelei 3-5 cm hosszúak, 2-4 mm szélesek, jellegzetes zellerillatúak. Termése viszonylag nagy, 3-4 cm hosszú, a kemény héjú, nagy magot élénkzöld, éretten puha termésburok veszi körül. A városunkban közterületen (a Stadion utca 21-23. számú ingatlanok előtt és a Szent

Imre téri rózságyban) élő két példány (és a Fenyves utcai volt városi kertészetben élő harmadik) 1974-ben, öt éves korában az erdőtelki arborétumból került Veszprémbe, így jelenleg 48-49 évesek, szépen, jól fejlettek.

Strenner József

Térségi szerepkörben

8. *Mozinet filmnapok* az Agóra filmklubjában, 2018. október 20-23.

A 20. születésnapját ünneplő, filmforgalmazással foglalkozó Mozinet Kft. parádés válogatással örvendeztette meg a filmek szerelmeseit az ünnep kapcsán. A *Mozinet filmnapok* ünnepi tematikáját az Oscar-díj adta. Korábban már díjazott alkotók új munkáit s a díjra aspiráló műveket láthattak a nézők premier előtti vetítéseken az ország 15 városában.

Azokban a városokban, ahol a programnak művészmozi adott otthont, vetítették a Mozinet korábbi sikerfilmjeit is, mint pl. a *Saul fiát*, az *Ida*, az *Ügyfél*, a *Testről és lélekről* filmeket vagy épp a legfrissebb magyar, Oscarra nevezett alkotást, a *Napszálltát*. Ne legyünk azonban elégedetlenek, az öt filmbemutató is valódi művészi élmény volt a négy napban.

Azt, hogy jól választottak az ünnepeltek, és a filmes étlap tényleg ínycsiklandozóra sikeredett, a részvétel is jelezte: az Agóra filmklubban már a harmadik vetítés után elérték a tavalyi nézőszámot, szép sikerrel zárult Veszprémben is a rendezvény!

Előként a *Silvio és a többiek* című, olasz-francia filmet láthatunk. Az Oscar-díjas Paolo Sorrentino filmje Silvio Berlusconi politikai pályafutásának és életének egy szakaszát tárja a nézők elé, a tőle megszokott filozofikus, festői beállításokkal tűzdelt stílusban. Talán a legmélyebb, legkülönlegesebb filmélmény *A sértés* című libanoni film nézőit várta. Tény, hogy Libanonról előbb jut eszünkbe Csontváry cédrusa, mint a filmművészet. Az amerikai filmakadémia is idén először jelölt a legjobb külföldi filmek közé libanoni alkotást. A filmet látva: jogosan. Ziad Doueiri rendező a Közel-Kelet aktuális, tragikus állapotába enged betekintést, s nyújt szívbe markolóan mély, sokáig gondolkodásra ösztönző filmélményt. A Mozinet filmnapok talán legjobban várt alkotása a *Mindenki tudja* volt (spanyol-francia-olasz), melynek rendezője jól ismert a magyar mozinézők előtt. Asghar Farhadi ezúttal először dolgozott nemzetközi stábbal s olyan sztárokkal, mint Javier Bardem és Penélope Cruz. A kétszeres Oscar-díjas rendező most sem okozott csalódást, a Spanyolországba helyezett történetben láthattuk, hogy megtanulta a hollywoodi rendezés sémáit, de csakis a legjobb értelemben! Az Agórán ezt a filmet övezte a legnagyobb érdeklődés, közel telt ház volt, ami persze szólt annak is, hogy a filmet csak januártól vetítik a hazai mozik. Ahogy a zárófilm, *Az átkelés madarai* (ko-

lumbiai, rendezője Cristina Gallego) bemutatójára is januárig kell várni. Mind a *Hidegháború* (lengyel, Pawel Pawlikowski), mind a kolumbiai film különleges élményt adott a nézőknek, akiket a lengyel film után teázós beszélgetésre vártak a szervezők.

Jó érzés, hogy Veszprém nem a kimaradó megyeszékhelyek sorát „gazdagította”, hanem részese volt egy országosan népszerű, rangos filmes eseménynek! Pár kérdésből álló kérdőívvel végzett közvélemény-kutatásomból kiderült (ezúton is köszönet a filmbarátoknak, akik válaszaikkal segítségemre voltak), hogy érkeztek látogatók az eseményre Lovasról, Márkóról, Herendről, Szentkirályszabadjáról, de még budapesti néző is ült a nézőtéren. Fény derült arra is, hogy a közönség legalább harmada látogatta a VMK hajdani filmklubját, ahogy a Hemo mozit is, s a többség nemcsak egy-egy filmet választott a filmnapok programjából. Több mint húszan jelezték, hogy az összes filmet megtekintik! A látogatók közt nagyjából azonos arányban voltak az Agóra környékén lakók a más városrészből érkezőkkel. Lám, lám, ha igazán érdeklődésre számíthat egy kulturális program, csökkennek a városon belüli távolságok...

A nyitófilm előtt Varró Attila bevezető előadását hallhattuk, kár, hogy az ismert filmkritikus a többi filmről nem szólt pár szót előzetesen, ajánlóként, ha már a filmklub vendége volt.

Színfoltja volt a vetítéssorozatnak, hogy az ünnepelt filmforgalmazó reklámanyagokkal, szóróajándékokkal, még ingyen elvihető DVD-kel is kedveskedett nézőinek. Végezetül idekívánkozik egy adat a Mozinet Kft.-ről: hazai és nemzetközi sikereit igazi mikrovállalkozásként éri el. Három tulajdonos jegyzi a céget, melynek két alkalmazottja van. Hatékonyságból és szakmaiságból jeles, melyhez már csak annyit tehetünk hozzá: köszönjük a filmélményeket!

Farkasné Molnár Csilla

A darab kint van

Quimby Teátrum. Veszprém, Hangvilla, 2018. október 20.

„Ezen a koncerten ülni kell.” Ezt mantrázgattam magamnak, miközben a Hangvilla nagyterme felé araszoló sorban lépkedtem. Sosem voltam még ülős Quimbyn, és az igazat megvallva nehezen is tudtam elképzelni, hogy ez a két szó – ülős és Quimby – megférhetnek egymás mellett. Végül szűkösen, de megfértek. Igaz, volt néhány dal, amikor csak a test maradt ülve, a lélek viszont valahol a gyomor fölötti kis zugokban ugrált és vonaglott és üvöltött, mondjuk azt, hogy *Legyen vörös!*

Apropó, vörös. A kezdés előtt le-sétáltam a színpadhoz, hogy szemügyre vehessem Kiss Tibi gitárját. (Erre sincs mindennap lehetőség.) *Gretsch Chet Atkins*. Igazi kuriózum ez a hangszer. És vörös. Gyönyörű és – hogyan is lehetne ezt szépen mondani? – patinásan megviselet. Itt-ott lepattogott a festék, benyomódott kissé a test faanyaga, a hátulján pedig szinte teljesen lekopott az eredeti borítás. Fel is írtam ezt gyorsan magamnak, hátha még jó lesz valamire ez a kép.

A kezdés előtt még körbenéztem a teremben: telt ház, 40-50 év körüli átlagéletkor. A zsúfolásig megtelt Hangvillát nem furcsálltam, de a korosztályom hiányát igen. Azok a fiatalok, akik még a *Most múlik pontosan* gigaslágerré válása előtt is hallgattak Quimbyt, és úgy ugráltak, vonaglottak és üvöltöttek a koncerteken, mint lélek a gyomor fölött az ülős *Legyen vörös* közben, azok a fiatalok, az Y-generáció, a 30 év körüliek nem nagyon voltak itt. Pontosán a napokban olvastam egy posztot, amiben a szerző éppen erre a jelenségre kérdezett rá: Miért megy el Veszprémből ez a korosztály? Ez a kérdés természetesen nem a koncertbeszámoló része, de a Quimby is szeret foglalkozni problematikus társadalmi jelenségekkel – a *Teátrum* számainak a fele ilyen volt –, ezért végső soron nagyon is jól megfér itt ez a gondolat.

Na de, vissza az estéhez! Ahogy behúzták a függönyt az ajtóknál, néma csönd lett. Fények a nézőtérre le, a színpadon fel, csönd, csönd, légkondi-zaj, semmi, zszszsz közönség, mi van már, jönnek, öröm, taps. Rögtön a kezdés jelezte, hogy ez valami más lesz: Líviusz egy Ady-verset szavalt. *A Hortobágy poétáját*. Ez itt a *Teátrum*, kérem szépen! És ahogy egy jó színdarabhoz illik, rögtön a kezdés ezer kérdést felvet a nézőben. Miért pont ez a vers? Társadalomkritika? Ez valamiféle szerep lesz, ami majd tompítja az élet a kritikának vagy tényleg ennyire tökösek ezek a srácok? Egy kis provokáció? Talán mindegyik. Akárhogy is, a kezdés izgalmasra sikerült. Később persze letisztult a kép. A dalok közti, rövid, dramatisztizált betétek mindegyike egy-egy aktuális problémát feszegetett. A szelfizés („egó-

zás”) mellett szociális kérésekről („Mindenkinek lelke van. Akkor becsüljük meg egymást!”) és ironikus viccbe oltott benzínárakról is szó volt. Láthatóan Líviusz érezte igazán elemében magát ezekben a blokkokban, de Dodinak is jól állt a színpad első szekciója. Talán néha kissé didaktikusak voltak ezek a jelenetek, nagyon meg akarták mondani a tutit, de minden bizonnyal így kell ezt ma csinálni. Ma még így kell. Beletolni az arcunkba, hogy, *Nyilvánvalóan* ellentétben, mi ne lássuk meg, „*milyen az álmok pórázán égni el*”.

Mindent egybevetve ezeken az elemeken túl más teatralitása nem volt az estének. Kiss Tibiék, ahogy ígérték, hozták a visszafogottabb és ritkábban játszott dalokat – nagyon régieket és nagyon újakat –, de azért bedobtak jó néhány slágert is. Elhangzott a *Halleluja*, az *Autó egy szerpentin*, a *Fekete lamour*, a *Ventilátor blues* és természetesen a *Most múlik pontosan* is. A fények és a háttérben feszülő LED-falakra vetített vizuál remek hangulati alátámasztást adtak a daloknak. A vizuálok különösen nagyszerűek voltak. Minden ízében profi produkciót láthattunk. Mint egy jó Chet Atkins gitár, kopások nélkül. (A kép jó lett valamire.)

A Quimby jó utakat talált magának. A nagykoncertek és fesztiválok mellett ez az intimebb, színházi közeg is jól áll a zenekarnak. Sőt ebben a környezetben és ebben az atmoszférában a szövegek olyan jelentésrétegeket is feltártak magukból, amit egy ugrálás, tombolás koncerten talán ki sem hallunk belőlük. Átlényegültek, kaptak egyfajta komolyabb, irodalmibb köntösöt, ami kifejezetten jól áll nekik. A szórakoztatás mellett itt sokkal nagyobb hangsúly esett az elgondolkodtatásra. A végén a zenekar meghajolt, levonultak a színpadról, én pedig ott maradtam, és néztem a kérdőjelekben kirajzolódó fényeket. Fontos dolgokról szolt ez az este. Többen ülve is maradtunk tőlük.

Fel kellene állni.

Varga Richárd

Lengyel- magyar barátság a zene nyelvén

Veszprém, Hangvilla, 2018.
november 10.

Különleges eseménynek lehetett része mindaz, aki szerencsés volt, és helyet kapott ezen az estén a zsúfolásig megtelt Hangvillában. Lengyelországot mentünk ünnepelni nemzeti ünnepe előestéjén, amely száz éve nyerte vissza függetlenségét, amire lengyel barátaim nagyon büszkék, és amiről itt Veszprémben méltó módon, ünnepi koncerttel emlékezünk meg.

A köszöntők után Porga Gyula, városunk polgármestere részére Jerzy Snopek,

Lengyelország nagykövete a Lengyel Köztársaság Érdemrendjének Lovagkeresztje kitüntetését nyújtotta át a lengyel kisebbség irányában kifejtett tevékenységéért. Rendkívül felemelő pillanat volt, megtiszteltetés városunknak.

Az ünnepi momentumot méltó módon koronázta meg az est második felében felhangzó grandiózus koncert a *Virtuózok* komolyzenei verseny zsűrijéből is jól ismert Balázs János Liszt Ferenc-díjas zongoraművész, Magyarország Érdemes Művésze, valamint a Kovács Péter vezette Bartók-Pásztory-díjas Mendelssohn kamarazenekar közreműködésével.

Balázs János 2002-ben a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Különleges Tehetségek Tagozatára nyert felvételt. Az egyetem befejezése után több nemzetközi zongoraversenyt nyert Magyarországon, Ausztriában, Franciaországban, az Egyesült Államokban és Japánban. Fellépett Európa nagyvárosaiban: Budapesten, Párizsban, Rómában, Londonban, Berlinben, Stuttgartban, Münchenben, Bécsben, Grazban, Pozsonyban, Bukarestben. Négy alkalommal turnézott Japánban, rendszeresen koncertezik az USA-ban. Szenvedélyes hévvel tevékenykedik a magyar zenei örökségért, a magyar zenészek, különösen Cziffra György emlékéért. Ő az alapítója és művészeti vezetője a Cziffra György Fesztiválnak, emellett a fiatal talentumokat oktatja a Snétberger Zenei Tehetség Központ tanáraként.

Balázs János generációjának egyik legtehetségesebb zongoraművésze. Zongorázását a fiatalos lendület, a kiemelkedő technikai tudás és a mély zenei átélés jellemzi. Művészi ösztöneire hallgatva egyéni zenei látásmódja hatja át előadásait, mely során hangot tud adni saját elképzeléseinek. Azt vallja, hogy „...a lélek mélyéről, a legőszintébb érzelmekből születhet meg az igazi zene”. Ezt tapasztaltuk meg a november 10-én felcsendülő művekben. A zeneértő közönség által jól ismert Chopin *g-moll ballada* mindenkit elkápráztatott az egyéni hangvétellel megszólaló áttetsző zenei szövettel. Igazi felvezetés volt a hivatalosan is másorra tűzött Chopin *e-moll zongoraverseny*hez. A háromtételes versenymű Chopin közismert kompozíciója. Népszerűségét mi sem mutatja jobban, mint az, hogy több film és színdarab zenéjeként is szolgált (*Splash*, *Truman Show*, *Varsói melódia*).

Balázs János interpretációja Chopin költőiségét emelte ki. Improvizatív motívumok, lágy dallamok, gyöngyöző futamok, szenvedély váltakozása jellemezte az első tételt. A lassú tétel hangvételében nyomot hagyott a zeneszerző magánéletét ez idő tájt felkavaró szerelem. Ezt az életérzést Balázs János interpretációja is közvetítette – gyengéd, ábrándos, áttetsző muzsika szólalt meg. A harmadik tételben viszont, amely a Mozart-zongoraversenyek csillogó tónusát idézte, a játékoság, az igazi *scherzo* hangvétel kapott hangot. A zongorával valódi zenei párbeszédet folytató Mendelssohn Kamarazenekar méltó partnere volt az est folyamán Balázs Jánosnak.

A lengyel-magyar barátság a zeneszerzők között is létezett. Chopin Liszttel ápolta barátságát, ez testesült meg a ráadásdarab kiválasztásában. Liszt Ferenc rendkívül virtuóz *6. magyar rapszódia*ja csendült fel, a közönség nagy örömeire.

A Balázs Jánostól kapott zenei ajánlók nem csupán pillanatnyi élmény volt: amit zongorázásával közvetített, túlmutat a zenén. A közönség ebből a különleges ünnepségből maradandó értéket vihetett haza magával. Hassa át mindennapjainkat mindaz az érték, ami velünk marad ebből a különleges estéből, ebből a különleges koncertből: az alázat, a barátság, az őszinteség, a tisztelet, az elismerés, a szeretet, és emlékezzünk erre a különleges estére, Lengyelország ünnepére!

Borbásné Gazdag Gabriella

Középkori kórusművek

Az Orlando énekegyüttes hangversenye. Veszprém, Árpád-házi Szent Margit-templom, 2018. október 28.

A veszprémi Margit-templom felszentelésének 80. évfordulója alkalmából rendezett kulturális és lelki programokat az Orlando énekegyüttes hangversenye zárta. Árpád-házi Szent Margit, a templom névadója a 13. században élt, ehhez a korhoz keresett egyházzenei kapcsolódásokat Vikman Pál művészeti vezető, és természetesen talált: a hangverseny első részében az együttes reper-toárjára egyébként nem jellemző, az *ars antiqua* korszakából származó énekeket szólaltatott meg, két kórusművet a híres Notre-Dame-i iskola gazdag anyagából. Akár magától értetődőnek is tűnhet ez a választás, hiszen a párizsi szellemi központban az 1200-as évek körül alkotó, nagyrészt névtelen mesterek által megteremtett stílus, a gregorián ének változatos többszólamú feldolgozása a 13. században Európa-szerte elterjedt, a tatójárás után újjáéledő Magyarországon is jelen volt, ekkor ment végbe a magyar és a nyugati kultúra találkozása is, és ahogy a karnagy utalt rá, valószínűsíthető, hogy éppen ilyen énekeket hallhatott Margit is az egyházi szertartások alkalmával. (A kultúrák érintkezéséről szólva gondolhatunk akár a Leuveni-kódexben megtalált *Ómagyar Mária-siralomra*, amelynek bejegyzési helyét és a hordozó kódex használatát kutatva Vizkelety András a veszprémvölgyi apácakolostort tartja a legvalószínűbb helynek.) A kézenfekvő kapcsolódások mellett azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az említett énekanyag kottája – ami manapság már a világhálón egyszerűen elérhető – nem olvasható úgy, mint egy mai kotta, így Vikman karnagy ki-

tartó utánajárásának és saját bevallása szerint a szerencsének köszönhető, hogy a hangverseny műsora az elképzelése szerint állt össze.

A két alkotás az ünnepi hangvételi bevezetesként elhangzott *Alle psallite cum luya*, a 13. század végi ismeretlen francia szerző háromszólamú latin motettája után következett. A *Deus miseratus homini* című *conductus* az egyik legkorábbi ránk maradt négyszólamú kórusmű, és Perotinusnak, a párizsi Notre-Dame szerzetesének, a kor egyik legjelentősebb és név szerint ismert zeneszerzőjének tulajdonítják. A *conductus* abban az időben rendkívül kedvelt zenei forma volt, valószínűleg az egyes liturgikus részek közötti átvezetés kíséretétül szolgált, így szabadabb lehetett, alapját nem egy liturgikus gregorián, hanem a szerző által komponált dallam képezte, teret adva az alkotói tehetségnek. Az Orlando előadásában ez a nyolcszáz éves mű most frissnek és korszerűnek hatott, mintha a tizenhat énekes akkor és ott alkotta volna meg az összegyűlt hallgatóság számára. Egyértelműen érvényesült Vikman Pál törekvése, hogy felmutassa, a gótikus kor harmóniai nem idegenek attól, amit a mai ember befogadni kész, sőt a rendkívül izgalmas hangzások precízen előadva, a megfelelően megválasztott tempóban lebilincselő zenei élményt nyújtanak. A szuggesztív megszólaltatást a Margit-templom kitűnő akusztikája is segítette. Ugyanígy meggyőző volt a merőben más jellegű mű, a *Sederunt principes* című melizmatikus orgánium részletének előadása is. Szépen szóltak a gregorián alap hosszan kitarított alsó hangjaira építkező dallamok. Felmerülhetett a kérdés, vajon írhatta a két művet ugyanaz a szerző? Ma így jegyzik, de a több száz évi feledésből a 19. században visszahozott anyag még mindig sok rejtélyt tartogat. Különleges értéke az Orlando koncertjeinek, hogy Vikman Pál nagyon aktuális és érdekes zenekutatási témákat pendít meg, rövid magyarázatokat fűzve a kórusénekekhez. Jól átgondolt bevezető és átvezető szakmai kommentárjai most is nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a felhangzó zenével mélyebb kapcsolatba kerüljünk.

A vasárnap esti hangverseny második részében a reneszánsz kimagasló mestereinek egyházi műveit hallhattuk. A mindenszentek ünnepe és a halottak napja jegyében Pierre de Manchicourt miséjének *Agnus Dei* tétele, majd Palestrina és az angol Byrd egy-egy szerzeménye, végül Lassus lamentációs sorozatának egyik éneke hangzott el.

Lélekemelő és megható volt ez a koncert. Minden együtt volt, az ünnepi alkalom, az ihletet adó helyszín, a szépen felépített műsor, a karvezető és az énekesek teljes összhangja. Megnyerően és professzionálisan szólt a kórus, a biztos vezetést követve minden egyes tagja érzékenyen, teljes jelenléttel, magas színvonalon énekelt. Ismét megállapíthatjuk, különleges szellemi dimenziót

képvisel Veszprémben a régizenei műhely, elmélyült munkájukra, művészi teljesítményükre érdemes figyelni!

Ladányi Ibolya

Zene – történet

Kovács Attila zongorakoncertje. Pannon Egyetem, E-kamaraterem, 2018. szeptember 25.

Honnan ered a zene? – kérdezhetnénk, és Kovács Attila is ezzel a kérdéssel nyitotta meg az estét saját szerzeményének, egy improvizatív jazzkompozíciónak az eljátszása után, amely elmondása szerint annyira új darab, hogy még címet sem adott neki.

Mégis, honnan eredhet a zene? – ismételte meg a kérdést az előadó az E-kamara telt házas-pótszékés, jelentős részben fiatalokból álló közönségének.

Darwin szerint – felelt az általa feltejt kérdésre – a zene az állatvilágból ered, szerinte a zene például a madarak fütyje, amelyek különféle abszolút hangmagasságokban, motivikus ismétlődésekkel, ritmikus elrendezettséggel szólalnak meg. De Darwin ebben az esetben tévedett: mert a madarak fütyyéből hiányzik a tudatos tevékenység, és nem áll mögötte esztétikai akarat, az „csak” egy kommunikációs forma.

Nehéz, majdhogynem lehetetlen a zenéről beszélni, folytatta Kovács Attila. A zenét mindenekelőtt hallgatni kell, és nem kell feltétlenül érteni, mert az az érzelmekre hat, így mindenki képes befogadni, átérezni. Ennyiben különbözik a többi művészettől. Eredete meghatározhatatlan, valószínűleg a korai emberiség összejöveteleinek transzszzerű állapotba kerülésével függ össze.

„Viszont a zene történetéről lehet és kell is beszélni, mert a zene fejlődése ebben a több ezer éves történetben manifestálódik. Mivel az anyag hatalmas, így az előadás szubjektív is, mégis megpróbálok átfogó képet adni a zenéről, fejlődéséről, az egyes korszakokról és szerzőkről ennek a transzcendens művészeti ágnak a bemutatásával” – folytatta az előadó.

Aki ott volt az előadáson, az talán egyetért velem, Tisztelt Olvasó, hogy az estnek ettől a pillanatótól kezdve igen nehéz helyzetben van az, akinek az a feladat jutott, hogy valamiképpen tudósítson róla, visszaadja a hangulatát, érzékeltesse az előadó óriási tárgyi tudását és azt a zene iránti szenvedélyét, feltétlen elkötelezettségét, tiszteletét és alázatát, amelyet két órán keresztül osztatlan figyelemben részesített a közönség.

Minden zene alapja a valamikori népzene, idézte az előadó az orosz zeneszerzőt, Glinkát: „a nép alkot, a zeneszerző feldolgoz”. Az estnek ettől a részétől megkezdődött egy nagyon inspiráló, zon-

gorán előadott zenedarabokkal illusztrált zenetörténeti előadás, amelyet itt csak összefoglalni van lehetőség.

Az archaikus korok zenéjének, hangszereinek bemutatására, egy-egy jellemző skálára, dallamra, mint például a pentatonra elhangzik Bartók Béla *Este a széke-lyeknél* című műve.

A középkor zenetörténetének illusztrálására háromszólamú, gregorián dallamú kórusrészletet hallhattunk – zongorán.

A németalföldi zene rövid taglalása után megismerhettük a reneszánsz kor hatalmas fejlődést hozó korszakát, a klaszszikus polifónia, hangszeres zene és az első operák megjelenését, a korszak neves szerzőit: Palestrinát, Orlando Di Lassust, Monteverdit.

A robusztus barokk kor új műfajokat teremtett: fuga, concerto, concerto grosso, orgonaverseny, amelyet Kovács Attila J. S. Bach egy-egy két-, illetve háromszólamú prelúdiumával illusztrált zongorán.

Az előadás további tartalmáról, már csak a cikk terjedelmi korlátai, no meg a téma hatalmas kulturális-művészeti gazdagsága miatt szinte csak címszavakban beszélhetünk: úgy, ahogy Kovács Attila vezetett minket a zenetörténet idősíkján napjainkig. Megismerhettük a klasszicizmus korát: Haydn, Mozart, Beethoven zsenialitását és műfajteremtő munkásságát, természetesen egy-egy mű zongorán történő bemutatásával.

Már a 19. században járva kinyílt a romantika gazdag tárháza, az egyes műfajok, mint az opera kiteljesedése, és a nagy mestereket idézve Chopin *cisz-moll kerin-gőjét* hallhattuk zongorán.

Természetesen nem maradhattak ki a magyar szerzők sem: Bakfark Bálint, az európai hírű kitűnő zenész, Esterházy Pál, a magyar barokk kiváló szerzője, Liszt Ferenc, mint az egyetemes zenetörténet egyik legnagyobbja, Erkel Ferenc, a magyar nemzeti opera megalapozója, Kodály Zoltán és Bartók Béla, aki világszinten is a legnagyobbak közé tartozik. Bartók egyik nagy erénye, hogy a tudatos technikát intuíciónal úgy ötvözte, hogy egy teljesen eredeti stílust tudott kialakítani, amelyet az előadó az *Allegro Barbaro* részletével illusztrált.

A 20. században járva kihagyhatatlan Kovács Attila zeneszerző-előadóművész életművéből a jazz: ennek eredetét, kulturális, szociológiai társadalmi hátterét, a változatos műfaj képviselőit és stílusirányzatait több darab vagy műrészlet bemutatásával ismertette meg a közönséggel.

Talán nem méltatlan a nagyszerű eszthez, ha idézzük a művész közösségi oldaláról az egyik bejegyzést: „*Én köszönöm Neked, hogy annyi elfelejtett, főleg zeneelméleti részt felidézted! Magabiztos, jó előadást tartottál, és az agyad épp úgy elszáll egy jó akkord hallatán, mint 40 éve!*”

Veres B. Zsuzsa

Szárnyaló regiszterek

Kapitány Dénes orgonakoncertje. Veszprém, Szent Margit-templom, 2018. október 22.

Kapitány Dénes, a zirci ciszterci apátság orgonaművésze a koncertet megelőző szentmisén, liturgikus szolgálatban már megszólaltatta a Szent Margit-templom kiváló hangszerét. A templomhajót a misét követő koncerten is betöltötte a hangszerek királyának hangja, bizonyítva, hogy avatott mester kezeli a regisztereket.

A Szent Margit-templomot éppen 80 éve, 2018. október 23-án adta át Rott Nándor megyéspüspök. A koncert egyik apropója erre az eseményre való megemlékezés, a másik meg természetesen az október 23-i állami ünnep előestéje. Ez utóbbira rezonál a koncert során felhangzó művek egy része is. A Szent Margit-templom, Veszprém legnagyobb temploma nemes egyszerűségű, elegáns belsejével, nem rossz akusztikájával méltó otthona az orgonakoncerteknek.

A „hangszerek királya” elnevezést sokan Mozartnak tulajdonítják. Így van, vagy sem, egy biztos, ilyen gazdag hangzást, ennyire sokrétű hangképet semmilyen más hangszer nem képes adni. Orgona persze nagyon sokféle van, az ókori víziorgonától (hidraulisz) az Atlantic Cityben épült, 935 regiszteres óriásig számtalan felépítmény létezik. Magáról a hangszerről órákat lehetne beszélni, a nyelv- és ajaksípokról, az orgonaszekrényről, a traktúráról, az azonos hangszínról álló sípsorról, vagyis a regiszterről, de inkább koncentráljunk Kapitány Dénes koncertjére. A művész tanulmányait Kalocsán kezdi meg Leányfalusi Ihosnál, majd a miskolci Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola után a Debreceni Zeneművészeti Főiskolán fejezi be ezeket, az orgona mellett zongora tanszakra is. Maga is tanít, Zircen és környékén. 1999 óta a zirci ciszterci apátság orgonistája. Antalffy Zsíros Dezső, a 20. egyik legjelentősebb magyar orgonaművészenek munkásságát kutatva fejleszti saját és tanítványai tudását.

Érdekes a koncert tematikája. A művek leginkább 20. századi szerzőktől származnak, kivéve Liszt három kórusátiratát, a barokkból például egyetlen mű sem szól. Elsőként Erneyi József *Orgonaábránd Erkel Ferenc Himnusza felett* hangzik fel. A mű ritmusképleteiben, harmóniakezelésében a verbunkos zene elemeivel operál. Tuttival indul, de számos regiszter használatát teszi lehetővé az improvizáció jellegű variációk során. A második darab az '56-os forradalom mementója is lehetne. Pierre Cochereau, a Párizsi Notre Dame egykori orgonistájának *Marché* című kompozíciója az ellenállás szimbóluma. Drámai hatású, még a legintimebb részek alatt is ott lüktet az induló. Antalffy Zsíros Dezső *Holtak szigete* című műve Arnold Böcklin svájci festő hasonló című szimbolista festménye nyo-

mán született. Ez az est leginkább avantgárd hatású műve, amely a sejtelmes, disszonáns hangzásaival, különleges harmóniáival érzékelteti a lelkek vándorlását, megújulását, megérkezését. Maga az előadás egy bezáruló kör érzetét kelti. Marcell Dupré francia zeneszerző *Heroikus poémája* a következő, az első világháború egyik legvéresebb csatájának emléket állító, feszültséget hordozó, indulót, csatát, halált megidéző mű. Zárása intim, imaszerű dallam. Gazdag textúrájú, és sokoldalú regiszterkezelést igényel, ahol egy két helyen megbotlik az előadó keze is. Három Liszt-átírat hangzik fel egymás után. Elsőként *Jaques d'Arcadelt*, a Sixtus-kápolnában gyakran felhangzó *Ave Maria* című kórusműve után készült halljuk. Az adaptáció mindvégig megtartja ima jellegét, harmóniai nem lépnek ki az egyházi hangnemekből, az alkalmazott hangszíneket jól választja meg a művész, végig intim marad a hatás. Saját kórusművét, amelynek témája a nagyszerű Krisztus-oratóriumban is felhangzik, a *Tu es Petrus* címűt dolgozza fel ebben Liszt. *Tutti* hangzással indít a mű, hogy számos regiszterváltás után a zárás ismét a fenséget hangsúlyozó *tutti* legyen. Az előadás kisebb hibái ellenére is megérint. A harmadik Liszt-kompozíció az *Ave maris stella*, szintén saját kórusművének átírata. Egyszerű, nemes ez a hangzás, intimebb hangszínekkel operál, és az előadó hűen adja vissza a szerző elképzeléseit. Zárásként ismét egy Himnusz-átírat hangzik fel, most Pikéthy Tibor tollából, *Improvizációk a Himnusz felett* címmel. A polifonikus érzettű, ellenpontokat alkalmazó, néha fuga-érettű mű harmóniakban is gazdagítja Erkel Ferenc eredeti elképzeléseit. Az orgonista pedig biztosan kezeli ezeket a zenei szövedékeket.

Kapitány Dénes méltán ül majd nem húsz éve a zirci apátság orgonája mögött. A koncert bizonyítéka tudásának, elhivatottságának, érzékenységének. A templomot megtöltő hangzatok végül vastapsra készítik közönségét. Megérdemelten.

Kovács Attila

Gesamtkunstwerk

Brains szimfonik. Veszprém, Hangvilla, Nagyterem, 2018. november 3.

Eredetileg Richard Wagner (1813–1883) zeneszerző ötlete volt az a fajta összművészeti alkotás létrehozása, ami magában foglalja a művészetek teljes tárházát. Érthető ez alatt a szimfonikus zene, a vokális zene, a táncművészet, a képzőművészet és még lehetne sorolni a különböző ágakat. Ebből egy teljesen újszerű operaműfajt hozott létre, ami a maga idejében rendkívüli hatással bírt. Ezt a rendszert ő *Gesamtkunstwerk*-nek nevezte el, ami magyar fordításban összművészeti alkotást jelent.

Ilyen és hasonló gondolatok jutottak eszünkbe a *Brains szimfonik* koncertje előtt. Azok számára, akik ismerik a Brains

zenekart, azonnal az energikus, angol nyelvű *drum and bass* stílusú zene juthat eszükbe. A Brains már sokszor töltötte meg az Expresszó klubot a Hangvilla alagsorában, mindig felejthetetlen és energikus koncertelményt szolgáltatva a veszprémi közönségnek. Pár emelettel feljebb, a Hangvilla nagytermében is a már jól ismert színvonalat hozták a szimfonikusokkal karöltve. Fiatal és idős számára is komoly kihívást jelentett végigülni, ugyanis Kéri András, vagyis Mc Columbo energikus előadása magával ragadó erővel bírta a közönségre. A zene energiája átjárta az egész színpadot és a nézőteret is. A koncert végén igazi extázist jelentett, amikor a közönség végre felállhatott és táncolhatott. Az est létrejöttében nagy szerepet töltött be Balázs Ádám filmzeneszerző, akit az eredeti Brains-számok szimfonikus zenekari átíratára kértek fel.

Jó volt látni, hogy a klasszikus zenészek épp olyan jól érezték magukat a színpadon, mint a Brains tagjai. A *Heureka Pop Orchestra* számára nem idegen a könnyűzenei stílus, több szimfonikus könnyűzenei fúzióban is részt vettek már, többek között a *Honeybeast* és a *Blahalouisiana* nevű együttesekkel is dolgoztak már együtt. A zenekar hangzása kifogástalan, előadásuk szintúgy energikus volt, illetve a számok közötti átvezető szakaszok puhasága és áttetszősége remek összhangot alkotott az eredeti Brains-számokkal. A zenekart irányító karmester szakmai felkészültsége azonban az est folyamán hagyott némi kívánnivalót maga után. Vezénylési technikája inkább gátolta, mint segítette a zenekari zenészek munkáját, széles, érthetetlen mozgatai néha szétverték az egységet.

A Brains és a Heureka Pop Orchestra által létrehozott *crossover* – más szóval a címben említett *Gesamtkunstwerk* rendszer – nagy hatással volt e sorok írójára. Az est hangulata folyamatosan felfelé ívelt, a kezdődő pillanattól egészen a koncert lezárásáig. A Brains a tőlük megszokott színvonalat produkálta, sőt nagyban meg is ugrotta a szimfonikusokkal összefogva. Valószínűleg több olyan ember is ült a nézőtérben, akik vagy az egyik, vagy a másik műfajt preferálják, mégis kicsit talán közelebb kerültek ez által az összművészeti alkotás által a másik zenei stílushoz is.

Ányos Viktória – Lukács Elek

Könyves vasárnapon

Gitáros vasárnap. Berzevici Zoltán koncertje. Országos Könyvtári Napok, Veszprém, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, 2018. október 7.

Ladányi Mihály verseit zenésítette meg az elmúlt évtizedekben Berzevici Zoltán, s önálló estjét most ezekből a megzenésített

versekből állította össze. Sokszor hallhatuk már Berzevicit Ladányi-verseket énekelni, de most a régi dalokat újragondolva, áthangszerelve énekelte az újakkal együtt.

Ladányi Mihály, a méltatlanul elfelejtett költő a 20. század magyar költészetének emblemikus alakja. Örök lázadó, nyughatatlan ember, aki otthonosan mozog a költői kifejezőeszközök birodalmában. Verseinek hőse van, és ez a hős nem más, mint önmaga, aki saját nyomorúságát is finom derűvel szemléli. Ösztöneire hallgatva, csavarogva az akadályokkal teli világban makacsul keresi magát, majd adja meg a választ a lét kérdéseire. De hát mit jelent ma nekünk a '70-es években oly népszerű Ladányi költészete? Valljuk be őszintén, ma is időszerű minden sora, a dallam pedig segít elviselni azt, amivel néha nem merünk szembenézni. Berzevici 1982 óta éneklő Ladányi verseit, s bár a régi dalok annak idején megpróbáltatásokon, cenzúrán mentek keresztül, mégis időtállóan bizonyultak. Maga a költő először kételkedve, aztán a zenei hangzásba beleszeretve elfogadta őket, nem is gondolván arra, hogy évtizedek múltán így juthatnak el sorai egy jövő nemzedékhez.

Berzevici gitárjátéka már nagyon régóta kifinomult, szelíd, könnyed muzsika. Kiváló zenész, aki alázattal teszi a dolgát, kihasználva hangszerének minden lehetőségét. Jó érzéssel választja ki a szövegeket, és szerkeszti meg műsorainak ívét. Az est anyagát három részre osztotta. Az első rész borúsabb hangulatú múltat idéző jelen volt, érzékeltette, hogy nem tántorodhatunk el soha a valóságtól. Mégis úgy tűnt, mintha nemcsak a dalban, de a lelkünkben is béke volna. „Az ember simító tenyér, csak néha bánat húzza le. Ilyenkor arra üt, kit ér, de végül ő sajnál bele.” Csendes beletörődés ez, mélyen szóló akkordokkal lezárva, melynek komorságát egy vidámabb, de a valóságtól el nem tántorító dal pergése oldja. „Ha kedvünket a kor belepne, ülünk le egy öreg hordó mellé.” S ha már a hordó és a bor vidámságát élvezzi az ember, akkor jelen van már a szerelem varázsa is. Pergőbb ritmusban beletörődve az ifjúság elmúlásába, de lélekben fiatalon maradva kéri énekelve, hogy „nyisd ki kapudat, szerelem”. A rég megfogalmazott sorok ma már mást jelentenek, mint 30 évvel ezelőtt, de ahogy az élet, úgy a dallam is gazdagodott, és bizsergő lüktetést adott a közönségnek. Ebből a lüktetésből tudott átlendülni a műsor harmadik részének ironikus, vidám hangulatába. Jó érzéssel válogatta az előadó a magas és mély akkordokat, egy-egy ritmust tapsoltatva a közönséggel, hogy ők is aktív részei legyenek a dalnak. S a költő csak azt kéri, „isten, adj leleményt szegényeidnek is, hogy megtanulják leélni hatvan évüket”. Ezek a sorok ma is ébresztőt fújnak lassan bezáruló világunkba. Napjainkban is szükségünk van kapaszkodókra. Az ének felszabadít, bátorít, a dalok pedig erőt, hitet adnak. Talán néhol harsányabbak is lehetnek volna, de Berzevici megmaradt szelíd, néha önmagában sem bízó forradalmárnak, pedig régen kivívta már a közönség elismerését. S bár az idő múlása ércsíti

már kicsit a hangját, de a dallam és a szöveg egymásra találása egyaránt érvényt ad a tegnapi és a holnapok hangulatának. A szó és a zene varázsa ezen az estén felemelő holnapokba vetett szép hitet adott. Bebizonyítva, hogy egy szál gitárral is lehet igaz, jó muzsikát teremteni.

Molnár Erzsébet

Valahol délen

Kulcsár Ágnes kiállítása. Pannon Egyetem, aula, Veszprém, 2018. október 16–30.

Miután jócskán megtréfált bennünket az időjárás-felelős, érdekes volt várni a hangulatot: Valahol délen – sugallják a képek – kellemes nyárutónk van. A kérdés azért ennél összetettebb: egyrészt adott Kulcsár Ágnes festőművész, aki szeret abszolút felkészülni, akár egy kirándulás jelentette élményekről, értékekről van szó, vagy egy kiállítóter optimális kihasználásáról. Másrészt adott Kulcsár Ágnes festőművész, az akár biciklin suhanó szélvész kisasszony, aki imádja a ragyogó napsütést, szeret egyedül bámészkodni, mindközben egyik élményt fogadja be a másik után, és hazatérve is emlékszik valamenynyire inspirációra. Ugyanakkor nem elégzik meg a megvalósítással, időről időre újrafesti képeit, még mozgalmasabbá teszi kollázsait. Szereti, ha a házban található valamennyi alkotása lehetőleg minden pillanatban őt tükrözi. Érthető, ez az ő kommunikációs nyelve. Milyenek is találtuk a *Valahol délen* című kiállítást a Pannon Egyetem aulájában október végén? Először is örömmel megtervezettnek – már tavasz óta készült rá. Másodszor átfogónak: „csak diópác” grafikáitól a színes képekig. A kiállítási anyag két körrel járható be; kívül a grafikákkal ismerkedhettünk, belül a festményekkel, kollázsokkal. Más szempontból is átfogónak, hiszen a grafikákból származnak a festmények a déli kékekkel, zöldekkel, égő narancsokkal, vörösekkel, rengeteg növényvel, legyen az nád, falevél, kicsi vagy nagy virág. Az érzelemdús művészi értelmezés, átértelmezés mellett az adott témára mindig emlékeztet egy igen pontos tájképi részlet, fa vagy épület, egy Botticelli-alak, ami mellesleg nagyon is odaillik. És nem lehet eldönteni, hogy egy mérnök vagy egy játékmester nyomta-e rá névjegyét a látványra, mert abba, amit látunk, teljesen belefér Korfu, Róma, Pompeji, Herculaneum, Baalbek Taormina vagy Firenze, Toszkána vagy Erdély, San Marino.

Örsi Ágnes

Dubniczay

Dubniczay István hantai prépost, a zirci ciszterci apátság mecénása. Szerkesztette Vida Beáta, Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház, Országos Széchényi Könyvtár, Zirc–Budapest, 2018.

Az ismertető kötet a zirci Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház első kiadványa. Az A4-es formátumú kötet gerincét a címben szereplő Dubniczay István kézírata alkotja, amelyben számba veszi a veszprémi egyházmegye főpásztoraikat és a hozzájuk köthető legfontosabb eseményeket a püspökség megalapításától saját koráig, Acsády Ádámgig (1725–1744). A kézirat eredeti, latin nyelvű közlésén és annak magyar fordításán kívül a kötet tartalmazza Vida Beáta részletes bevezető tanulmányát Dubniczay Istvánról, valamint az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött kézirat facsimiléjét.

Dubniczay István életéről és munkásságáról elsősorban Pfeiffer Jánosnak köszönhetően voltak ismereteink, azonban Vida Beáta kutatásai számos területen hoztak új eredményeket az életrajz vonatkozásában. Mivel a „Dubnicai István” név meglehetősen gyakori volt a korszakban, a szerző elsődleges feladata volt az egyes személyek és a hozzájuk köthető adatok szétválasztása. Vida Beáta meggyőzően érvel amellett, hogy hősünk 1710 körül láthatta meg a napvilágot. Korábban azt gondoltuk, hogy az 1670-es évek közepén, másodikk felében születhetett, s Acsády Ádám kortársa volt. Későbbre tett születési ideje jól illeszkedik életrajzába, a mindennapi szolgálattétellel együtt járó oldalkanonoki feladatokat például jóval valószínűbben látták el fiatalabb papok, ahogy az Biró Márton esetében is megfigyelhető.

A hantai prépost életének egy eddig kevésbé hangsúlyosan bemutatott részét, a katolikus megújulásban játszott szerepét is részletgazdagon tárja az érdeklődők elé a bevezető tanulmány szerzője.

Dubniczay fontos szerepet játszott a 18. századi Veszprém és Zirc életében. Ennek máig látható emlékei a veszprémi várban álló kanonoki háza, illetve a zirci múzeumnak otthont adó Dubniczay-féle ház. Részletes fejezet mutatja be a kanonok kötődését Zirchez, a helyi ciszterciékhez. Vida Beáta tisztázza Dubniczay és a ciszterci rend kapcsolatának formáját is, megcáfolva azt a korábbi nézetet, miszerint a hantai prépost, lemondva kanonoki javadalmáról, novíciusként a szerzetesrendbe lépett volna. Valójában konfraterként kapcsolódott a rendhez, önálló háztartást vezetve, és megtartva a vagyona fölötti rendelkezés jogát. Bőkezűségének nyomait mind a mai napig láthatjuk az apátsági templomban. Az ő adományából vásárolta például a rend a templom főoltárának oltárképét, amelyen Franz Anton Maulbertsch festette meg Mária mennybevételét.

Az életrajzot Dubniczay végrendeletének kétnyelvű kiadása zárja.

Ezt követően olvashatják az érdeklődők a Dubniczay István neve alatt fennmaradt veszprémi püspöklistát, amelyet a közreadók eredeti latin nyelven és párhuzamosan magyar fordításban is publikáltak. A fordítást Bán Z. Elizeus O.Cist. atya készítette, a szöveg gondozásában pedig Karlinszky Balázs és Varga Tibor László érseki levéltárosok vettek részt. A közép-korban vélhetően minden püspöki székhelyen vezettek a közreadott forráshoz hasonló listákat, amelyek a főpásztorkat, tevékenységük évkörét, illetve az egyházmegyéhez kapcsolódó legfontosabb tetteiket rögzítették, azonban a történelem viszontagságai miatt ezek többsége, így a feltételezhető veszprémi előzmények is elpusztultak az évszázadok során. Az itt megjelentetett püspöklista sajátossága, hogy adatai oklevelekkel igazolhatók, tehát összeállítója vagy összeállítói felhasználták a püspökség és a káptalan archívumait. A listát 1744-ig, Acsády Ádám püspök haláláig vezették. Az értékes forrás facsimiléjét, hasonmását is közreadták a szerkesztők, így az eredeti formájában is tanulmányozható.

A kiadványt jó szívvel ajánlom minden Veszprém és Zirc, illetve az egyházmegye története iránt érdeklődőnek!

Hermann István

Égi és földi

Ladányi Tamás: *Öt kontinens csillagai.* Balatonfüred Városért Közalapítvány, Balatonfüred, 2018.

Ladányi Tamás mára Veszprém egyik távolból is szabad szemmel látható védjegyévé vált világszerte megosztott asztrófotói révén. Képei rendre bekerülnek a NASA népszerű válogatásába, megjelennek a *Natural Geographic* vagy a *The World at Night* lapjain, illetve oldalain, kettőscsillagot (LAD1 és LAD2), kisbolygót (181298 Ladányi) neveztek el róla.

A balatonfüredi kiadásban megjelent *Öt kontinens csillagai* különös, egyszerre személyes és szakszerű könyv. Figyelme a végtelenre irányul, de ebből arra, ami az érdeklődő ember egzakt eszközeivel megfogható és megosztható. Világos megfogalmazású képei mindig valamilyen viszonyt hoznak létre a szemlélő földi helye és a távcsővel-fényképezőgéppel megcélzott égitestek, égi jelenségek között. Asztrófotói a Föld bolygóról is szólnak, érzékeltetik helyét és mozgását a mindenségben. Mindig valamilyen szép látvány megfogalmazására törekednek, de ezt a szép látványt kipányvásszák valamilyen földi konkrétumhoz, a földi természet mellett többnyire az emberi ittlét valamilyen jeléhez is.

Könyvében ezek a sajátosságok most a képekhez csatolt rövid följegyzésekkel bő-

vülnek, amelyekben a tanult csillagász és a fényképező ember részben közérthető csillagászati magyarázatokat ad, részben személyes élményeket fogalmaz meg.

A magyarázatok révén hosszabban elidőzünk a képek előtt, összevetjük a szöveget a képpel, a képet a szöveggel, apró személyes vonatkozásoktól újabb dimenziókat kap a fotó, némi betekintést kapunk az asztrófotósok szubkultúrájába, sőt ezen belül is egyes tematikus klubjaiba, például a nap éves járását az égi nyolcassal, analemával leképező alkotásán, amelyen csillagászati tudás, gondos tervezés és egy éven át tartó szervezett munka találkozik, „belépést engedve” az alkotónak az asztrófotósok egyik elit csoportjába, az „analemma club”-ba.

Megejtő ezeknek a képeknek a pillanatnyisága, sajátos artisztikuma. Ennek egyik legszebb példája az *Égi arany metszés*, amelynek szépsége valóban a pillanat műve, és a látványból jóformán semmi nem „valóságos”: a Hold karéja a Nap ráeső fényétől és a Földünk árnyékától „hozza formáját”, a repülőgéppel való találkozása a perspektívából adódó optikai illúzió, a kondenzcsík és a találkozási pont arany metszése az alkotói beavatkozás, a mesteri vágás eredménye, a bíbor, a vörös és az arany színek a sajátos légköri viszonyok és az ebből adódó optikai következmények eredményei. A kép a konstruktivista festmények tisztaságával vetekszik.

Új perspektívákat hoz létre Ladányi Tamás, és hangsúlyosan szép látványaival, azok csillagászati, illetve a Föld légkörére, a fotózás körülményeire utaló magyarázataival a szemlélődés helyének, lehetőségeinek törekénységét, az együttállások pillanatnyiságát is érzékeltetve. Azt, hogy micsoda kivételes szerencse, rendkívüli élmény, hogy mindezt szemlélhetjük, hogy a szemlélődés élményét és örömet egyszerű fényképezőgépekkel megörökíthetjük, hogy itt, a 20–21. század határán olyan körülmények között élünk, hogy minderre módunk van.

A könyv Veszprém és környéke az utóbbi két évtizedben rögzített éjszakai égi látványaitól elindulva a földrajzilag közel eső tájaktól a legtávolabbi Ausztráliáig haladva közvetíti a fotós érdeklődését, figyelve a kép szépségére, csillagászati vonatkozásaira, égi és földi viszonyára. Az első látásra túl szórtnak tűnő válogatást egészében indokolja az a tetten érhető alkotói szándék, hogy bolygónk különböző pontjairól, sokféle természeti és emberi környezetéből rögzítse az égi látványt, mintegy a bolygók fényében láttatva földi környezetünket, és ezzel a Földet is csillagászati pályáján megmutatva.

Ladányi Tamás minden egyes fényképét pontosan dokumentálja: a helyen és az időponton túl megnevezi az eszközöket, technikai paramétereiket. A tényekre szorítókozó, rövid képleírások és ezeknek a fotós paramétereknek az egzaktasága ellensúlyozza a képek „romantikáját”, esetenként (egyébként igényesen) turisztikai jellegét.

Szakszerű magyarázatai nem tudálékosak, személyes érzékenysége nem érzelmes, személyessége nem tolazkodó. Jó ízléssel összeállított könyv az *Öt kontinens csillagai*.

Ladányi István

A Nagy Háború képregényben

Kiállítás a Pannon Egyetem átjárógalériájában, Veszprém, 2018. november 5–22.

A Nagy Háború Blog és a Magyar Képregény Szövetség közös kezdeményezésére készült el a *Merénylet Szarajevóban* és a *Magyarok Isonzónál* című képregény, melyeket a készítőkhöz hasonló ifjú korosztály tanulmányozhatott a Pannon Egyetemen, az aulával szomszédos folyosón.

Azt mondhatnám, zavarba ejtő a kiállítás. Mert igaza volt a megnyitón Soós Gyula őrnagynak, amikor arról beszélt, hogy a magyar katonákat feláldozták egy, az ország számára semmit sem érő világméretű összecsapásban, vagy Felhősi István festőművésznak, aki reményét fejezte ki, hogy a képregény-visszaemlékezések nyomán a fiatalok utánaolvasnak az eseményeknek, de ez az egész mintha tévedés lenne. Egyszerűen egy valós borzalmakkal nyomasztó háború nem képregényműfaj. A sötét-világos tónusokkal közvetített, állati, emberi koponyákkal, csontvázakkal teli látomás lehet egy kitálatott horrorsztori képregényben elbeszélte változata, de szerintem nagyon messze esik a dokumentumforrástól, amin alapul. Ezt látva ki gondolna a Nagy Háborúra, bármilyen tehetséges is a rajzoló. Hasonlókat éreztem a *Hanta* című összeállítással kapcsolatban, ami olyan, mint ha az Obsitos meséjének mai változata lenne. Hogy az isonzói harctéren végrehajtott hőstettekért csak az elbeszélőnek medált hozatott létre a magyar király, és A Dicső Magyar Bátorság Csillaga nevű kitüntetését maga Kossuth Lajos(?) adta át a bátor katonának, szerintem bagatellizálása az ügynek, bár, mint minden időben, akkor is biztosan voltak nagyotmondó emberek. Azt is el tudom képzelni, hogy 1914 júniusában a szarajevói utcán összeverődött bábész népség, nem tudva, mit lát, összevissza beszélt a véres merénylet kapcsán, de hogy ez nem történt operettstílusban, nagystélyis, „zenés-táncos” előadásban, abban egészen biztos vagyok. Igazi képregényes megoldást mutat az összeesküvés-téma, mely szerint a pénzemberek célja helyzetektől független: saját profitjuk gyarapítása, ott meg a történet soványka. Sokkal realisabbnak gondolom *A szerencse szárnyon jár* című összeállítást, ami Kovács György háborús élményei alapján készült. A helyszín Doberdó 1915 szeptemberében, amikor hatvan katona ment le a lövészárkba, és csak harmincnégy jött onnan elő, amikor egy elfogott orvlövészért nagy ezüst kitüntetés és harminc nap szabadság járt.

A kiállítással kapcsolatban csak azt sajnálom, hogy lemaradok e tehetséges fiatalok további munkáiról, a többieknek

meg ajánlom, a Nagy Háborúval kapcsolatban nézzenek, olvassanak eredeti dokumentumokat, és felejtsek el a témá zanzásítását!

Örsi Ágnes

Élőszereplős diavetítés

Aladdin. Rendezte: Iványi Árpád. A Noir Színház vendégjátéka, Veszprémi Petőfi Színház, 2018. október 14.

A gyerekeknek szóló előadás alaptörténetét szerintem senkinek nem kell bemutatni. A szegény tolvajfiú megpróbáltatásait, aki a sztori végére elnyeri a szultán lányának szívét és a birodalmat, happy end. De az örök érvényű üzenetet sikerül-e átadnia a darabnak? Érthetővé válik-e azoknak a kisgyerekeknek a számára, akik netalántán nem ismerték a történetet?

Gyerekszínházi előadásról beszélni azért nehéz, mert nem könnyű felismerni azt a határvonalat, amely a színházra nevelés kompromisszumai és a szimplán csak „a gyerekeknek ez is jó lesz” hozzáállása között van.

A színházterembe lépve elhúzott vörös függöny látványa fogad, a tér keresztbe világítva, erős sivatagi hatást keltve. Hozzátett a hangulathoz, hogy amíg a kis ezerlábúak elfoglalták helyüket a nézőtérben, addig halk furulyaszó idézte meg Agrabah utcáit. Aztán sötét, és jött az ilyenkor megszokott visítás. Ahogy a függöny kettévált, állóképpel indított az előadás, míg a hangszóróból a mesélő (dzsinn hangja) kezdte a történetet. Gyerekfüllel hallgatva figyelemfelkeltő, misztikus duruzsolásnak hatott. Az élénk táruló látvány igazi színorgia volt, pedig még csak a város szegénynegyede került élénk az első jelenetben. A díszlet vetített formában volt jelen, minőségi térhatással, vagyis ha az ember sokáig nézte, egy idő után az egymás mögé vetített háttér tökéletesen egybeolvadt. Az egész előadásról elmondható, hogy kifejezetten a látás érzékszervünkre próbált hatni: kivetített dzsinn, a füstgép rendszeres használata, a behozott kellékek túldíszítettsége. A jelmezeket a szereplők személyiségéhez tervezték.

Az előadás ugyan *Az Ezeregyéjszaka meséi* alapján készült, néhol mégis erősen Disney-szaga volt, a Szultán jellemét és kinézetét egy az egyben áttemelték, Zohra, a jósnő vörös alapon szivárványszínű jelmeze is Jágót idézte, ami nem feltétlen baj, hiszen a kisgyerek nagy valószínűséggel előbb látta a mesefilmet, mint olvasta volna az *Ezeregyéjszaka*t, és ezek a megfélelések erősen segítették a megértést. A jeleneteket függönnyel és sötéttel zárták, míg a projektor átállt egyik helyszínről a másikra. Így viszont a jelenetek végén, a sötétben újra és újra felmorajlott a gyerekszívaj, ami gyakran még a következő je-

lenet elején is kitartott, így a dolgok elejéről néhol érthetlenné vált.

Kiemelendő Csutorás Bánk (Szultán) arcjátéka, mimikája még az utolsó sorban is jól kivehető volt, noha arcát leginkább egy hatalmas fehér szakáll-bajusz-szemöldök alkotta.

Összességében elmondható, hogy a történetet sikeresen sűrítették egy órába úgy, hogy a mondanivaló és a sztori – néhol szellősen ugyan – de átjött a gyerekeknek. A színészek jól hozták a karakterüket és az általuk képviselt értékrendet. A közönség háláját és színházi beavatottságát jelezte, hogy minden lezárt jelenetet taps követett.

Kovács Gergő

Boribon az Agórában

Marék Veronika gyerekkönyv-illusztrációi, Agóra Veszprém VMK, 2018. október 24. – november 13.

Tényleg, idén ősszel elfelejtettem rácsodálkozni a gesztenyeérésre. Mivel gyakran visz az utam át a színházkertben, ott találkozom először a tavasz friss zöld levélkéivel, szeptemberben, októberben pedig a lábam elé pottyano, tüskés burkukból kibújó, ragyogó, fényes barna gesztenyékkel. Arra, hogy ezúttal kimaradt ez az öröm az életemből, az Agórában jöttem rá. A kiállítások sorában ugyanis helyet kaptak Marék Veronika gyerekkönyv-illusztrációi is. A cím szándékosan gyerekkönyv-illusztrációkra utal, hiszen a művész nem mesekönyveket írt és rajzolt; igaz történetekről van szó, illetve olyan helyzetekről, amelyek minden aprócska gyerekkel és a szülei-vel előfordulnak (2–6 év között). Boribon, a kismackó, aki Marék Veronika szerint olyan, mint ő volt pici korában, jó barátja, Annipanni pedig természetesen anyukájára hasonlít, aki eligazítja őt a félelmetes (jaj, elvesztem, jaj, beteg vagyok), illetve új történetekben (leesett a virágváza, milyen jó az eper kiflivel).

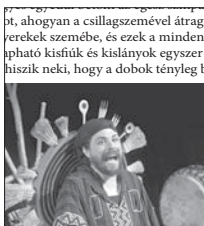
Minden másképpen van – írta Karinthy, és mennyire igaz ez, ha gyerekszemmel vagy felnőttként nézzük ugyanazt a világot. És bár a gyerekség igen hamar véget ér (napjainkban különösen hamar, már az első mobil-, illetve tablettelmenynél), a József Attila-díjas író és művésztársai könyvei lehetnek a gyerekek és szülei-ik életre szóló közös emlékei. A *Boribon* vagy gesztenyehulláskor a *Kippkopp történetek*, a *Sünigyerek* vagy a *Kockásfüllű nyúl* ugyanazt jelentették négy-öt évtizede az óvodásoknak, kisiskolásoknak, mint ma a *Bogyó és Babóca*, a *Geronimo-folyam* vagy Berg Judit egérmeséi. Érthető képekkel, szép szavakkal vezetik a kicsiket. Jó, hogy az Agóra-kiállítás tervezésébe ez a téma is belefért.

Örsi Ágnes

Vasárnap délelőtt gyülekező a Hangvilla kamaratermében. Meglepően sok a felnőtt, sokan gyerek nélkül. Bemutató van, érthető, hogy mind a stáb, mind ismerőseik kíváncsiak az első előadásra. Négyéves kortól ajánlják a darabot, de vannak fiatalabbak is. Egészen hosszú zenei bejátszással nyit az előadás, mialatt meglepő módon semmi nem történik a színpadon, csak nézzük a díszletet. A zene teljesen egyszerű, a régóta bábelőadásokhoz párosított klasszikus, szöveg nélküli „gyerekzene”. Az előadás során később sem ér meglepetés bennünket ezen a téren. Sajnos más téren sem igazán.

Nincsen sárkány

Mamlasz királyság krónikája. Andrew Lang *Maflázia* című meséje alapján írta Nagy Viktória és Schneider Jankó, rendezte: Schneider Jankó. A Kabóca Bábszínház előadása, Veszprém, Hangvilla, 2018. szeptember 23.

Séd, 2018. 1–2. sz. 14. old.

Séd, 2018. 1–2. sz. 15. old.

Séd, 2018. 1–2. sz. 19. old.

Séd, 2018. 3. sz., 33. old.

A díszlet nagy része sík, néhol háromdimenziós, a bábok többnyire három-, de van, hogy kétdimenziósak, ami elgondolkodtató. Vajon Schneider Jankó rendező a szemnek akart kedvezni azzal, hogy váltogatja a síkot, vagy pusztán spórolás, esetleg ötletihány miatt oldott meg néhány dolgot „papíron”. Amennyiben bármi mélyebb célja, jelentése lett volna ennek a dolognak, sajnos nem jött át. Számomra inkább zavaró és ingerszegény, nem indította be a fantáziámat. A fényekkel sem volt különösebb játék. A háromdimenziós bábok is zsákruhában, pontszemekkel, papírkoronában. A báb mozgatása nem igényelt nagy technikai tudást, az alakok csak a kezeiket és fejüket mozgatták külön. Amíg a *Paprika Jancsiban* az egyszerű díszletet és bábokat (bár ott legalább látszanak a lábak) viszi a történet és a humoros szöveg, addig ebben az előadásban sok percen keresztül volt, hogy semmi sem kötötte le a figyelmemet. Andrew Lang az 1800-as évek végén, 1900-as évek elején alkotott. *Maflázia* című kötetét Göncz Árpád fordította, 1984-ben jelent meg. Mind a történet, mind a szöveg túlhalad a tündérmesék világán, korát meghazudtolóan több tartalom került bele, valamint újszerű látásmóddal bír.

Ehhez képest a Kabóca által interpretált darab egyszerű, mondanivalója és fókusza valószínűleg a gyermeki hitrendszer erősítése, a csodákba vetett hit visszaadása, a „van sárkány vagy nincsen sárkány”, „mi van a tündérekkel” problémakört aktualizálva. Hiszünk-e bennük, milyen az életünk, ha igen, milyen unalmas és egysíkú csodák nélkül. (A síkok értelme itt megvilágosodhatna, de ha volt is ilyen szándék, nem eléggé kidolgozott.) Mindezt olyan egyszerűséggel viszik színre, hogy a néző számára még az sem igazán jön át, hogy itt igazi csodákról van szó. (Volt például egy félreérthető rész, melyben a két testvért megöli a sárkány, azonban továbbra is kérdés marad, hogy léteznek-e sárkányok!) A szöveg (még ha négyéves kortól ajánlott is a darab) erősen lebutított, és enyhén modernizált: „Létezik, hidd el nekem, bár nincs fenn az interneten.” Sem az eredeti szöveg sokszínűsége és műveltsége, sem a történet humora nem maradt meg benne.

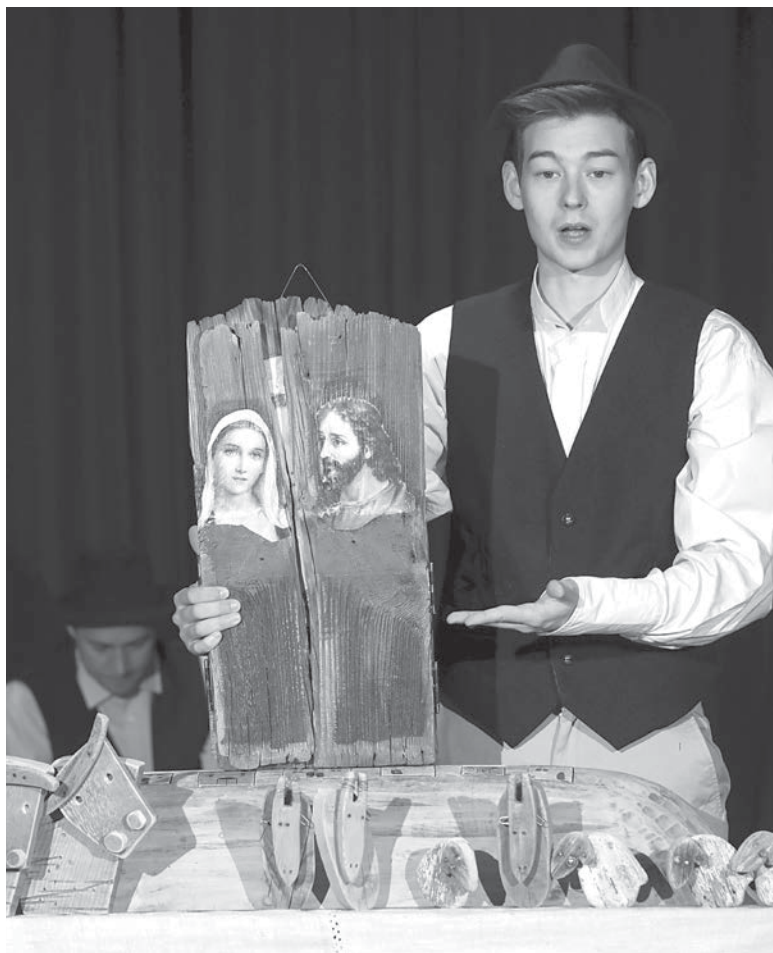
A koncepcióba érthetetlenül bekerül egy japán zenés sárkányharc, ami ráadásul indokolatlanul hosszúvá nyúlik, minden humort mellőzve.

Az előadás vége az, hogy a tündéreket meghívják a palotába, ezután nem történik semmi. A színészek feje is előkerül, a bábok meghajolnak, majd ismét az üres színpadot nézzük a zenei bejátszás alatt.

Meg kell valljam, voltam már jobb Kabóca-előadáson. Ma-napság, amikor itthon is fejlődik a bábkultúra (legalábbis van-

nak erre törekvések), különböző színész-báb variációk jelennek meg a színpadon, változatos fénytechnikai ötleteket alkalmaznak, a színész a saját testét bábként használja, van, hogy a színész egy testrésze vagy ő maga lényegül bábbá, ez az előadásmód nagyon kevés.

Hud Janka

Évadnyitó koncert Kelemen Barnabással

A Győri Filharmonikusok hangversenye, Veszprém, Hangvilla, 2018. október 2.

A Győri Filharmonikus Zenekar 2018/19-es veszprémi hangversenyévadjának nyitókoncertjét az együttes karmesterasszisztense, Rajna Martin vezényelte. A hangverseny Bartók *II. hegedűversenyével* kezdődött, amelyet a Liszt- és Kossuth-díjas Kelemen Barnabás hegedűművész, a Zeneakadémia tanára adott elő. A szünet után Beethoven *IV. szimfóniája* hangzott el.

Séd, 2015. 4. sz. 65. old.

Séd, 2018. 3. sz. 20. old.

Séd, 2018. 4. sz. 3. old.

A koncertet a 20. századi európai zene egyik jelentős alkotásával, Bartók Béla *II. hegedűversenyével* kezdték, amelyet a szerző Székely Zoltán hegedűművész felkérésére 1937/38-ban komponált. A premierre 1939. március 23-án, Amszterdamban került sor. A szólót a megrendelő, Székely Zoltán játszotta, a Concertgebouw zenekart Willem Mengelberg dirigálta. A magyarországi bemutató 1944. január 5-én volt: Szervánszky Péter hegedült, Ferencsik János vezényelte a Székesfevárosi Zenekart. Sokáig ezt a művet tekintette a zenetudomány Bartók egyetlen hegedűversenyének, mivel az 1908-ban Geyer Stefi hegedűművésznek írt kéttételes versenymű sokáig fiókban hevert. Csak a művész 1956-os halála után ismerhette meg a zenei világ a fiatalkori alkotást *I. hegedűversenyként*, amelynek ősbemutatója 1958-ban Bázelen volt. Azóta jelzik az addig egyetlennek vélt Bartók hegedűversenyt II.-ként.

Bartók műve a klasszikus háromtételűs, gyors-lassú-gyors felépítés szerint készült. A drámai hangulatú első tétel (*Allegro non troppo*) népi dallamosságtól ihletett, eredetileg verbunkos jellegű témái feltűnnek a harmadik tétel (*Allegro molto*) felszabadultabb táncos forgatógatóban. A középső, lassú tétel (*Andante tranquillo*) egy dallamos és poétikus téma hat változatban történt feldolgozása. Valójában egyetlen, megbonthatatlan tartalmi egységbe foglalt variáció.

A versenymű bemutatásának nagy múltja van. Az előadásra még a legnagyobb hegedűsök is csak Bartók zenei nyelvét jól beszélő karmesterek és zenekarok közreműködésével vállalkoztak. A historikus előadások sora gazdag. A teljesség igénye nélkül talán elég, ha példaként a Yehudi Menuhin–Doráti Antal-, az Isak Stern–Leonard Bernstein-, a Szabadi Vilmos–Solti György-, az Ábrahám Márta–Vásáry Tamás-felvételekre utalunk. A Hungaroton *Bartók Új Sorozatában* a *II. hegedűversenyt* éppen Kelemen Barnabás adja elő, a Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekart Kocsis Zoltán dirigálja. Követendő tradíció tehát van bőven.

A mű hangszerelése virtuóz és rendkívül igényes. Idézhetnénk a hegedű lábánál előadandó éles, tremolós „*sul ponticello*” színeket, amely fölött cseleszta-hárfa hangzatok vibrálnak vagy az egész műre jellemző sokszínű ütőhangszer-kezelést vagy a fúvósok szerepeltetését. Mindez nem öncélú hangszerelési bravúr. Ha az előadás során megvalósulhatnak Bartók elképzelései, akkor a létrejött hangzás (Szabolcsi Bence szavaival „színező hanguszály”), kombinációs és felhangjaival, sajátos hangszínrendszerével a mű lényegévé válik.

A zenekartól elvárt a kamarazenei hangminőség és az érzékeny, egymásra figyelő együttműködés képessége. A *II. hegedűverseny* előadási nehézsége főleg abból adódik, hogy a szerző a zenei hatást szokatlan hangszereléssel éri el. A szólóhegedű mellett változatos hangszerkombinációk alkalmazására kerül sor, például hegedű-hárfa-cseleszta. Vagy emlékezzünk az I. tételben a

szólóhegedűnek a vonóskarral, a nagyzenekari tuttikkal, a fúvósokkal előadott párbeszédére, a trombiták, harsonák utáni finom hegedű-hárfa belépésre, vagy a bensőséges hegedű-oboa-angolkürt trióra, a hegedű tremolója mögött megszólaló mélyrezek elendallamára. A II. tételt a hegedű, a hárfa és a vonósok, majd a teljes zenekar intim együtt muzsikálása indítja. A szólista partnereként kap szerepet a kürt, a fuvola vagy a hárfa, a cseleszta, a teljes rézfúvókar, az üstdob. Bartók időnként *pizzicato* vonósoknak, sőt a II. hegedűszólamnak ad önálló megszólalási lehetőséget. Néha a vonó fájával játszva (*col legno*) kell különleges hangzást varázsolni. A mű fináléjában kiemelt szerepet kapnak a kürtök, a trombiták és az ütősök. A hangszíneffektusok és a váratlan hangzások miatt a mű előadása kemény próbaköve nemcsak a szólóhegedűsöknek, de a zenekaroknak is.

Kelemen Barnabás a mostani koncerten is mindent megtett a tökéletes előadás érdekében: méltó volt Bartók remekéhez, saját maga és a nagy elődök művészetéhez. Ehhez azonban szükség lett volna hasonlóan felkészült zenekari partnerre, ami sajnos most nem volt adott. Különösen a vonósok hangzása volt színtelen és egyenetlen. A rézfúvósok ahelyett, hogy a szólistával együtt zenéltek, szavak nélkül párbeszédet folytattak volna, amelyre bőven lett volna lehetőség és szükség, az elviselhetőség határáig, időnként azon túl is fokozták a hangerőt, különösen az olyan hatásosnak vélt helyeken, mint a tételek vége. A fafúvók belépései többnyire sikeresek voltak. Tetszett az angolkürt első tételbeli megszólalása.

A szólistát a közönség lelkesen ünnepelte, aki a publikum érezhető szeretetét és elismerését két ráadással köszönte meg: Bach *d-moll partitájának Sarabande* tételét, majd Paganini *I. hegedű-capriccióját* adta elő. Ezek voltak a koncert első részének legemlékezetesebb percei.

A hangverseny második felében egyetlen mű hangzott el: Beethoven 1806-ban komponált *IV. B-dúr, Op. 60. szimfóniája*. A művet a *III. (Esz-dúr Eroica)* utáni megpihenésként, derűs, harmonikus lazításként és az *V. (c-moll, Sors)* szimfónia előtti erőgyűjtésként szokták értelmezni. Kevésbé esik szó arról, hogy ez a mű romantikusan gazdag hangvétellel, váratlan harmóniai fordulataival, nyugtalanul vibráló dinamikájával semmivel sem marad el a „nagy” Beethoven-szimfóniáktól. A zenekar összetétele a szokásos: vonóskar mellett két-két oboa, klarinét, fagott, kürt, trombita, egy fuvola és üstdob használatát írja elő a szerző. Valahogy mégis az az érzésünk, hogy ez a szimfónia bensőségebb, visszafogottabb a többinél, és különösen nagy szerepet kapnak dinamikában és hangulati gazdagságban egyaránt a vonósok.

A szünet előtti ellentmondásos zenekari emlékeink után kellemes élményben volt részünk: a győri együttes jól adta elő a bonni mester zenei gondolatokban gazdag művét. A fiatal karmester a művet kotta nélkül vezényelte. Érezhető volt, hogy jól ismeri a szimfóniát, és van róla kiérlelt koncepciója.

Az első tétel a lassú, sejtelmes és titokzatos bevezetés (*Adagio*) után „gyorsan, élénken” (*Allegro vivace*) tempójelzésű. Az első téma jókedvet, gondtalan örömet sugall, lendületes, táncos jellegű, a lágyan, gyengéden (*dolce*) előadott folytatás bensőséges karakterű. Főleg a vonóskarnak köszönhetően ideális volt a mű indítása. Az első szakasz rövid, szaggatott, *staccato* előadásmódja, majd a megszakítás nélküli, íves, kötött, *legato* játékmód remekül érvényesült a hegedűkar előadásában. A második vidám, játékos

Elég erősen, színvonalasan indult a harmadik Veszprémi Egyetemi Színpadi Találkozó, hiszen a legelső nap legelső eseménye az egykor gyakori *Dikció-akció* beszélgetéssorozat különkiadása volt, melynek vendége Mácsai Pál, beszélgetőtársa pedig Sirató Ildikó volt.

Szerénység óriásplakáton

Dikció-akció Mácsai Pállal. III. Veszprémi Egyetemi Színpadi Találkozó, Dubniczay-ház, 2018. november 13.

Mielőtt magáról a beszélgetésről írnék, kiemelnék néhány dolgot a körülményekről, előzményekről, ami talán nem csak nekem volt egyedi és különleges. Amikor megtudtuk, hogy Mácsai Pál jön hozzánk – talán beszélhetek a társaim nevében is –, rendszeren lázba jöttünk. Amint megérkeztem a Dubniczay-palotába, halk morajlás, sugdolózás hallatszott, de csöppet sem zavaró, mindenki olyan volt, mint aki meghatódottságában és izgalomban nem tud mit kezdeni magával. Nagyon jó érzés volt ezt látni, hiszen elég gyakran kapjuk az idősebb korosztálytól a következőket: „a mai fiatalok!”, „bezzeg a mi időnkben!” Igen, ilyen is van, hogy egy színész, színházigazgató, egy kicsit sem bulvárszemélyiség vagy celeb érkezik városunkba, és ott van a fiatalság.

Sirató Ildikó is hízelgően indította a beszélgetést, elárulva a veszprémi egyetemisták Mácsai-rajongását. Bármennyire

próbálta a színész bizonygatni, hogy csak azért szeretik, mert beazonosítják a kedves szerepeivel, a beszélgetés végére sem éreztünk másként. Sőt.

Az imént említett kezdéssel persze már megadták a beszélgetés alaphangulatát, illetve személyes jellegét. Számos személyes apróságot és új információt tudtunk meg, és meglepő gondolatmenetekkel találkoztunk. Ilyen volt például a művész és a *Terápia* sorozat óriásplakátjának a viszonya, amiről nem sok jót hallottunk Mácsaitól, mivel a színész – gyerekeivel nagy egyetértésben – elutasítja, hogy egy ház falát beborítja a saját képe, függetlenül attól, hogy a *Terápia*-rajongók annál inkább üdvözlik a reklámot.

Mácsai igazgatói életéről is vallott, kezdve azzal: soha nem gondolta volna, hogy igazgatni fog egyszer egy színházat. Végtelen türelemről, illetve a tűrőképesség magas fokáról számolt be, melyek az igaz-

gatói létehez szükségeltetnek. Ugyanakkor öröm, hogy szakmailag kiváló csapattal dolgozhat együtt. Lelkesen mesélt például Pogány Judit színésznőről, aki hetvenhárom éves letére is ugyanolyan erőbedobással, ugyanakkora energiabefektetéssel dolgozik, mint egy huszonéves kolléga.

A beszélgetésen az Örkény Színház rövid történetét is felvázolta, a politika és a művészet szoros összefonódásáról, a politika halálos öleléséről is véleményt nyilvánított. A színház és a művészetek iránt érzett viszonyát, alázatát talán a következő mondata fejezheti ki a legjobban: „Egy Kosztolányi-vers legalább annyira meg tud érinteni, mint egy szerep.”

Mindenki, aki eljött, az közelebb kerülhetett Mácsai Pál személyéhez, és ez Sirató Ildikónak is köszönhető, aki könnyedén és rugalmasan vezette a beszélgetést.

Szabó Eszter

Fotók: Keszte Bálint

Hat nap dráma

III. Veszprémi Egyetemi Színpadi Találkozó – I. Drámaműhelynapok,
Veszprém, Pannon Egyetem, 2018. november 13–18.

A III. Veszprémi Egyetemi Színpadi Találkozó keretein belül megrendezett I. Drámaműhelynapok alatt kiváló szakemberektől kaptunk ízelítőt a drámapedagógia „jó gyakorlataiból”. A tréningek, workshopok és kerekasztal-beszélgetések mindenki számára nyitottak voltak, a résztvevők többsége drámapedagógus-hallgató és gyakorló pedagógus, gyermek- és/vagy diákszínjászó-csoportot vezető szakember volt. Az átlagosan háromórás foglalkozások alatt egy-egy folyamatnak volt ideje felépülnie, kiteljesednie és lezárulnia.

A rendezvénysorozatot a PTAH Theatre (Domonkos Ágnes és Mykola Bondarchuk) *Róza és Alfréd* című előadása nyitotta meg, amelyet az *Eleven test* című fizikai színházi tréning követett. A tréning és a performansz a Lecoq-iskolához köthető, így a két program egymást követően zajlott.

A *Róza és Alfréd* című előadásban maszk és ember újszerű viszonyával találkozhattunk: a mozgatók ülő helyzetben mozgatták a maszkokat, így azok a színész testével bábbá egészülnek ki. Egyes jelenelekben (emlékekben) a mozgatók letették maszkjaikat, és színészként játszottak. Az időtlen és általános emberi karakterek egy pár hétköznapi és esendő kapcsolatát mutatták be, egy ismerős világot, amelyben mintha egymást hangolnák a rádió gombjának tekerésekor, mintha a rádióból szóló muzsika irányítaná érzéseiket, életüket – amely élet csupa emlék.

Domonkos Ágnes *Eleven test* című tréningje pillanatok alatt csoportot kovácsolt a résztvevőkből. A fentebb említett Jacques Lecoq-technika a fizikai kifejezőkészség fejlesztését tűzi ki célul, annak érdekében, hogy a színész teljes testével jelen tudjon lenni, meg tudja mutatni a nézőknek a benne rejlő belső képzeteket. A tréning első felében saját, a csoport és a tér energiáinak felfedezésével dolgoztunk, majd a négy fő elem (tűz, víz, föld és levegő) belső dinamikájának mozgásbeli kifejezése volt a feladatunk; a tréning végén pedig elkezdődött a karakterépítő munka is. (A Lecoq-technikába Domonkos Ágnes bevezető szavai voltak bennünket, további tájékozódásra kiváló Pál Emőke *A „költői test”, avagy színészképzés Jacques Lecoq nyomán* című írása a <http://www.jakter.ro/?p=4280> honlapon.)

Szerdán Komáromi Sándor tartott foglalkozást *Without Words* címmel. Ő többek között a KudLjud színház utcai performanszokkal foglalkozó társulat gyakorlatait hozta el. A társulat neve (KudLjud – értelem nélküli gyermeknyelvi kifejezés) a tagok világszemléletét tükrözi: céljuk a gyermek kreatív játékának megtapasztalása és megtapasztaltatása. A tréning első részében letehetjük a szavak terhét, és átadtuk magunkat az afrikai zene ritmusának – és egymásnak. A továbbiakban az ún. *stop and go* (elindításon

és megállításon alapuló) játékokból kaptunk ízelítőt; eljutottunk a karakter- és szituációépítésig, beszédhangok nélkül.

A harmadik napon Jakob Nóra dráma- és animációs tréningjén kezünket bábként használva megtanulhattuk a bábbal való munka alapjait. Elkészítettük saját kesztyűbábunkat, majd a báb egyéni karakterének felépítése és elmélyítése következett. Nóra figyelte a bábok alakulását, mozgási technikákat mutatott, ötleteket adott. Az utolsó fél órában bemutattuk egymásnak az alig egy óra alatt született etűdöket. A második foglalkozás Balázs Zoltán tréningjével azonos időpontban zajlott: az önállóan mozgatható egyszerűbb bábok mellett többek között a három ember által mozgatható bunraku bábok mozgásába kóstolhattak bele a résztvevők.

Pénteken Balázs Zoltán tartott négyórás foglalkozást *Aranybogár-módszer* címmel. „A módszer elnevezését Edgar Allan Poe ihlette, akinek főhősei tudásalapú elemző és értékelő készségeikre építve jutnak el céljuk eléréséhez” – olvashatjuk az ajánlásban. Az első két órában mentális tréninget kaptunk, amely az elemző gondolkodás és a valódi beszélgetések fontosságát a gyakorlatban mutatta be. Ez a foglalkozás második részére is felkészített minket: már nem volt kérdés, hogy a közös munkában merünk-e kockáztatni, „jelen lenni”, saját szerepünket felvállalni, a csoport érdekeit szem előtt tartva.

Szombaton Góbi Rita tánctréningje úgy mozgattott át minket, hogy közben észre sem vettünk, hogy dolgozunk. Érzékeltek, hogy a határainkat feszegetjük, de a befelé figyelés, a koncentráció nem hagyta, hogy a fáradtsággal törődjünk. Rita arra buzdított mindenkit, hogy önmagát fedezze fel mozdulataiban, hogy merjen kockáztatni, kíváncsinak lenni. Gondolataink mozdulattá transzformálása egyszerűre kínálta a mentális tudatosság és a test felszabadulásának élményét.

Ezzel párhuzamosan beszélgetés zajlott *A Fodor Mihály Pest Megyei Színjászó Tábor első 25 éve* címmel, Nagy L. Tamás vezetésével. Beszélgetőtársai a tábor életében szerepet játszó Maczák Ibolya, Szivák-Tóth Viktor és Fekete Balázs voltak.

Vasárnap 10 órakor kezdődött Perényi Balázs *Színészvezetési technikák* című

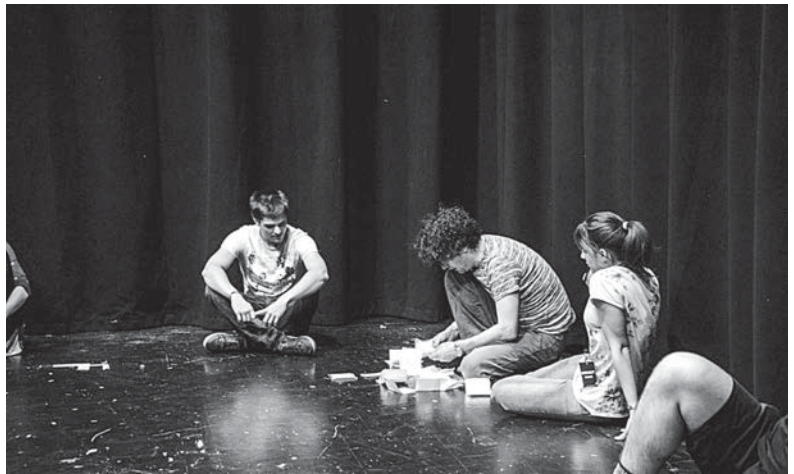
tréningje. Bemelegítettük a testünket, hangunkat, majd a közös játékok után ráértünk a színpadi térrel kapcsolatos gyakorlatokra. Balázs egy új improvizációs technika segítségével mutatta meg, milyen érzés az, ha nem a szövegre koncentrálnunk. (Nagyon jó.) Először a testünket lazítottuk el, majd a szövegmondást gyakoroltuk, ezután a mozgást és a szöveget kombináltuk – egészen különleges pillanatok születtek.

Eközben egy másik helyszínen Ferencz Krisztina *Finomra hangolás – döntésön a test* című tréningje zajlott. Az ajánló szerint itt a spontaneitásra, az improvizáció fizikai megélésére, mozgásban való megtapasztalására helyeződött a hangsúly.

Vasárnap délután is két esemény futott párhuzamosan. Szivák-Tóth Viktor *Közös történetépítés diákokkal* című foglalkozásán a Lovassy Színpad diákjai vettek részt. Velük megszületett egy történet, amelynek központi mozzanatát Viktor adta, az előzményeket és a fordulat után bekövetkező történéseket viszont a gyerekek hozták létre. Az improvizáció alapjai a színpadi térben elhelyezett diákok: a vezető önként jelentkezőket kért, akiktől pusztán megjelenésük, testtartásuk alapján mondtak gondolatokat a résztvevők. A közös történettel párhuzamosan a karakterek egyéni története is kirajzolódott.

Fekete Anikó kreatív zenei tréningjének ajánló videójában a nyitottság szükségességét hangsúlyozta. Ritmusjátékokat, éneklést, kreatív gyakorlatokat és közös alkotófolyamatot ajánlott a résztvevőknek.

Kora este a Trainingspot Társulat *Kötmese* című előadását láthattuk Jobbágy Kata és Ivák Bence előadásában. A színpadi tér egy vasszerkezettel kijelölt padlás vagy pince, amelyben egy fiú és

egy lány pakolják a lány nagyszüleinek dolgait: dobozolnak. Minden dobozban egy emlék lakozik, a nagymama fonál-gombolyagjai pedig lassan életre kelnek. Minden gombolyag más színű és méretű, a színészek karakterre varázsolják őket hangjukkal. Az előadás pontosan annyit mutat meg, amennyit kell (9–11 éves korosztályt szólítanak meg elsősorban): nagyon komoly és szomorú élethelyzetek tudnak úgy megjelenni a színpadon, hogy közben mese marad, a legnemesebb értelemben.

A programsorozatot *A színházi nevelés aktuális kérdései* című beszélgetés zárta. Cziboly Ádám a színházi nevelés fogalmát járta körül. (Az előadás során felhasznált videó és prezentáció elérhető a Facebook-esemény oldalán.) Az előadást követő beszélgetés során két kérdést vitattunk meg hosszasan: azt, hogy egy pedagógus hogyan vehet részt a színházi nevelési előadásokon, amikor az osztályát elviszi ilyen programra, illetve hogy egy-egy előadás után milyen módon segíthet feldolgozni a diákoknak a látottakat, hallottakat.

Gazdag, igényes és valóban fontos programokkal várt minket az *I. Drámaműhelynapok*. A tréningeken lehetőségünk volt tanulni, kérdezni, megismerni a már ismert gyakorlatokat új megvilágításban, kipróbálni magunkat. Emellett a fesztivál maga közösségteremtő fórum, ahol kötetlen beszélgetések, új kapcsolatok és kapcsolódások alakultak ki, ami segít abban, hogy a drámapedagógia hosszú távon fennmaradjon Magyarországon, és folyamatosan fejlődhesen.

Koncz Kinga

Epilógus

Íróportrék: Kun Árpád. Beszélgetőtársa: Ladányi István. Pannon Egyetem, W-épület, Vár utca 39. 2018. október 11.

Kun Árpád, a *Boldog észak* (2013) és a *Megint hazavárunk* (2016) című regények szerzője 2006 óta Norvégiában él családjával. Októberben mégis Veszprémben látogatott, hogy a fenti két regényéről, illetve a készülő *Aki bújt* című munkájáról beszélgesse Ladányi Istvánnal.

Ismét megtelt a kortárs irodalom iránt érdeklődőkkel a Pannon Egyetem előadóterme. Az első, mondhatni bevezető kérdés arra vonatkozott, hogy Kun Árpádot miről is lehet kérdezni. Az író kifejti, annyira távolról tekint önmagára, hogy nem merül fel benne ez a kérdés. Az életrajzzal és a magánélettel összefüggésben hamar rátérnek a fikció és a valóság viszonyára a két regényben. Az író elmondása szerint ő csak saját élményekből építkezve tud hitelesen írni. Mégis inkább úgy tekint erre, az élményekből való fikcióépítésre, mint egy kirakós darabjainak összeállítására.

Ezek a darabok pedig egészen különfélék. Kun Árpád elmesélt egy történetet, amikor egy munkanapján az öt betanító kollégája társaságában ültek a rájuk bízott két idős hölgy otthonában. Ekkor jutott eszébe a nagynénje, akinek tatabányai kocsmárosként hasonlóan berendezett háza van. Az emlék hatására azonban az az érzés erősödött benne egyre inkább: ehhez a világhoz neki semmilyen kapcsolódása nincs. „Lehetnék egy afrikai varázsló is ezzel az erővel...”, mondta, mellyel nem csupán regénye hősére, de az idegenség érzésének kissé abszurd, mégis fájón valóságos (és műve-

iben érezhető) voltára utal. Később úgy fogalmazott, hogy egy kívülálló karaktert keresett, aki objektívebben tud ránézni a norvég valóságra.

Hasonló célkitűzés körvonalazódik készülő könyvében is. Elmondása szerint megpróbál még inkább távolságot tartani a műben felépülő világ és a tapasztalati valósága között, mégis az előző könyv valamiféle folytatását készíti. Egy Kakas-halom nevű faluban élő szereplő szemzőgéből mesél a norvég vidék világáról.

A beszélgetés folyamán az alkotáspszichológiától a művész-közember kapcsolatáig sok mindenről szó volt, többek között arról is, hogy miért és meddig még Norvégia... Amikor a kérdező Ladányi István levezetésekként az író terveiről érdeklődött, Kun Árpád válasza a „pillanatnak élés” és a „nincs mire hazajönni” között ingázott, a lényeg mégis az, hogy a négy gyermekükkel nem is olyan könnyű tervezni a jövőt.

Ritka alkalomnak voltunk tehát tanúi, mikor részt vettünk ezen a beszélgetésen. Úgy vélem, az ilyen ritka alkalmak gyakorisága teremti meg egy városban azt, amit kulturális életnek nevezünk.

Keszte Bálint

Kedves Káta!

Uppercatölve hallottam, hogy a Péter meghalt.

Magam ösintén kívánom, hogy a gyermeked ne irigyaljon az a tudat, sok-sok ember mesélte Őt is ösintén és hűbélben. Hiszen sokunkat meghaltott arisztokraták fehérek péteré elmi.

Tudod, hat évek voltam a Lankváry, amire büszke vagyok. Szegedre megy hazra, irigyalószóra, próbáljam mégis, mondhatom meg felpalmasom mit kaptam a Péterből ami meg ma is magam fentem a méltóság.

Hat éven át nap-éjjel után peritelt, mint egy csendes ország, is erőt önkéntes adot, olyan időszakra az életünk, amikor a legmagasabb iskolai (mesterségek) és fiasoktatásig hat voltam ami a legnehezebb volt.

Tudom elhitetni, hogy időm ^{kiadtam} ~~adtam~~ ^{is dolgozni} ~~is dolgozni~~.
^{a háromat végig hácsoltam}

Ha kellett (is vagy halálta) ide-odáig akár meg is kint volt meg-
 fecselt és fecselt. Pedig (ma már tudom) igen nehéz dol-
 gok történtek akkoriban.

Wekem ma is példaképem, a csendes hirtelen emberre.
 Meg ma is, ha perittem is, igazságtalanság, háttérrel,
 hallom a hangját. "Ne figyeljen oda, csak dolgozzon -
 dolgozzon". Ezt kérem ma is is mindig mindig élek.

Az ő életformáját próbáltam át, ilyen egyszerű, a hirtelen módosítva.

Én úgy gondolom, az a legfontosabb amit egy hirtelen megkérültem a Péterből.

Összességében nagyon jó tanácsokat. ~~Én meg az volt~~

Pedig, látszik, én csak egy vagyok a sok hirtelen kösül, is amit itt kintem, egy kicsike feredike mindennemű a kintem amit ő próbált kösülni.

Gratulálom, így csak is kapunk Tölle, is ~~tudom~~ ~~hogy~~ úgy kintem meg neki hogy próbálunk úgy élmé, Tintán, egyszerű, dolgozni-dolgozni, is a kintem amit kintem van próbálni az a kintem, amit ő kelle.

Tudjuk hogy-e? még élete volt. Hallásuk nagyon erőt az életet, ami Péter is ~~meghalt~~

R. Kiss Lenke

Hallásuk nagyon Waked is az is az életet mivel ~~Te periteltél őt.~~

R. Kiss Lenke
 Káta kintem meg Waked, hogy periteltél ~~az ő életet~~ ~~is~~ ~~élete~~ ~~hogy~~
 végig élme.

R. Kiss Lenke levele Mikus Sándornéhoz, 1982.
A család tulajdona